

ΑΝΗΛΙΚΟΙ ΚΑΙ ΠΑΡΑΒΑΤΙΚΗ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑ

Μετεχούσες Σπουδαστριες

Δημητρα Αλεξίου
Μαρια Γιορτσίου

Υπευθυνος Εκπαιδευτικός

Αγγελικη Γιαβαση
Καθηγητρια Εφαρμογων

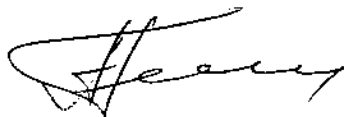

Πτυχιακή για τη λήψη του πτυχίου στην Κοινωνική Εργασία από το Τμήμα Κοινωνικής Εργασίας της Σχολής Επαγγελματων Υγείας και Πρόνοιας του Τεχνολογικού Εκπαιδευτικού Ιδρυματος (Τ.Ε.Ι.) Πατρας.

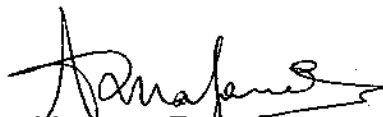
ΠΑΤΡΑ 11 Ιουνίου 1990

ΑΦΙΘΥΜΟΣ	212
ΜΕΙΣΑΓΩΓΗΣ	

Η επιτροπή για την έγκριση της πτυχιακής εργασίας:

Αγγελική Γιαβασή
Καθηγήτρια Εφαρμογών

Αθανασία Πανταζάκα
Καθηγήτρια Εφαρμογών

Σταυρούλα Ζαγούρα
Καθηγήτρια

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

III ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΗ

IV ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΜΕΛΕΤΗΣ

VI ΠΙΝΑΚΑΣ ΥΠΟΛΟΓΙΣΜΩΝ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ I

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το Πρόβλημα	2
Σκοπός της μελέτης	5
Ορισμοί Όρων	6

ΚΕΦΑΛΑΙΟ II

ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ ΑΛΛΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ ΚΑΙ ΣΧΕΤΙΚΩΝ ΕΥΓΡΑΜΜΑΤΩΝ

Α' ΜΕΡΟΣ

Ιστορική Ανασκόπηση	8
Σύγχρονες Μορφές Παραβατικότητα Ανηλίκων	12
Αιτιολογικοί Παράγοντες Παραβατικής Συμπεριφοράς	16
Α. Ατομικοί Παράγοντες	18
α. Βιολογικοί και Ψυχολογικοί	
β. Παθολογικές Σωματικές και Ψυχικές Καταστάσεις	
γ. Επίκτητοι Συναισθηματικοί Τραυματισμοί	
Β. Κοινωνικοί Παράγοντες	
α. Οικογένεια	
β. Σχολείο	
γ. Συνομήληκοι	
δ. Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης	
ε. Αθletes Κοινωνικοοικονομικές Συνθήκες	
στ. Η ζωή στις σύγχρονες Πόλεις	
Γ. Αλληλεπίδραση Ατομικών και Κοινωνικών Παράγοντων	38

Β' ΜΕΡΟΣ

'Ανασκόπηση της αντιμετώπισης του Ανηλίκου Παραβάτη	39
Δικαστήρια ανηλίκων	42

Διάκριση των Δικαστηρίων	42
α. Μονομελές δικαστήριο ανηλίκων	
β. Τριμελές δικαστήριο ανηλίκων	
γ. Εφετείο	
Άμεσοι Παράγοντες της Δίκης	45
α. Δικαστής Ανηλίκων	
β. Εισαγγελέας Ανηλίκων	
γ. Συνήγορος	
Τα Μέτρα	49
Τομέας Πρόληψης -	49
Τομέας Καταστολής	51
α. Αναμορφωτικά Μέτρα	
β. Θεραπευτικά Μέτρα	
γ. Ποινικός Σωφρονισμός	
Υπηρεσία Επιμελητών Ανηλίκων (Υ.Ε.Α.)	55

Ιδρύματα Αγωγής (Ι.Α.)	60
Εταιρία Προστασίας Ανηλίκων (Ε.Π.Α.)	62
Σωφρονιστικά Καταστήματα (Σ.Κ.)	63
Η Κατάσταση του ανηλίκου μετά τη σωφρονιστική αντιμετώπιση	65
Το στίγμα του ανηλίκου παραβάτη	68

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΙΙ

ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

Είδος της Έρευνας	73
Σκοπός της Έρευνας	74
Ερωτήματα-Υποθέσεις	74
Δειγματοληψία	74
Ερωτηματολόγιο	75
Πλαίσιο για την έρευνα	77
Τρόπος Ανάλυσης Πληροφοριών	77
Τρόπος Παρουσίασης της έρευνας	78

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙV

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ

Μνεία του σκοπού της έρευνας	79
Παρουσίαση Αποτελεσμάτων	80

ΚΕΦΑΛΑΙΟ V

ΠΕΡΙΛΗΨΗ-ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ-ΕΙΣΗΓΗΣΕΙΣ

94

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α

Πίνακες 'Υπολογισμών

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Β.

Ερωτηματολόγιο

Νομοθεσία

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΗ

Ευχαριστούμε για τη συνεργασία τους στη μελέτη μας,

την κ.Αγγελική Γιαβάση,Κοινωνική Λειτουργό,υπεύθυνη
καθηγήτρια για την Πτυχιακή μας εργασία.

τον κ.Παντελή Πανταζάκα,Κοινωνικό Λειτουργό,Επιμελητή
Δικαστηρίου Ανηλίκων Πάτρας.

τον κ.Αρη Μπαλτατζή,Κοινωνικό Λειτουργό,Επιμελητή
Δικαστηρίου Ανηλίκων Άρτας.

τον Διευθυντή,τους Εκπαιδευτικούς και τους μαθητές του
Τ.Ε.Λ. Νιγρίτας,για τη διεξαγωγή της Έρευνας.

τον κ.Χρήστο Τσάκα,Δικηγόρο για τις πληροφορίες σε
Νομικά θέματα.

τους κ. Γιάννη Νταλαούτη και Σπύρο Γεωργίου
Μαθηματικούς, για την Στατιστική Ανάλυση των Δεδομένων
και την Εξαγωγή Συμπερασμάτων.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΥΠΟΛΟΓΙΣΜΩΝ

			Σελ.
ΠΙΝΑΚΑΣ	1	Παράγοντες που επηρεάζουν την λήψη αποφάσεων	81
- " -	2	Κίνητρα παραβατικής συμπεριφοράς	ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ
- " -	3	Ανάπτυξη παραβατικής δράσης	84
- " -	4	- " -	84
- " -	6	Ατομικά χαρακτηριστικά του ανήλικου παραβάτη.	86
- " -	6a	Εξωτερική εμφάνιση	86
- " -	6β	Ιδιοσυγκρασία..	86

ΠΙΝΑΚΑΣ	6γ	Βιολογικό δυναμικό	86
- " -	7	Τρόπος αντιμετώπισης του ανήλικου παραβάτη	ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ
- " -	8	- " -	- " -
- " -	9	Προσωπική αντιμετώπιση του ανήλικου	- " -
- " -	10	Συμβουλευτική αντιμετώπιση	- " -
- " -	11	- " -	- " -
- " -	12	Πρόληψη παραβατικότητας	81
- " -	13	Προσωπική αντιμετώπιση	ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ
- " -	14	- " -	- " -
- " -	15	Η αντιμετώπιση του ανήλικου Παραβάτη από τον Τύπο	- " -

ΠΙΝΑΚΑΣ 16 Χαρακτηριστικά που συνθέτουν την
εικόνα του Ανηλικού Παραβάτη

- " - 16α	Εμφάνιση	91
- " - 16β	Προσωπικότητα	91

ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΤΗΣ ΜΕΛΕΤΗΣ

Το θέμα που μας απασχόλησε στα πλαίσια της πτυχιακής μας εργασίας, είναι "Ανηλικοί και Παραβατική Συμπεριφορά" και ειδικότερα η διερεύνηση της στάσης των μαθητών της Γ' Λυκείου απέναντι στο θέμα αυτό.

Με την επισκόπηση της σχετικής βιβλιογραφίας, δίνεται έμφαση σε δυο γενικές διαστάσεις, στους αιτιολογικούς παράγοντες που προκαλούν την παραβατική συμπεριφορά (ατομικά χαρακτηριστικά-περιβάλλον) και στους τρόπους αντιμετώπισης του προβλήματος. Σαν άμεση συνέπεια της αντιμετώπισης θεωρήθηκε η δημιουργία στερεότυπων και αρνητικών προσδοκιών, τα οποία προσπαθήσαμε να ελέγξουμε.

Συγκεκριμένα, ασχοληθήκαμε με τα παρακάτω θέματα:

-Στο ΚΕΦΑΛΑΙΟ I δίνεται ο σκοπός της μελέτης (η εξέταση των αιτιολογικών παραγόντων που προκαλούν την παραβατική συμπεριφορά και η διερεύνηση της αντιμετώπισης του ανηλίκου παραβάτη μέσα στα πλαίσια του συστήματος απονομής δικαιοσύνης, επισημαίνοντας τις δυσμενείς επιδράσεις και το στιγματισμό του ανηλίκου), γίνεται ερμηνεία των όρων του θέματος και αναφορά στην έκταση του προβλήματος.

-Στο α' μέρος του ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ ΙΙ επιχειρείται ιστορική ανασκόπηση του φαινομένου (όπως εμφανίζεται από την εποχή που άκμαζαν ακόμη οι αρχαίες κοινωνίες μέχρι και σήμερα). Στη συνέχεια δίνεται έμφαση στους αιτιολογικούς παράγοντες που προκαλούν την παραβατική συμπεριφορά (ατομικά χαρακτηριστικά και περιβάλλον).

-Στο β' μέρος του ίδιου κεφαλαίου εξετάζεται η αντιμετώπιση του ανήλικου παραβάτη στα πλαίσια του συστήματος απονομής δικαιοσύνης, αντιπαραθέτοντας την αντιμετώπισή του μέσα από κάποια κοινωνική υπηρεσία με τη συνεργασία ειδικών επιστημόνων. Στόχος μας είναι να επισημαίνουμε τις δυσμενείς επιδράσεις και τον στιγματισμό του μέσα από τη δικαστική αντιμετώπιση και επομένως την αναγκαιότητα της συμβουλευτικής αντιμετώπισης και ψυχολογικής υποστήριξης.

Στο ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΙΙ γίνεται αναφορά στη μεθοδολογία της έρευνας που πραγματοποιήθηκε, προκειμένου να διερευνηθεί η στάση των μαθητών της Γ' τάξης του Τεχνικού-Επαγγελματικού Λυκείου Νιγρίτας-Σερρών, απέναντι στο φαινόμενο της παραβατικότητας των ανηλικών και απέναντι στον ίδιο τον ανήλικο παραβάτη, υποθέτοντας ότι θα υπάρχει διαφοροποίηση στις απαντήσεις ανάμεσα στα δυο φύλα.

Στο ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙV γίνεται ανάλυση των αποτελεσμάτων της έρευνας με πίνακες με ποσοστιαίες αναλογίες.

Συνοπτικά, βρέθηκε διαφορά στις απαντήσεις των υποκειμένων, ανάλογα με το φύλο τους:

α. όσον αφορά τα στερεότυπα που λειτουργούν σχετικά με τη σύνθεση της εικόνας του ανήλικου παραβάτη και

β. όσον αφορά τον αριθμό των παραβάσεων που έχουν διαπράξει.

Στο ΚΕΦΑΛΑΙΟ V γίνεται περιληπτική αναφορά στα θέματα που μας απασχόλησαν στη μελέτη μας αυτή, καταλήγουμε στη διατύπωση κάποιων συμπερασμάτων και εισηγήσεων (όσον αφορά το σύστημα αντιμετώπισης του ανηλίκου παραβάτη).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ I

Εισαγωγή

Από την αρχή της ιστορίας μας ο νέος άνθρωπος αποτελεί για τον κοινωνικό του περίγυρο πρόβλημα και ελπίδα. Πάνω στους αδύνατους και εύπλαστους ώμους του, πολίτες και πολιτεία εναποθέτουν μεγάλες ευθύνες για την συνέχιση της ζωής και το ποιοτικό ανέβασμά της, γιατί πιστεύουν ότι μόνο η άρτια προπαρασκευασμένη νεολαία μπορεί να κρατήσει επάξια τη σκυτάλη της οικονομικής, κοινωνικής και πολιτιστικής προόδου.

Σήμερα η νέα γενιά έχει υποστεί επικίνδυνο ηθικό κλονισμό που της προκάλεσαν οι μεταβαλλόμενες κοινωνικές συνθήκες. Η σύγχρονη τεχνολογία με τα επιτεύγματά της ανύψωσε σημαντικά το

βιοτικό επίπεδο των λαών. Αντίθετα προς τη ραγδαία ανάπτυξη της τεχνολογίας, πνευματική υποβάθμιση χαρακτηρίζει την εποχή μας με γενική καθυστέρηση των ηθικοπνευματικών στοιχείων του πολιτισμού μας.

Αυτή τη δυσαρμονία και το μεγάλο χάσμα που παρατηρείται σήμερα μεταξύ της ανάπτυξης σε μεγάλο βαθμό του τεχνικού πολιτισμού σε βάρος της πνευματικής κουλτούρας, πληρώνει ακριβώς ο νέος άνθρωπος, ο οποίος πλέον βλέπει ότι στην κοινωνία μας δεν επικρατούν συνήθως οι άνθρωποι που στηρίζονται στους ηθικούς της κανόνες, αλλά εκείνοι που χρησιμοποιούν αθέμιτα και ανέντιμα μέσα. Επομένως, η μη προσαρμογή των νέων στο κοινωνικό σώμα αποτελεί σύμπτωμα μιας βαθειάς κρίσης της σημερινής κοινωνίας. Οι νέοι επικαλούνται τη νοσηρότητα των κοινωνικών και διανθρώπινων αξιών αρνούνται να ενταχθούν στην κοινωνία και να υπακούσουν σε κάθε μορφή καταστημένης εξουσίας.

Το Πρόβλημα

Η έξαρση της εγκληματικότητας ανηλικών προσλαμβάνει τη μορφή κοινωνικού φαινομένου που μαρτυρεί ότι, μια μικρή μεν, αλλά όχι ευκαταφρόνητη μερίδα της νεολαίας κατέχεται από αντικοινωνικές τάσεις που δεν απέχουν πολύ από το παθολογικό.

Ομολογουμένως και στη χώρα μας απαντώνται τα τελευταία χρόνια διάφορες μορφές αντικοινωνικής συμπεριφοράς των

ανηλίκων, όχι όμως στην έκταση που παρατηρείται στα άλλα κράτη, κυρίως του Δυτικού κόσμου, του οποίου τις επιρροές δεχόμαστε, λόγω της ιδεολογικής, πολιτικής και πολιτιστικής ταυτότητάς μας. Η βία στα γήπεδα, γνωστή ως "χουλιγκανισμός", η ομαδική βία, η αναρχία, η χρήση ναρκωτικών ουσιών και η τρομοκρατία αποτελούν συνηθισμένα φαινόμενα της εποχής μας. Δυστυχώς δεν υπάρχουν γι' αυτές τις μορφές αντικοινωνικής συμπεριφοράς στατιστικά στοιχεία ικανά να μας διαφωτίσουν ως προς την έκτασή τους. Πάντως, έχει γίνει δεκτό ότι η οποιαδήποτε στατιστική μερικώς μόνο μπορεί να δώσει την εικόνα κάποιου προβλήματος.

Η επιστήμη δέχεται ότι υπάρχει στη στατιστική ο λεγόμενος σκοτεινός αριθμός, δηλαδή δεν περιλαμβάνεται μεγάλος αριθμός ατόμων, οι οποίοι αν και εγκλημάτισαν ή επέδειξαν κάποια αντικοινωνική συμπεριφορά, η συμπεριφορά τους αυτή δεν έφθασε ούτε στην αστυνομία, ούτε στα δικαστήρια και έτσι δεν καταχωρήθηκε στους στατιστικούς πίνακές τους.

Οι έρευνες πάντως που γίνονται από ομάδες επιστημόνων για τα διάφορα κοινωνικά προβλήματα, μπορεί να πει κανείς ότι αγγίζουν την πραγματικότητα.

Από το 1958 ως το 1986 και ενώ ο πληθυσμός της Αθήνας έχει υπερδιπλασιαστεί, το Μονομελές Δικαστήριο Ανηλίκων Αθηνών δικάζει τον ίδιο αριθμό αδικημάτων κατά της ιδιοκτησίας (250-300 το χρόνο) και τον ίδιο αριθμό των άλλων αδικημάτων που αναφέρονται στον ποινικό κώδικα (200 περίπου ετησίως). Οι κλοπές παρόλο που παραμένουν αριθμητικά στάσιμες, διαπράττονταν από λιγότερους από πριν εφήβους, που είναι υπότροποι.

Τα αδικήματα που απαντώνται συχνότερα στο Μονομελές Δικαστήριο Ανηλίκων Αθηνών είναι:

α) οι τροχαίες παραβάσεις (κυρίως οδήγηση μοτοποδηλάτων χωρίς την απαιτούμενη άδεια) σε ποσοστό 69,75% κατά μέσο όρο στην εξετασία (81-86).

β) τα αδικήματα κατά της ιδιοκτησίας, σε ποσοστό 16,87%.

γ) οι σωματικές βλάβες σε ποσοστό 4,5% κατά μέσο όρο στο ίδιο χρονικό διάστημα.

Τα υπόλοιπα αδικήματα εμφανίζονται σε ποσοστό μικρότερο της μονάδας.

Το Τριμελές Δικαστήριο Ανηλίκων που δικάζει τα σοβαρότερα εγκλήματα μας δείχνει μια σταθερή αύξηση της εγκληματικότητας πολύ μεγαλύτερη από την παράλληλη αύξηση του πληθυσμού. Την εξετασία 1981-1986 δέχτηκε ότι ετέλεσαν αδικήματα 7 1/2 φορές περισσότεροι ανήλικοι από όσους καταδίκασε στην εξετασία 1958-1962. Το διάστημα 1958-1986 το Τριμελές Δικαστήριο Ανηλίκων Αθηνών καταδίκασε μόνο 152 ανήλικους. Τα παιδιά (7-12 ετών) σπάνια φτάνουν το 2% την βετία ενώ το 1958 ήταν το 20% και μέχρι το 1970 ήταν το 10% περίπου. Η μείωση του απόλυτου αριθμού των παιδιών που παραπέπονται στο Δικαστήριο μπορεί να πει κανείς ότι οφείλεται αφ' ενός σε κοινωνικοοικονομικούς παράγοντες και αφ' ετέρου στο γεγονός της καθυστέρησης της δίκης που τους βρίσκει στην αρχή της εφηβίας (Ι. Φρατζεσκάκης "Αντικοινωνική συμπεριφορά των νέων", Αθήνα-Κομοτηνή 1987).

Σκοπός της Μελέτης

Σκοπός της μελέτης είναι η εξέταση των αιτιολογικών παραγόντων που προκαλούν την παραβατική συμπεριφορά (ατομικά χαρακτηριστικά ή περιβάλλον) και τους τρόπους αντιμετώπισης του προβλήματος τόσο από την πλευρά της πολιτείας όσο και σε ατομικό επίπεδο. Σαν άμεση συνέπεια της αντιμετώπισης του ανήλικου παραβάτη, θεωρήθηκε η δημιουργία στερεοτύπων και αρνητικών προσδοκιών (=αρνητικές στάσεις). Στόχος είναι η διερεύνηση της αποτελεσματικότητας της πρόληψης και της θεραπευτικής παρέμβασης της παραβατικής συμπεριφοράς. Εδώ έγινε αντιπρόθεση της αντιμετώπισης του ανήλικου παραβάτη στα πλαίσια του συστήματος απονομής δικαιοσύνης με την αντιμετώπισή του μέσα από κάποια κοινωνική υπηρεσία με τη συνεργασία ειδικών επιστημόνων, επισημαίνοντας τις δυσμενείς επιδράσεις και το στιγματισμό του ανήλικου μέσα από τη δικαστική αντιμετώπιση και επομένως την αναγκαιότητα της συμβουλευτικής αντιμετώπισης και της ψυχολογικής υποστήριξης.

Για τη διερεύνηση της στάσης της νέας γενιάς απέναντι στο θέμα της παραβατικότητας του ανήλικου και απέναντι στον ίδιο τον ανήλικο παραβάτη (η έρευνα) απευθύνθηκε σε μαθητές Λυκείου ηλικίας 18-19 ετών, που πιθανόν είχαν προβεί σε κάποια παράβαση, αλλά δε θεωρούνται παραβάτες, αφού δεν έχουν υποστεί τη δικαστική αντιμετώπιση εξ' αιτίας της πράξης τους. Στο σημείο αυτό τέθηκε ένας προβληματισμός: γιατί κάποια άλλα άτομα, που δεν έχουν διαπράξει, μερικές φορές, σοβαρότερα αδικήματα φτάνουν στα

δικαστήρια και υφίστανται όλες τις ανάλογες διαδικασίες που στιγματίζουν τη ζωή τους; Ποιοί είναι τελικά οι παράγοντες αυτοί που διαφοροποιούν τους παραβάτες από τους μη παραβάτες και πώς μπορεί να αντισταθμιστεί αυτή η αδικία;

Ορισμοί Ορων.

Ανήλικος

Σύμφωνα με τις διατάξεις του Ποινικού Κώδικα (άρθρο 121) ανήλικοι εννοούνται αυτοί που διατρέχουν το 7ο έτος της ηλικίας τους έως το 17ο έτος συμπληρωμένο. Από αυτούς, όσοι έχουν ηλικία έως το 12ο έτος συμπληρωμένο ονομάζονται παιδιά και οι υπόλοιποι έφηβοι.

Η ανηλικότητα είναι μια έννοια πολυδιάστατη. Σύμφωνα με το άρθρο 3 του Ν.1329/83 που αντικατέστησε το άρθρο 127 του Αστικού Κώδικα, ενήλικος θεωρείται όποιος έχει συμπληρώσει το 18ο έτος. Βλέπουμε λοιπόν ότι υπάρχει διαφορετικός χρόνος λήξης της ανηλικότητας στον Α.Κ. απ'ότι στον Π.Κ. Το γεγονός αυτό δε μαρτυρεί αντιφάσεις ή ασυνέπεια. Τα όρια αυτά τίθενται από το Νομοθέτη με βάση αφενώς μεν την προσδοκώμενη βιολογική-ψυχολογική-κοινωνική ωρίμανση του ανηλικού και αφ'ετέρου ορισμένους κοινωνικούς στόχους.

Παραβατικότητα

Με τον όρο παραβατικότητα αναφερόμαστε σε κάθε εκδήλωση αντικοινωνικής συμπεριφοράς που εμπίπτει στα όρια του ποινικού νόμου.

Αντικοινωνική Συμπεριφορά

Ο όρος αντικοινωνική συμπεριφορά είναι ευρύτατος και περιλαμβάνει κάθε συμπεριφορά ατόμων που οι ενέργειές τους δεν είναι σύμφωνες με τους κανόνες και τους τύπους που έχει θέσει η κοινωνία και οι οποίοι έχουν άμεση σχέση με τα δεδομένα που δέχεται και επιδοκιμάζει το ισχύον κάθε φορά σύστημα αξιών.

Κοινωνικοί Κανόνες

Λέγοντας κοινωνικούς κανόνες, σε γενικές γραμμές, εννοούμε αυτούς που έχουν εξελιχθεί σε μια κοινωνία, που ορίζουν τις σταθερές μορφές κοινωνικής δραστηριότητας των ατόμων, την επιθυμητή συμπεριφορά και αποβλέπουν στην επίτευξη των στόχων της κοινωνίας. Έτσι στην αντικοινωνική συμπεριφορά μπορεί να συμπεριληφθεί και κάθε οπισθοδρομική συμπεριφορά που αντιτίθεται στην προοδευτική εξέλιξη της κοινωνίας. (Φραντζεσκάκης Ιωάννης. 'Αντικοινωνική Συμπεριφορά των Νέων, σελ.18).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΙ

Α' ΜΕΡΟΣ

Ιστορική Ανασκόπηση

Σε καθαρά ιστορική βάση, το κοινωνικό περιθώριο είναι κάτι που ποτέ δεν έλειψε από καμιά κοινωνία. Είτε δούλοι ήταν αυτοί είτε δουλοπάροικοι, από την εποχή που ήκμαζαν άκομα οι αρχαίες κοινωνίες, υπήρχε το φαινόμενο της από οικονομική πολιτιστική άποψη περιθωριοποίησης σημαντικών κοινωνικών

δυνάμεων που όχι μόνο ήταν υποτελείς σε κάποιες ανώτερες τάξεις, αλλά αποτελούσαν, παράλληλα, το τελευταίο σκαλοπάτι της κοινωνικής διάρθρωσης, ζώντας σε συνθήκες λίγο-πολύ άθλιες.

Τα αποτελέσματα της περιθωριοποίησης, ειδικά όσον αφορά τη νεολαία, δεν άργησαν να κάνουν την εμφάνισή τους τόσο σε ατομικό επίπεδο όσο και σε ομαδικό. Σε ατομικό επίπεδο, η αλλοτροίωση φάνηκε να διεκδικεί το χώρο, που άφησαν πίσω τους φεύγοντας το ενδιαφέρον για τα κοινά, η συμμετοχή και πολλές φορές η αγάπη για τη ζωή.

Τι ακριβώς σημαίνει, όμως ο όρος "αλλοτροίωση"; Σύμφωνα με τον Μιχαήλ περιγράφεται σαν απώλεια κάθε δεσμού και συγγένειας του ανθρώπου με το περιβάλλον του, τη θεώρηση της κοινωνίας σαν εχθρικής ή αδιάφορης για την ύπαρξή του και τα προϊόντα της εργασίας του και τη βαθμιαία απόκτηση της πεποίθησης πως, ότι κι αν πει ή κάνει, δεν επηρεάζει τον κοινωνικό του περίγυρο. Από εκεί και πέρα, όμως ο δρόμος είναι πια ανοικτός σε ακραίες συναισθηματικές αντιδράσεις ή πλήρη αδιαφορία, στην αναζήτηση δρόμων φυγής από το κοινωνικό αδιέξοδο μέσω των οινοπνευματωδών, ναρκωτικών ή αυτοκτονίας, στη στρόφη προς το έγκλημα, αλητεία ή πορνεία και καμιά φορά στην ίδια την επαναστατική σύγκρουση.

Η πρώτη μορφή οργανωμένης ομαδικής νεανικής εγκληματικότητας εμφανίστηκε στην Αγγλία το 1949 με το κίνημα των teddy-boys και πολύ γρήγορα εξαπλώθηκαν σε άλλες χώρες παίρνοντας διάφορα ονόματα, όπως blousons noirs στη Γαλλία, vitelloni στην Ιταλία, halbstarken στη Γερμανία, raggare στη Σουηδία, bodjies στην Αυστραλία, Uakusa στην Ιαπωνία, stilyagi στη

Σοβιετική Ένωση κ.λ.π. Ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του teddy-boy υπήρξε η ηλικία του (14-20 ετών περίπου), η εξωτερική του εμφάνιση (μαύρο δερμάτινο σακκάκι και μπλου τζήν παντελόνι) και το φύλο του (δεν αναφέρθηκαν ποτέ γυναίκες). Οι επιδεικτικές και θορυβώδεις εκδηλώσεις τους, με τις οποίες προσπάθησαν να δείξουν την αντίθεσή τους σε κάποια κοινωνικά πρότυπα συμπεριφοράς και διαβίωσης, σύντομα κατέληξαν σε μια ιδιόμορφη εγκληματική συμπεριφορά, που μπορεί να μην κατέχουν πρωτεύουσα θέση από άποψη ποινικής αξιολόγησης, αλλά αποδείχτηκε ιδιαίτερα ενοχλητική για το κοινωνικό σύνολο, όπως εξουβρίσεις, σωματικές βλάβες, κλοπές χρήσης (οχημάτων) και φθορές ξένης ιδιοκτησίας.

Το φαινόμενο του "τεντυμποισμού" εμφανίστηκε στην Ελλάδα στη δεκαετία του '50 με σχετικά ήπια μορφή. Η θορύβηση όμως της κοινής γνώμης έκανε την πολιτεία να μην περιοριστεί στην αντιμετώπιση των λίγων teddy boys μόνο μέσω της ούτως ή άλλως παράλογα σκληρής αστυνομικής πρακτικής (ατιμωτικό κούρεμα διαπόμπευση κ.λ.π), αλλά να προχωρήσει το 1959 στη θέσπιση του ν.δ. 4.000, το οποίο παρουσίασε πολλές ατέλειες, ελλείψεις και αποτυχημένες από άποψη αντεγκληματικής πολιτικής λύσεις.

Διαφορετικό εντελώς παρουσιάστηκε στη δεκαετία του '60 το κίνημα των hippys. Τα λεγόμενα "παιδιά των λουλουδιών" διαμορφώνοντας μια πιο ολοκληρωμένη και ώριμη ιδεολογία με έντονα ειρηνιστικά στοιχεία, αλλά απορρίπτοντας παράλληλα, την πολιτική σα δυνατότητα πολιτικής παρέμβασης, θεοποίησαν την ψυχεδελική αναζήτηση ενός καλύτερου κόσμου μέσω της φυγής από την κοινωνική πραγματικότητα. Το ενδιαφέρον που παρουσιάζουν από άποψη εγκληματικότητας, είναι μάλλον ανύπαρκτο αν εξαιρέσει

κανείς την κατοχή και χρήση ναρκωτικών ουσιών, που χρησιμοποιήθηκαν κατά κόρον στα πλαίσια της ψυχεδελικής αναζήτησης.

Ιδιαίτερα σοβαρή από εγκληματική άποψη εμφανίζεται η ύπαρξη συμμοριών νέων στις μεγαλουπόλεις της Αμερικής, κυρίως, αλλά και της Ευρώπης. Χαρακτηριστικά τους είναι η ιεραρχική τους δομή, ο αποκλεισμός των γυναικών και ο ιδιαίτερα αυξημένος ανταγωνισμός τους, που συχνά καταλήγει σε αλληλοεξόντωση.

Στα μέσα της δεκαετίας του '70 στην Αγγλία εμφανίστηκε το κίνημα των punks (punk=αλήτης), συνδεδεμένο μ'ένα ιδιαίτερο είδος μουσικής. Το κίνημα αυτό, παρά την αυξημένη του επιθετικότητα, δεν παρουσίασε ιδιαίτερη τυπική εγκληματικότητα και έγινε γρήγορα πασίγνωστο χάρη στον αυτοσαρκασμό του, την άγρια απελπισία του στίχου και της μουσικής του και τη διακωμώδηση έως και εξευτελισμό του αστικού τρόπου εμφάνισης με εκκεντρικά ρούχα και χτενίσματα.

Παραπλήσιο είναι το φαινόμενο των λεγομένων "ροκάδων", όπως έχει διαπλαστεί σήμερα η έννοια. Η μόνη διαφορά είναι ότι κάποια παρεμφερή φαινόμενα υπάρχουν ήδη από τη δεκαετία του '60, ενώ η σχετική εγκληματικότητα παραμένει από τότε αμετάβλητη, περιλαμβάνοντας βασικά φθορές ξένης ιδιοκτησίας και σωματικές βλάβες σε βάρος τρίτων ή αστυνομικών οργάνων, τελουμένων κυρίως μετά από μουσικές συναυλίες.

Την ίδια εποχή εμφανίστηκε στην Αγγλία το φαινόμενο του "χουλιγκανισμού", δηλαδή το φαινόμενο της βίας στα γήπεδα, αφήνοντας άναυδο στην αρχή το πλατύ κοινό που δύσκολα μπορούσε

να συνδυάσει τον αθλητισμό με βανδαλισμούς και συμπλοκές. Χαρακτηριστική τους εμφάνιση, η παραφορτωμένη πολλές φορές από σημαίακια, σήματα, αυτοκόλλητα και κασκώλ και η ιδιόρρυθμη όσο και επιθετική συμπεριφορά μέσα και έξω από τα γήπεδα έγιναν αντικείμενο πολλών θεωριών και εξηγήσεων.

Τέλος, καυτό και σχεδόν πάντα επίκαιρο παρουσιάζεται το πρόβλημα της σύγκρουσης αναρχικών νέων με την έννομη τάξη. Έχοντας ένα ιδεολογικό πλαίσιο πιο σαφές από άλλες ομάδες που πιθανόν χρησιμοποιούν τα ίδια μέσα, οι ομάδες αναρχικών αμφισβητούν σε κάθε ευκαιρία κατεστημένες πολιτικές και κοινωνικές αξίες χρησιμοποιώντας μια μάλλον βίαιη μεθοδολογία και διαιρώντας την κοινή γνώμη. Ο έντονος πολιτικός χαρακτήρας των πράξεών τους αποτελεί ένα επιπλέον πρόβλημα, καθώς φέρνει πολλές φορές εμπόδια στην πλήρη εφαρμογή του γράμματος του νόμου, ενώ παράλληλα φαίνεται να οδηγεί σε αδιέξοδη πορεία, τουλάχιστο με βάση τις σημερινές οικονομικές πολιτικές και κοινωνικές συνθήκες (Ι. Φρατζεσκάκης 1987).

Σύγχρονες Μορφές Παραβατικότητας Ανηλίκων

Στην ενότητα αυτή θα ασχοληθούμε με τις σύγχρονες μορφές αντικοινωνικής συμπεριφοράς των ανηλίκων όπως αυτή εμφανίζεται σήμερα διεθνώς αλλά και στη χώρα μας. Σήμερα δε που η αλληλεπίδραση μεταξύ των λαών του κόσμου είναι μεγάλη λόγω των συγχρόνων τεχνικών μέσων άμεσης επικοινωνίας, κάθε πρόβλημα

πρέπει να εξετάζεται με διεθνή προοπτική. Οι πλέον συνηθισμένες εκδηλώσεις αντικοινωνικής συμπεριφοράς των ανηλίκων είναι : Η βία στα γήπεδα που τα τελευταία χρόνια παίρνει επικίνδυνες διαστάσεις και στην χώρα μας. Ο όρος χουλιγκανισμός ετυμολογικά προήλθε από το όνομα μιας Ιρλανδέζικης οικογένειας, που ζούσε στο Λονδίνο και "διακρίθηκε" από την ικανότητα των μελών της να απασχολούν με τις πράξεις τους, σε μόνιμη βάση, τη Λονδρέζικη Αστυνομία. Ο Ι. Φραντζεσκάκης στο βιβλίο του "Αντικοινωνική Συμπεριφορά των Νέων" (σελ. 84-85), θέλοντας να επισημάνει κάποια κοινωνικοψυχολογικά αίτια του φαινομένου, παραθέτει ένα απόσπασμα από το βιβλίο του Τ. Πιπερόπελου, "Ένας ψυχολόγος στο γήπεδο". Το απόσπασμα αυτό μεταφέρουμε :

"Προφανώς, στους ποδοσφαιρικούς αγώνες, στο πολύβουο και απρόσωπο γήπεδο, η ανωνυμία του πλήθους σε συνδυασμό με προσωπικές αναστολές - βιώματα - παθολογικές καταστάσεις, συμβάλλει με το διάχυτο ερεθισμό του γηπέδου στη μετουσίωση της παρακαλούθησης του αγώνα σε πρώτης τάξης ευκαιρία για την αιφνιδιαστική μείωση των καθιερωμένων μηχανισμών - αυτοελέγχου του ατόμου και ουδετεροποίησης των συστολών του φίλαθλου κοινού. Το αποτέλεσμα είναι φυσικά τα μεμονωμένα άτομα - και οι ομάδες ολόκληρες - να εμφανίζουν έντονη αντικοινωνική συμπεριφορά που δεν θα την αποτολμούσαν χωρίς το αναγκαίο προπέτασμα της ανωνυμίας και το αιτιολογικό υπόβαθρο κάποιων αόριστων αδικιών σε βάρος της ομάδας τους".

Ακόμη σοβαρότερες μορφές αντικοινωνικών εκδηλώσεων είναι οι ομαδικές και βίαιες σήμερα αντιδράσεις μιας μερίδας αναρχικών ατόμων νεαρών, με τις οποίες επιδιώκουν να εκδηλώσουν την αμφισβήτησή τους στις αιώνιες μέχρι σήμερα αξίες, που στην εποχή μας εμφανίζονται περισσότερο σαν λέξεις και λιγότερο σαν ουσία και νόημα. Η βασική τους θεωρία είναι η κατάργηση όλων των κρατών, ο εξαφανισμός του αστικού πολιτισμού, η ελεύθερη οργάνωση της ανθρωπότητας και η δημιουργία ενός καινούργιου ανθρώπινου κόσμου. Κοσμοθεωρία τους είναι ότι το καλό από τη στιγμή που το διατάξουν, γίνεται κακό. Η αμφισβήτηση τους εκδηλώνεται με διάφορους τρόπους που πολλές φορές φτάνουν ακόμα και στο να διαταράξουν σοβαρά και επικίνδυνα τον ρυθμό της ομαλής κοινωνικής ζωής (καταλήψεις διαφόρων κτιρίων, βανδαλισμοί κ.λ.π.).

Άλλη μορφή αντικοινωνικής συμπεριφοράς των νέων είναι η φυγή τους από την κοινωνική πραγματικότητα, την οποία επιτυγχάνουν με τον αρνητισμό. Μια μορφή αρνητισμού είναι και τα ναρκωτικά στα οποία οι νέοι καταφεύγουν σήμερα για να δώσουν διέξοδο στα διάφορα προβλήματα που τους απασχολούν. Το πρόβλημα των ναρκωτικών αφορά ολόκληρο τον κόσμο, αλλά ειδικότερα στον σύγχρονο λεγόμενο Δυτικό κόσμο παίρνει απειλητικές διαστάσεις, καθώς η χρήση τους εξαπλώνεται στα νεαρά άτομα. Ο πρώτος και κύριος λόγος που οι νέοι κυρίως στην περίοδο της εφηβείας καταφεύγουν στα ναρκωτικά είναι ψυχοφυσιολογικός. Σύμφωνα με την ανάλυση του Richard Baley (1984), η πνευματική και ψυχική εξέλιξη του παιδιού προς την εφηβεία ακολουθεί ραγδαίο ρυθμό και αποτελεί αληθινή επανάσταση καθώς τα πάντα

στον εαυτό του αλλάζουν. Τότε γεννιούνται αμφιβολίες και αμφισβητήσεις που φτάνουν κάποτε και σε αληθινή αντίδραση. Μια διαφυγή έστω και προσωρινή είναι η επιδίωξη της ευχαρίστησης. Στην ηλικία αυτή η ευχαρίστηση υπαγορεύει τις επιλογές της συμπεριφοράς. Μια μορφή σωματικής-ψυχικής ευχαρίστησης προσφέρουν και τα ναρκωτικά τα οποία τον αναισθητοποιούν ως προς τα προβλήματα, τον καλμάρουν, του δημιουργούν ευφορία.

Ο δεύτερος παράγοντας που οδηγεί τους νέους στη χρήση ναρκωτικών, είναι η πίεση που προέρχεται από την παρέα σαν πρόκληση να αποκτήσουν μια νέα εμπειρία και σαν κίνδυνος αποκλεισμού του απ' αυτή.

Τελευταία αλλ'εξίσου επικίνδυνη αιτία που δημιουργεί το κλίμα για την χρήση ναρκωτικών είναι ένα μοναδικό στην ένταση και στην εφευρετικότητα "μάρκετινγκ". Το μεγάλο και προσδοκώμενο με βεβαιότητα για δεκαετίες κέρδος δεν διστάζει να αναζητεί κάθε είδους προπαγάνδα και διαφήμιση και να την πληρώνει πλουσιοπάροχα.

Το μεγαλύτερο μέρος της εγκληματικής δραστηριότητας των ανηλικών αποτελούν τα αδικήματα κατά της περιουσίας, κυρίως οι κλοπές. Σήμερα οι ανήλικοι των ανεπτυγμένων χωρών κλέβουν κυρίως αντικείμενα πολυτελείας ή άλλα είδη της σύγχρονης τεχνολογίας, ιδιαίτερα δε αυτοκίνητα. Η κλοπή αυτοκινήτων δεν είναι πάντοτε καθαρή κλοπή αλλά κλοπή χρήσης.

Άλλο ανησυχητικό φαινόμενο της εποχής μας αποτελεί η παρατηρούμενη διεθνώς αύξηση των τελουμένων από τους ανηλικούς αδικημάτων βίας κατά πρόσωπου, θρασύτητας κατά της Αρχής και

διατάραξης της δημόσιας τάξης και άλλες συνηθισμένες εγκληματικές πράξεις κυρίως ομαδικής βίας που διαπράττονται από επικίνδυνες συμμορίες νέων ατόμων.

Στον τομέα των ηθών σε πολλά κράτη του κόσμου εμφανίζονται σήμερα ανησυχητικά φαινόμενα. Η αντικοινωνική συμπεριφορά των κοριτσιών κυρίως εκδηλώνεται με την πορνεία και σπανιότερα εκτρέπεται σε εγκλήματα βίας. Έτσι βλέπουμε ότι σήμερα σ' ολόκληρο τον κόσμο υπάρχει ένα κύμα βίας ομαδικής, κυρίως από νέους ανθρώπους ώστε να μπορούμε να πούμε ότι ο Enrico Ferri στο βιβλίο του "Κοινωνιολογία του εγκλήματος και του εγκληματία" δεν πρόβλεψε σωστά με το να υποστηρίζει ότι με την εξέλιξη του πολιτισμού θα έχουμε μορφές εγκληματικότητας πιο εκλεπτισμένες (Ι. Φρατζεσκάκης 1987).

Αιτιολογικοί Παράγοντες

Στην προσπάθεια της εγκληματολογικής επιστήμης να εξηγήσει γιατί και ποιοί παράγοντες οδηγούν στο έγκλημα, αναπτύχθηκαν διάφορες θεωρητικές τάσεις, οι οποίες μπορούν να καταταγούν σε τρεις ομάδες.

Στην πρώτη κατηγορία ανήκουν εκείνες οι θεωρίες που αποδίδουν το έγκλημα στην οργανική ιδιοσυγκρασία και προδιάθεση του ατόμου, σε βιολογικούς δηλ. παράγοντες, γι' αυτό και ονομάζονται οργανικές θεωρίες. Κύριοι εκπρόσωποι είναι ο

Kretschmer και Lombroso. Ο τελευταίος υποστήριξε ότι ο "εγκληματίας άνθρωπος" φέρει κανονικά στην ιδιοσυστασία του τα "σπέρματα του εγκλήματος", που μεταβιβάστηκαν κατά τους νόμους της κληρονομικότητας.

Στην δεύτερη ομάδα, ανήκουν οι θεωρίες εκείνες που δίνουν το βάρος στο ψυχολογικό υπόβαθρο του ατόμου και ονομάζονται ψυχολογικές ή ψυχογενετικές θεωρίες. Αυτές αποδίδουν το έγκλημα σε ανωμαλίες της διανοητικής ανάπτυξης και της διαμόρφωσης της προσωπικότητας. Κύριοι εκπρόσωποι είναι οι Dugdale, Coddard, Thompson οι οποίοι υποστηρίζουν ότι όλοι σχεδόν οι εγκληματίες είναι διανοητικά καθυστερημένοι, ότι η διανοητική καθυστέρηση οδηγεί στο έγκλημα, επειδή δεν επιτρέπει την ανάπτυξη ανασταλτικών ελατηρίων και ιδιαίτερα εκείνων που πηγάζουν από τον εκφοβιστικό ρόλο της ποινής. Τέλος ότι η διανοητική καθυστέρηση κληρονομείται κατά τους νόμους του Mendel. Στις ψυχολογικές θεωρίες εντάσσεται και η θεωρία της ψυχανάλυσης με όλες τις ιδιαιτερότητές της (S. Freud, Adler)

Στην τρίτη ομάδα ανήκουν οι καθαρά κοινωνιολογικές θεωρίες. Εκείνες δηλ. που αποδίδουν το έγκλημα αποκλειστικά σε κοινωνικούς παράγοντες (κύριοι εκπρόσωποι: Sutherland, Sellin, Bonger, Merton ...). Η απόδοση του εγκλήματος σε κοινωνικούς παράγοντες συναντά πάρα πολλούς υποστηρικτές στους Αμερικανούς κυρίως και στους Αγγλούς κοινωνιολόγους (Ericson, Becker, Lain, Szasz, Cooper ...). Θα πρέπει να σημειωθεί ότι οι αυτές οι θεωρίες οι τελευταίες δηλαδή που αποδίδουν το έγκλημα σε κοινωνικούς παράγοντες, είναι στο προσκήνιο της επιστημονικής επικαιρότητας, ενώ οι άλλες δύο κατηγορίες έχουν περάσει σε

δεύτερη θέση (Ι.Φρατζεσκάκης).

Στη συνέχεια θα γίνει αναφορά στους γενεσιουργούς παράγοντες της αντικωννικής συμπεριφοράς, οι οποίοι διακρίνονται σε ατομικούς και κοινωνικούς.

Α. Ατομικοί Παράγοντες Παραβατικής Συμπεριφοράς.

α. Βιολογικοί και Ψυχολογικοί Παράγοντες.

Η ηλικία κάθε ατόμου παίζει ένα σπουδαίο ρόλο στην διαμορφώση του χαρακτήρα και αν υπάρξουν κιάλλες δυσμενείς προϋποθέσεις μπορεί να οδηγήσουν εύκολα το άτομο στο έγκλημα. Το πέρασμα από την παιδική στην εφηβική ηλικία συνοδεύεται, από πάμπολες ψυχικές και βιολογικές μεταβολές.

Τους νέους τους διακρίνει ασθενής θέληση (έλλειψη ισχυρής βούλησης), μιμητισμός, παρορμητικότητα, αντιδραστικότητα, έντονο θυμικό και οξυθυμία, ευσυγκινησία, άρνηση προσαρμογής σε παραδεδειγμένους κοινωνικούς κανόνες και εκδηλώσεις αντίθεσης στα πρότυπα ομαλότητας. Έτσι οι έφηβοι χαρακτηρίζονται από ραγδαίες και εμφανείς μεταβολές, πνευματικές μεταλλαγές και ψυχικούς κλονισμούς.

Όσον αφορά τις σωματικές τους επιθυμίες, οδηγούνται πολλές φορές σ' αυτές από τη σεξουαλική τους ορμή που βρίσκεται σε μεγάλη έκταση σ' αυτή την ηλικία, ενώ δεν έχουν να αντιτάξουν

σ'αυτή την ορμή την ανάλογη πνευματική ωριμότητα. Επίσης είναι θερμοί από την φύση τους κι έτσι αγαπούν και μισούν πολύ και δύσκολα ανέχονται την περιφρόνηση των άλλων, διότι ο εγωκεντρισμός τους κυριαρχεί σε τέτοιο βαθμό που τους κάνει εύκολα να χάνουν την αυτοκυριαρχία τους, να οργίζονται και να παραφέρονται. Στο στάδιο αυτό της ηλικίας σπάνια συναντάμε κακοήθεια, αλλά μια ευκολοπιστία απέναντι στα απατηλά κηρύγματα ηθικά διεφθαρμένων ατόμων. Βέβαια, ο νεαρός αντάρτης δεν είναι πάντοτε και ο νεαρός παραβάτης. Αναμφιβόλως όμως το άτομο της ηλικίας αυτής κινδυνεύει να φτάσει στην αντικοινωνική συμπεριφορά, αν η πολιτεία, η κοινωνία και η οικογένεια όπου ζει δε λάβουν τα κατάλληλα μέτρα για την αποτροπή του αποτελέσματος αυτού (Ι. Φρατζεσκάκης 1987).

β. Παθολογικές Σωματικές και Ψυχικές Καταστάσεις.

Οι παθολογικοί, βιολογικοί και ψυχικοί παράγοντες, όπως λ.χ. οι ανωμαλίες των αδένων, οι διάφορες ψυχικές ασθένειες και ανωμαλίες, επιδρούν δυσμενώς στο χαρακτήρα και στη συμπεριφορά των ατόμων και κυρίως εκείνων που διανύουν το στάδιο της νεαρής ηλικίας, που δεν έχουν την πνευματική ωριμότητα των ενηλίκων. Οι παράγοντες αυτοί σε συνδυασμό με άλλες δυσμενείς για το άτομο εξωτερικές συνθήκες ζωής γίνονται έμμεσα γενεσιουργοί λόγοι αντικοινωνικής συμπεριφοράς. Η άποψη αυτή υποστηρίζεται από τους Γάλλους εγκληματολόγους Voisin και Leaute στο βιβλίο τους Droit Penal-Criminologie (Ι. Φρατζεσκάκης 1987).

γ. Επίκτητοι Συναίσθηματικοί Τραυματισμοί.

Οι τραυματισμοί αυτοί όταν συμβούν κατά το στάδιο της νηπιακής και παιδικής ηλικίας, αφήνουν βαθεία τα ίχνη τους στην ψυχή των ατόμων και εκδηλώνονται με δυστροπία και με τάσεις επιθετικότητας και απόδρασης. Τα άτομα αυτά διαφεύγουν συνήθως από την επίβλεψη των γονέων και κηδεμόνων τους και όταν αυτοί ακόμη επιδεικνύουν υπομονή, προσοχή και διορατικότητα κατά την επίβλεψη των νεαρών αυτών ατόμων που τελούν υπό την προστασίαν τους (Ι. Φρατζεσκάκης 1987).

δ. Προσωπικότητα.

Προσωπικότητα είναι η οργάνωση στάσεων που αναπτύσσονται και χρησιμοποιούνται από ένα συγκεκριμένο πρόσωπο στη συναλλαγή με το περιβάλλον του και ιδιαίτερα σε σχέση με διαπροσωπικές σχέσεις και με "το χειρισμό των δικών του εσωτερικών εντάσεων ή πιέσεων."

Σε ορισμένες περιπτώσεις οι ανώτερες λειτουργίες ελέγχου (συνείδηση των καταστάσεων, βουλευτικές ικανότητες) είναι ελαττωματικές, ατελείς, αποναρκωμένες, ακαλλιέργητες ή, ακόμα συναντούν εμπόδια. Σε άλλες πάλι περιπτώσεις η απουσία ελέγχου προέρχεται από κακή διάρθρωση ή έλλειψη επεξεργασίας των ηθικών

αξιών, τόσο στην περιοχή της συνείδησης, όσο και στην περιοχή της συναισθηματικότητας.

Η πραγμάτωση του "εγώ" συνδέεται με μια φάση αυτονόμησης του νέου και πολλές φορές το πέρασμα στην αντικοινωνική πράξη αποτελεί έναν ηθικό "επιδειξισμό" που στοχεύει στην αναγνώριση - από τρίτους - της ύπαρξής του. Το έγκλημα "μεταμφιέζεται" σε μια κοινωνική πράξη που αντιστράφηκε λόγω της αποτυχίας να δημιουργηθούν θετικές σχέσεις. Ο παραβάτης (=παιδί) μη έχοντας ακόμη πλήρη συνείδηση του "καλού" και του "κακού" υιοθετεί μια προσωπική "κοινωνική συμπεριφορά" χωρίς να μπορεί να ελέγξει την ηθική της βάση. Ο εγωκεντρισμός ή ο ναρκισσισμός της ηλικίας αποτρέπουν κάθε προσφυγή σε ηθικές αναστολές. Η επιθυμία αποκτά απόλυτη κυριαρχία και η αυτοκριτική είναι αδύνατη.

Η "αλήθεια" του δράστη είναι καταχωνιασμένη στο βάθος της συναισθηματικής του ιστορίας. Το έγκλημα αποτελεί και για τον ίδιο μια αποκάλυψη. Είναι ταυτόχρονα και η αντικειμενική πραγματικότητα αλλά και το ζωντανό σύμβολο της προσωπικότητας του (Ι. Φρατζεσκάκης 1987).

Β. Κοινωνικοί Παράγοντες Παραβατικής συμπεριφοράς

α. Οικογένεια

Η οικογένεια αποτελεί το σημαντικότερο παράγοντα στον καθορισμό της συμπεριφοράς των παιδιών. Έχει πλέον διαπιστωθεί ότι η οικογένεια μέχρι σήμερα αποτελεί την πρωταρχική μονάδα δομής της Ελληνικής κοινωνίας και επομένως σαν κύριος κοινωνικός συντελεστής παίζει ουσιαστικό ρόλο στην κοινωνικοποίηση του παιδιού το οποίο σύμφωνα με τους νόμους της ψυχοκινητικής μίμησης θα καταβάλλει τις συναισθηματικές του προσπάθειες στην επιθυμία του να μιμηθεί το πρότυπό του. Σ' αυτήν θα αναζητήσει καταρχήν την παιδαγωγική του επάρκεια και τη συναισθηματική του κάλυψη, γιατί η λειτουργία της του ανέπτυξε ισχυρούς δεσμούς ανάμεσα σ' αυτό και τους γονείς του.

Για να περάσει το παιδί από την αδύναμη βρεφική ηλικία στην ώριμη ενηλικίωση πρέπει να καλυφθούν από την αρχή κιόλας της ζωής του, τέσσερις βασικές συναισθηματικές ανάγκες: η ανάγκη για αγάπη και ασφάλεια, για νέες εμπειρίες, για έπαινο και αναγνώριση και για υπευθυνότητα. Αν κάποια από τις ανάγκες αυτές δεν καλυφθεί ή καλυφθεί ανεπαρκώς τότε η ανάπτυξη μπορεί να αποκοπεί ή να διαταραχθεί με συνέπειες καταστροφικές, τόσο για το ίδιο το άτομο, όσο και για την κοινωνία.

Πέρα από τη συναισθηματική κάλυψη του παιδιού σημαντικός είναι ο τρόπος που ασκείται η παιδαγωγική λειτουργία της οικογένειας. Οι γονείς αποτελούν για τα παιδιά τους πρότυπα

μίμησης και ταύτισης. Έτσι το παιδί που μεγαλώνει σε περιβάλλον συγκρούσεων και διαφωνιών έχει την τάση να γίνει αντικοινωνικό ή να παρουσιάσει συναισθηματικές διαταραχές.

Δεν είναι τυχαίο ότι όλες οι έρευνες (Glueck, Mc Cord, Wilson, Johnson, West και Farrington κ.α.) σε αναζήτηση των παραγόντων-συντελεστών της παραβατικότητας των ανηλίκων, καταδείχνουν σε συντριπτικό ποσοστό μια οικογενειακή δυσαρμονία, με όλες της τις αποχρώσεις, πίσω από τον ανήλικο παραβάτη. Και όταν λέμε δυσαρμονία, δεν εννοούμε κατ'ανάγκη μια οικογένεια χωρισμένων γονιών, γιατί το διαζύγιο, στις περισσότερες περιπτώσεις, δεν λειτουργεί καθ'αυτό ως παράγοντας ανθυγιεινός, εκτός βέβαια ακόμη κι αν, οι ίδιοι οι χωρισμένοι γονείς ή το ευρύτερο οικογενειακό ή κοινωνικό περιβάλλον το θελήσουν (Παναγοπούλου 1986).

Είναι ευνόητο ότι σε νοσηρές και δυσλειτουργικές οικογενειακές συνθήκες, οι πιθανότητες να εκδηλώσει ο ανήλικος αντικοινωνική συμπεριφορά είναι περισσότερες.

Ως οικογενειακή δυσαρμονία, θεωρείται και η αντιμετώπιση του παιδιού ή εφήβου από μια συγκροτημένη - κατά τα κοινώς παραδεκτά - οικογένεια, με τέτοιους μηχανισμούς ελέγχου και καταπίεσης που να οδηγούν στη διατήρηση τους τη λεγόμενη "ισόβια ανηλικότητα". Πρόκειται για την αυταρχική οικογένεια, την οποία χαρακτηρίζει η απουσία διαλόγου ο ασφυκτικός αντιπαιδαγωγικός έλεγχος, η μη ενθάρρυνση της γνώμης και πρωτοβουλίας του παιδιού, ο ξυλοδαρμός. Ο σημερινός έφηβος παραβάτης, είναι κατά κανόνα το χτεσινό κακοποιημένο παιδί. Είναι γεγονός πως η κακοποίηση των παιδιών από ενήλικους, κυρίως

γονείς, συμβαίνει σε μεγάλη έκταση στα σύγχρονα τα λεγόμενα πολιτισμένα κράτη. Στην Ελλάδα γίνεται λόγος για 4.500 παιδιά που κακοποιούνται κάθε χρόνο και οι κακώσεις αυτές μπορεί να είναι από μελανιές, τραύματα άλλα και εγκαύματα μέχρι και κατάγματα. Οι αριθμοί αφορούν περιπτώσεις που έχουν καταγγεληθεί στην αστυνομία. Κατά συνέπεια, ο πραγματικός αριθμός των κακοποιημένων παιδιών πρέπει να είναι πολύ μεγαλύτερος. Γιατί, δύσκολα κάτι που συμβαίνει στους κόλπους μιας οικογένειας βγαίνει προς τα έξω αλλά και καταγγελία προς την αστυνομία είναι πάρα πολύ δύσκολο να γίνει.

Η δυσαρμονία και ο αυταρχισμός στην οικογένεια εκφράζονται ακόμα μέσα από τη λειτουργία της τελευταίας με "υπερπροστατευτικό" για το παιδί χαρακτήρα. Η υπερπροστατευτική στωργή, δημιουργεί παιδιά απαιτητικά, που δεν μαθαίνουν να συμμορφώνονται στις υποχρεώσεις της κοινωνικής ζωής, ούτε αντιστέκονται σε πειρασμούς.

Η Λουκία Α. Μπεζέ (1985) στην έρευνά της "Ανήλικου Παραβάτες - Μελέτη 20 Περιπτώσεων" φτάνει στο συμπέρασμα ότι η οικογένεια είναι σε μεγάλο βαθμό υπεύθυνη για την παραβατικότητα των ανήλικων. Συγκεκριμένα στο 65% των περιπτώσεων υπήρχε πλήρης εκμετάλλευση (υλική, παιδαγωγική, συναισθηματική) του παιδιού από τους γονείς του, ενώ στο 35% των περιπτώσεων οι γονείς ενδιαφέρονται για το παιδί τους. Ακόμη ότι σε ποσοστό 80% οι σχέσεις είτε ενδογονεϊκές, είτε μεταξύ γονέων και παιδιού, είτε και οι δύο ήταν διαταραγμένες, ενώ μόνο σε ποσοστό 20% όλες οι ενδοοικογενειακές σχέσεις ήταν ομαλές.

Ένα γενικότερο συμπέρασμα που προκύπτει από όλα τα

παραπάνω είναι ότι σε 13 περιπτώσεις το οικογενειακό ιστορικό των ανηλίκων ήταν πραγματικά βεβαρυμένο. Τα προβλήματα είναι τόσα πολλά, ώστε καθίσταται αδύνατη η αξιολόγηση του ειδικού βάρους του καθενός απ' αυτά. Θάνατοι γονέων, παραμονή στη φυλακή, εγκατάλειψη, κακοποίηση, δημιουργία νέων πρόσκαιρων δεσμών από τους γονείς, προβλήματα ψυχικής υγείας των γονέων, άθλιες οικονομικές συνθήκες συνθέτουν την τραγική εικόνα του 65% των περιπτώσεων. Πρόκειται για συνθήκες που καθόρισαν και όχι απλά ευνόησαν τη στροφή του ανηλίκου στην αναζήτηση των τεσσάρων τοίχων έξω από το σπίτι.

β. Σχολείο

Τα τελευταία χρόνια δίνεται μια αυξανόμενη έμφαση στη σπουδαιότητα της παιδείας. Όμως παρά τη μεγάλη εξάπλωσή της σε ολόενα και μεγαλύτερα στρώματα του πληθυσμού, την ανάπτυξη της, κατ'έκταση και σε βάθος, δεν επαληθεύτηκαν οι ελπίδες που είχαν στηριχθεί σ' αυτήν για τη μείωσή της παραβατικότητας των ανηλίκων. Ένα μεγάλο μέρος ερευνών έχει αποδείξει ότι για ορισμένους νέους η ίδια η εκπαίδευση μπορεί να δημιουργήσει αντικοινωνική συμπεριφορά τόσο μέσα στο σχολείο όσο και έξω από αυτό. Έτσι υπάρχει ένας ιδιαίτερος δεσμός μεταξύ εκπαίδευσης και παραβατικότητας. Όμως θα ήταν υπερβολικό να συνάγουμε πλήρη αναποτελεσματικότητα στην παιδεία, γιατί το πιθανότερο είναι, όπως παρατηρήθηκε (Leaute 1979), πως η όποια προληπτική της δράση εξουδετερώνεται και αναιρείται από τη δράση άλλων

παραγόντων (π.χ. της οικογένειας).

Ο Hitschi (1969) συνόψισε τις αιτίες της εγκληματικότητας σ'αυτή τη φράση : "Η αιτιολογική αλυσίδα περνάει πρώτα από την σχολική ανεπάρκεια στην άσχημη σχολική επίδοση, στην δημιουργία εν συνεχεία αρνητικής στάσης προς το σχολείο, στην απόρριψη από την σχολική εξουσία, στη διάπραξη τέλος εγκληματικών πράξεων" (Παναγοπούλου 1986).

Παρόλο που μερικοί θα ήθελαν να προσθέσουν ότι αυτό στηρίζει τη θεωρία της διαφοράς των τάξεων, αφού οι νέοι των χαμηλότερων τάξεων έχουν γενικά χειρότερη επίδοση από τους νέους της μεσαίας τάξης δεν μπορούμε να συμπεράνουμε ότι η σχολική ανεπάρκεια προέρχεται απόλυτα από τη διαφορά των κοινωνικών τάξεων.

Το σχολείο, θεωρείται σαν ένας σημαντικός στίβος όπου κερδίζει κανείς το κοινωνικό status και την επιτυχία. Οι νέοι που αποτυγχάνουν να κερδίσουν αυτό το status, προσπαθούν να βρουν άλλους τρόπους "επιτυχίας".

Στα σχολεία πολύ συχνά οι μαθητές κρίνονται και κατατάσσονται με κριτήρια όπως η εξωτερική εμφάνιση, η ευχέρεια λόγου και οι κρίσεις των προηγούμενων δασκάλων τους. Το αποτέλεσμα είναι να γίνεται η κατάταξη των μαθητών σε μια από τις δύο κατηγορίες εκπαίδευσης.

Οι κατηγορίες αυτές μπορούν απλά να περιγραφούν ως εξής:

α. Καλή σχολική επίδοση - επιτυχία - υψηλό κύρος - προετοιμασία για Ανώτερες σπουδές - Προσανατολισμός προς Επιστημονική απασχόληση.

β. Χαμηλή σχολική επίδοση - αποτυχία - χαμηλό κύρος -

μη προετοιμασία για Ανώτερες σπουδές - προσανατολισμός προς εργατική απασχόληση.

Δηλαδή το Σχολείο είναι οργανωμένο κατά τέτοιο τρόπο ώστε να εμποδίζει τους μαθητές που ανήκουν στη δεύτερη κατηγορία, δηλ. στη "χαμηλή τροχιά", να έχουν τις ίδιες δυνατότητες εκπαίδευσης με τους μαθητές που βρίσκονται στην "υψηλή τροχιά".

Βέβαια υπάρχουν και παραβατικοί νέοι που δεν πετυχαίνουν στο σχολείο γιατί από την αρχή δεν έδειξαν κανένα ενδιαφέρον να πετύχουν σ' αυτό. Αυτή η έλλειψη ενδιαφέροντος είναι σε γενικές γραμμές απότοκος της επίδρασης οικογενειακών παραγόντων. Όλες οι έρευνες δείχνουν πως η οικογένεια παίζει ένα σημαντικό ρόλο στη γέννηση της σχολικής απροσαρμοστικότητας. Υπάρχει μια άμεση συσχέτιση μεταξύ συνδέσμου γονέων-παιδιού και σχολικής επίδοσης, όπως και οικογενειακής δυσλειτουργικότητας και σχολικής αποτυχίας (Peyre 1964, Malewsk and Peyre 1973, Villats 1972). Άλλα πορίσματα δείχνουν πως οι περισσότεροι από τους γονείς των παραβατικών ανηλικών είχαν μια, στάση αδιάφορη ή και αντίθετη έναντι του σχολείου.

Πέρα από όλα αυτά στην παραβατικότητα των ανηλικών επιδρούν και οι καθ' αυτό σχολικοί παράγοντες, σε συνάρτηση πάντα με πολλούς άλλους. Ο αυταρχισμός, η έλλειψη συμμετοχής των μαθητών στη λήψη αποφάσεων που τους αφορούν, η παιδαγωγική που χρησιμοποιείται, η έλλειψη σύνδεσης σχολείου και κοινότητας, το ανταγωνιστικό σύστημα, η κακή προετοιμασία για την αγορά εργασίας, η έλλειψη υπηρεσιών επαγγελματικού προσανατολισμού, κ.λ.π. (Schater and Polk 1967) είναι ορισμένα από τα

χαρακτηριστικά του σχολείου για τα οποία ασκείται έντονη κριτική.

Σύμφωνα με τον Cusson (1981), το σχολείο αντιπροσωπεύει το αντίθετο απ'ότι ενδιαφέρει τον παραβατικό ανήλικο, αν κρίνουμε από τους στόχους που επιδιώκει. Αγαπά τη δράση, βρίσκει την παθητικότητα. Αγαπά τη διέγερση, βρίσκει τη ρουτίνα. Αγαπά το παιχνίδι, βρίσκει τη δουλειά. Αυτή η ατμόσφαιρα του σχολείου δημιουργεί σε όλα τα παιδιά μια πίεση και όλα θέλουν να ξεφύγουν από αυτή τη δυσάρεστη εμπειρία. Έτσι εδώ μπαίνει η ευθύνη του σχολείου και των δασκάλων. Συνηθώς αντιδρούν με τιμωρίες, αποβολές, απορρίψεις (Λύρα 1986).

Η δομή και η λειτουργία του σχολείου αδυνατούν να αντιμετωπίσουν τις σχολικές αποτυχίες. Αντί να λύσουν τα προβλήματα που γεννιώνται απ'αυτές, συντελούν στην επιδείνωσή τους (Peyre 1964) τις πιο πολλές φορές.

Διάφορες έρευνες έδειξαν την επίδραση που μπορεί να έχει στους μαθητές η θετική ατμόσφαιρα που δημιουργεί το επιτελείο των δασκάλων του σχολείου, πράγμα που μπορεί να οδηγήσει στον περιορισμό του ποσοστού της παραβατικότητας (Rutter, Duston and Smith 1979).

Αυτό που αποκαλύπτεται τελικά είναι ότι το σχολείο αποτελεί σημαντική δύναμη στη διαμόρφωση της ταυτότητας του μαθητή. Το τι είδους άνθρωπος γίνεται και το τι ικανότητες αποκτά, είναι απόρροια του τύπου της εκπαίδευσης που δημιουργεί το σχολείο (Φαρσεδάκης 1985).

γ. Συνομηλικοί

Η επίδραση των συνομηλίκων θεωρήθηκε μεταβλητή ιδιαίτερα σημαντική, εφ' όσον γίνεται λόγος για νεαρά άτομα που διανύουν την εφηβεία τους και μέσα από τις παρέες των συνομηλίκων αναζητούν την ταυτότητα τους και προσπαθούν να στηρίξουν και να ανυψώσουν την αυτοεικόνα τους.

Το παιδί "κολυμπάει" μέσα σ' ένα ορισμένο περιβάλλον : περιβάλλον οικογενειακό, περιβάλλον συντροφικό, ομάδες νέων, συμμορίες. Μοιράζεται μαζί με άλλα πρόσωπα διάφορες συγκινήσεις, συμπεριφέρεται ανάγκες και ιδέες και καταστρώνει σχέδια. Η επικοινωνία και η συμμετοχή αυτή το κάνουν να διαποτίζεται από το περιβάλλον σε βαθμό εξαιρετικό και ο τρόπος της ζωής του αφομοιώνει προοδευτικά το "ύφος" του περιβάλλοντος. Η ενδεχόμενη εξωκοινωνικότητα ή αντικοινωνικότητα του περιβάλλοντος επιδρά κι αυτή πάνω στο παιδί.

Συχνά οι μηχανισμοί αυτοί "διαπότισης" ενισχύονται από καινούργιους μηχανισμούς "εξομοίωσης" που αντλούν δυνάμεις από την ίδια τη ζωή της ομάδας - εξομοίωση λ.χ. των μελών μιας συμμορίας με το δυνατότερο ή πονηρότερο απ' όλους ή ακόμα και μ' όποιον έχει το χάρισμα της "επιβολής".

Οι συμμορίες αυτές σχηματίζονται από αγόρια που μέσα στη συνένωση και τη συντροφικότητα ζητούν να βρουν αντιστάθμισμα για τις ελλείψεις του οικογενειακού περιβάλλοντος και τις σκληρές στερήσεις της φτώχειας. Η συμμορία αντιπροσωπεύει γι' αυτά την ισχύ και τη δύναμη, ικανοποιεί ταυτόχρονα την ανάγκη τους για ασφάλεια και αυτοπεποίθηση. Νοιώθουν να συνδέονται ο

έναν με τον άλλον, αποτελούν τα στοιχεία ενός συνόλου. Γίνονται τολμηρότερα μέσα σε μια εξωκοινωνικότητα που επιδεινώνει η ανάγκη της άμιλλας και το αίσθημα ότι ανήκουν στη συμμορία, κάνει να ατονούν τα συναισθήματα ενοχής, οι ανησυχίες και οι ηθικοί δισταγμοί. Μέσα στις περιπέτειες βρίσκει καθένας τους την ευκαιρία να νοιώσει την δύναμη ενός εγώ που το στηρίζει το συλλογικό εγώ της συμμορίας. Και είναι ασφαλείς, επειδή οι έφηβοι αυτοί συσπειρώνονται για να ικανοποιήσουν ανάγκες που καταπολεμήθηκαν και καταπνίγηκαν και επινοούν γρήγορα "ηθικούς κανόνες" της συμμορίας που διαμορφώνουν μια ορισμένη έννοια της τιμής.

Οι νεανικές συμμορίες συσχετίζονται με τη βία και την αντικοινωνική συμπεριφορά. Από έρευνες προκύπτει ότι αφορούν νέους χαμηλού οικονομικού και κοινωνικού στρώματος και της εργατικής τάξης. Ωστόσο εδώ λειτουργεί ένα στερεότυπο. Οι συμμορίες της κατώτερης τάξης τείνουν να χαρακτηρίζονται ως παραβατικές λόγω του στυλ συμπεριφοράς τους. Ανάλογες πράξεις από ομάδες της μέσης ή της ανώτερης τάξης δεν χαρακτηρίζονται ως παραβατικές. Βέβαια η βία που εκφράζουν οι ομάδες αυτές, δεν ξεκινά κυρίως από συνθήκες φτώχειας, όσο από την προσπάθεια να κερδίσουν σεβασμό, να επιβεβαιωθούν.

Σύμφωνα με πολλούς θεωρητικούς και ερευνητές, τα παιδιά επηρεάζονται πιο πολύ από τους παραβάτες φίλους τους, όταν υπάρχει χαλαρός δεσμός με τους γονείς, όταν το παιδί έχει μικρότερη τάση για συμμόρφωση, όταν η άσκηση της γονεϊκής πειθαρχίας γίνεται χωρίς συνέπεια. Ο Hirschi υποστηρίζει ότι η επίδραση των συνομηλίκων εξαρτάται από το επίπεδο της

οικογενειακής υποστήριξης. Οι Poole και Regoli ερευνούν την παραβατική συμπεριφορά σε σχέση με τη γονεϊκή υποστήριξη και την επίδραση των παραβατών φίλων. Οι δύο αυτές μεταβλητές λειτουργούν ανεξάρτητα. Ωστόσο οι συνομήλικοι επιδρούν περισσότερο στη συμπεριφορά του ατόμου, όταν η γονεϊκή υποστήριξη είναι αδύναμη. Ειδικότερα οι ανήλικοι με ελλιπή γονεϊκή υποστήριξη είναι πιο επιδεικτικοί σε επιδράσεις των φίλων τους απ' ό,τι αυτοί με δυνατή γονεϊκή υποστήριξη. Επιπλέον, όσο περισσότερο εκτίθεται ο ανήλικος στην επίδραση των συνομηλίκων, τόσο μεγαλύτερη διαφορά υπάρχει στην παραβατική συμπεριφορά ανάμεσα στους ανήλικους με ελλιπή και σ' αυτούς με ικανοποιητική υποστήριξη. Η οικογενειακή υποστήριξη παρεμποδίζει την παραβατική συμπεριφορά, γιατί το παιδί δεν θέλει να διακινδυνεύσει την καλή σχέση με τους γονείς του. Κατά συνέπεια θα αποφύγει τους φίλους που είναι αναμεμιγμένοι σε παραβατικές δραστηριότητες (Πιπινέλη-Ποταμιάνου 1958).

δ. Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης.

Ο τύπος, η ραδιοφωνία, η τηλεόραση, ο κινηματογράφος και όλα τα σημερινά μέσα μαζικής ενημέρωσης, όταν δεν ελέγχονται επαρκώς, μπορεί να δώσουν στους νέους επιβλαβή πνευματική τροφή και με τη δύναμη υποβολής που ασκούν στις ευάλωτες συνειδήσεις των νέων ατόμων, είναι πολύ εύκολο να τις αλώσουν και να προβούν στη διαστροφή του χαρακτήρα τους σε τέτοιο σημείο που να τους οδηγήσουν ακόμα και στο έγκλημα.

Δυο είναι οι επικρατέστερες θεωρίες όσον αφορά την επίδραση του θεάματος στην εγκληματικότητα:

Η θεωρία του παραδείγματος, σύμφωνα με την οποία η εικόνα λειτουργεί σαν ερέθισμα στο νέο θεατή και τον οδηγεί σε ανάλογη συμπεριφορά με αυτή που βλέπει.

Από το αρχείο της Διεύθυνσης Εγκληματολογικών Υπηρεσιών προκύπτει ότι ανήλικοι 16-21 ετών που φέρεται ότι τέλεσαν σοβαρές εγκληματικές πράξεις, δηλαδή κλοπές, διαρρήξεις, ληστείες, άδικες επιθέσεις, είχαν μιμηθεί εγκλήματα παρόμοιας φύσης που είχαν προηγουμένως παρακολουθήσει στην οθόνη.

Τα "εντυπωσιακά" αφιερώματα των μέσων μαζικής ενημέρωσης σε ανηλικούς και ενηλικούς "δράκους" (αμέσως με τη σύλληψη του Παπαχρόνη, προβλήθηκε ημίωρο αφιέρωμα-αναπαράσταση των εγκλημάτων, από την ΕΡΤ) με διογκωμένες και αυθαίρετες πολλές φορές περιγραφές, συμβάλλουν στη δημιουργία μιας αλλοιωμένης για τον εγκληματία, εικόνας και στην ηρωοποίηση του.

Η θεωρία της κάθαρσης, που δέχεται ότι οι ταινίες αντικοινωνικής συμπεριφοράς ασκούν, μια εκτονωτική επίδραση επιτρέποντας στον ανήλικο θεατή να λυτρωθεί μέσα από ένα συμβολισμό από τις υποσυνείδητες παρορμήσεις που η οργανωμένη κοινωνική ζωή του έχει απωθήσει. (Νεράτζης 1986)

Η πιο αρνητική ίσως επίδραση της τηλεόρασης και του κινηματογράφου, συνίσταται στο ότι δίνουν μια ψεύτικη εικόνα της κοινωνικής πραγματικότητας και της καθημερινής ζωής, προβάλλοντας Film βίας, της "εύκολης ζωής" μέσω της πορνείας της εμπορίας ναρκωτικών και της ληστείας. Η αρνητική επίδραση της τηλεόρασης, με Films τέτοιου περιεχομένου, στον ψυχισμό του

παιδιού, είναι μεγάλη, αφού αφενός του δλοχετεύει πρότυπα ηρώων - είδωλα, αφετέρου παρεμποδίζει την ανάπτυξη της κριτικής του αντίληψης. Η απόκρυψη δε της κοινωνικής πραγματικότητας, έχει σαν αποτέλεσμα την επιβράδυνση της ομαλής ένταξης του ανηλίκου στις κοινωνικές διαδικασίες, με όλα τα προβλήματα που αυτή συνεπάγεται. Οι ιστορίες βίας στρέφουν τον παιδικό ενθουσιασμό στη βία, ενώ θα μπορούσε να μεταστραφεί σε δημιουργικές ενέργειες. Τα εγκλήματα τηλεοπτικής μίμησης που ανακύπτουν καθημερινά μας επιτρέπουν να χαρακτηρίσουμε την τηλεόραση μετά τον Γάλλο Andre Malteau σαν το "όπιο των ανηλίκων" (Μουστάκης Γ. "Κοινωνιολογία για τον καθένα σελ. 301).

Στο σημείο αυτό αξίζει να σημειωθεί ότι οι γονείς βρίσκουν σα μέσο απασχόλησης των παιδιών τη τηλεόραση χωρίς να γίνεται επιλογή των κατάλληλων προγραμμάτων. Τα παιδιά αφήνονται ανεξέλεγκτα και χωρίς βοήθεια στην παρακολούθηση αυτών των προγραμμάτων, τα οποία δρουν καταλυτικά στη συνείδηση τους.

Η μελέτη της προβολής της παραβατικής συμπεριφοράς των ανηλίκων και από τον Τύπο, είναι απαραίτητη, αφού ο Τύπος συμβάλλει στη διαμόρφωση της κοινωνικής συνείδησης. Το φαινόμενο της θεαματοποίησης και του γιγαντισμού των εγκληματικών ενεργειών, που χαρακτηρίζεται από την υπερβολική έκταση που καταλαμβάνουν στο σύνολο της ειδησεογραφίας, συχνά δημιουργεί σύγχυση, διότι ο αναγνώστης - και ιδίως ο νεαρός - σχηματίζει μια εικόνα για το κοινωνικό περιβάλλον που δεν ανταποκρίνεται στην πραγματικότητα. Η λεπτομερής περιγραφή του τρόπου εκτέλεσης εγκλημάτων οδηγούν στη μυθοποίηση και την ηρωοποίηση του δράστη. Λειτουργούν μάλιστα καταλυτικά στη συνείδηση του νεαρού

αναγνώστη, που τείνει να μιμηθεί το προβαλλόμενο μοντέλο συμπεριφοράς. Χαρακτηριστική είναι η ομολογία ενός 17χρονου νεαρού που δολοφόνησε, τρεις μήνες μετά την καταδίκη του Παπαχρόνη, ένα κορίτσι εννέα ετών, μεταξύ άλλων ανέφερε ότι ήθελε να μιμηθεί τον Παπαχρόνη και τις πράξεις του. Δεν γνωρίζουμε αν τα όσα ανέφερε ο νεαρός δράστης ήταν σκόπιμα ή όχι, αλλά το βέβαιο είναι ότι η συνεχής επανάληψη ειδήσεων η εμφιατική καταγραφή αυταπόδεικτων λεπτομερειών, αρχικά δημιουργεί στον αναγνώστη σοκ, εξαρτημένα αντανακλαστικά φόβου και στη συνέχεια εξοικείωση εθισμό και απάθεια.

Όλα αυτά βέβαια δε σημαίνουν ότι ένα αρνητικό γεγονός δεν πρέπει να αποτελεί είδηση και να αποκρύπτεται από τα νεαρά άτομα. Το φαινόμενο όμως της θεαματοποίησης των εγκληματικών ενεργειών, που δημοσιεύονται με πομπώδεις τίτλους, δε διαφέρει σε τίποτα από τους ηθικούς αυτουργούς των εγκλημάτων. Διότι με την εμφιατική προβολή τους οδηγεί στη λογική του φαύλου κύκλου βία-καταπίεση-βία και στη διεύρυνση των εξουσιαστικών δομών της κοινωνίας. Στην αναίρεση αυτής της προοπτικής και στην ελαχιστοποίηση των αιτιών αναπαραγωγής της βίας, χωρίς να περιοριστεί η ελεύθερη διακίνηση των ειδήσεων, οφείλουν να προσανατολιστούν τα μέσα μαζικής ενημέρωσης, όσο και κάθε σκεπτόμενος πολίτης. Αν τούτο δεν αναγνωριστεί κυρίως από τις παλιότερες γενιές, είναι βέβαιο ότι οι εκκλήσεις και οι ηθικολογίες τους στοχεύουν στην κοινωνική αποδιοπόμπευση των νέων και στον εφησυχασμό μιας τυφλής "καθώς πρέπει" κοινωνίας. Συνεπώς μόνο μια θετική προσέγγιση της συμπεριφοράς των νέων από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης θα συμβάλλει στην άμβλυνση των

κοινωνικών αντιθέσεων και στον περιορισμό της εγκληματικότητας (Νεράντζης Π. 1987).

ε. Άθλιες Οικονομικές και Κοινωνικές Συνθήκες

Η σημερινή άποψη της κοινωνιολογίας είναι ότι οι κοινωνικές και οικονομικές συνθήκες της ζωής κάθε ατόμου ασκούν ουσιώδη επιρροή στη διαμόρφωση της ανθρώπινης προσωπικότητας. Ο Ι. Φραντζεσκάκης, στο βιβλίο του "Αντικοινωνική Συμπεριφορά των Νέων" (σελ. 53-54) δεν αποδέχεται τη θεωρία που υποστηρίζουν ορισμένοι επιστήμονες, κατά την οποία αποκλειστικά και μόνο οι δυσμενέστατοι για το άτομο κοινωνικοί και οικονομικοί όροι κατέχουν τη μοναδική σχεδόν θέση ως προς την αντικοινωνική συμπεριφορά των ανθρώπων αυτών. Απεναντίας δεν παραγνωρίζουμε το γεγονός, ότι η σωματική και η ψυχική ιδιοσυστασία κάθε ατόμου, οι λεγόμενοι δηλ. ατομικοί παράγοντες, θα παίξουν το ρόλο τους στη δημιουργία της συμπεριφοράς αυτής. Συγκεκριμένα οι άθλιες κοινωνικές, οικονομικές και οικογενειακές συνθήκες διαβίωσης των ατόμων τότε μόνον θα γίνουν εγκληματογόνοι παράγοντες εάν υπάρχει στο άτομο η κατάλληλη προδιάθεση προς το έγκλημα, που στηρίζεται σε λόγους που ανάγονται στους ατομικούς παράγοντες. Η άποψη αυτή μπορεί να γίνει κατανοητή μόνο εάν υποθεθεί ότι τρία άτομα που ζούν όλα κάτω από άθλιες κοινωνικές, οικονομικές και οικογενειακές συνθήκες, αλλά έχουν ξεχωριστή ο καθένας τους σωματική και

ψυχική ιδιοσυστασία.

Τα άτομα αυτά θα αντιδράσουν κατά τρόπο διάφορο στις άθλιες συνθήκες διαβίωσης τους. Το ένα απ' αυτά που έχει ανώμαλη ψυχική και σωματική ιδιοσυστασία για να μπορέσει να ανταπεξέλθει στο δύσκολο αγώνα και να εξασφαλίσει την επιβίωσή του θα εγκληματήσει, το άλλο με το δυνατό χαρακτήρα του θα παλέψει και με την τίμια ευσυνείδητη εργασία του θα αντιταχθεί στις άθλιες συνθήκες διαβίωσης και το τρίτο με τον αδύνατο χαρακτήρα θα σηκώσει τα χέρια του ψηλά στον αγώνα για επιβίωση και μπορεί να φτάσει μέχρι και στην αυτοκτονία, διότι δεν μπορεί να ζήσει κάτω από αυτές τις άθλιες συνθήκες.

στ. Η Ζωή στις Σύγχρονες Πόλεις

Στο πλαίσιο των αιτιών της παραβατικότητας, θα πρέπει να προστεθεί και το γεγονός της επίδρασης που ασκεί η ζωή στη σύγχρονη πόλη στην αντικοινωνική συμπεριφορά των νέων.

Σύγχρονη πόλη είναι ένας χώρος που τροποποιείται από τους μετασχηματισμούς της οικονομικής και κοινωνικής δομής. Όσο πιο εκτεταμένη είναι η σύγχρονη πόλη τόσο οι επαφές ανάμεσα στους πολίτες διαφοροποιούνται. Η γοητεία των αντικειμένων, η ανωνυμία, αποτελούν τους βασικούς παράγοντες εγκληματικότητας. Σε σύγκριση με τους νέους που ζουν σε χωριά, οι νέοι των μεγαλουπόλεων δέχονται δυσκολότερα τον κοινωνικό έλεγχο για τις πράξεις τους. Οι πειρασμοί κυρίως των μεγαλουπόλεων είναι μεγάλοι, ώστε λίγοι νέοι να έχουν τη δύναμη να συγκρατηθούν και

να μην παρασυρθούν στη δίνη αυτών και προσελκύονται γρήγορα από κάθε λογής ψυχαγωγίες. Ο ανήλικος είναι εγκλωβισμένος στο πρότυπο καταναλωτικής συμπεριφοράς που διδάσκεται "εξ απαλών ονύχων" από το κοινωνικό του περιβάλλον, με τη στάμπα που λέει "IN". Τα λόγια της Ειρήνης Κομνηνού διευθύντριας του Ιδρύματος Αγωγής Θηλέων είναι χαρακτηριστικά :

"δεν υπάρχουν ανήλικοι παραβάτες. Πίσω τους ψάξτε τον ενήλικο εγκληματία και οπωσδήποτε μια νοσογόνο κοινωνία, που θεωρεί εμπορικά θεμιτό να εκμεταλλευτεί τον ανήλικο. Πηγαίνετε σ' οποιαδήποτε γειτονιά, που δεν είχε σχολείο, και ρωτήστε τι έγινε, μόλις κάποιος υπουργός πήγε κι έβαλε τα θεμέλια για ένα Γυμνάσιο ή Λύκειο. Πριν αρχίσει το σκάψιμο των θεμελίων του μελλοντικού σχολείου, ξεφυτρώνουν γύρω-γύρω μπαρ, μπιλιάρδα, φαστφουντάδικα, καφετέριες, κ. λ. π".

Οι ψυχαγωγίες αυτές, ασκούν πάνω στον ανήλικο μια μαζική επίδραση γιατί ανταποκρίνονται στον ηδονισμό του, στην ανάγκη του για κίνηση, στην επιθυμία του για περιπέτεια, στην αγάπη του για το λαμπερό και φανταχτερό.

Για ν' απολαύσει, όμως, αυτές τις χαρές του δρόμου, του χρειάζονται χρήματα. Πολλοί νέοι, λοιπόν, αρχίζουν να παίρνουν το δρόμο της κλοπής, με τις διάφορες μορφές της και καμμία φορά με τις νυχτερινές επιθέσεις. Το παιδί σπρωχμένο από την ανάγκη του χρήματος, επιδιώκει οι εξερευνησεις και οι περιπέτειες του να είναι επικερδείς. Έτσι, οι χαρές του δρόμου τροφοδοτούν τις ενδόμυχες κλίσεις του παιδιού που έχει αφεθεί στις ροπές του,

μόνο και ακαθοδήγητο.

Αλληλεπίδραση Ατομικών και Κοινωνικών Παραγόντων.

Βασικές Αρχές:

1. Όσο περισσότερο διαταράσσεται η προσωπικότητα του ατόμου από την επίδραση βιολογικών ή ψυχολογικών παραγόντων, τόσο περισσότερο επιζήμιες γίνονται οι δυσμενείς συνθήκες του περιβάλλοντος. Έτσι σε κατάσταση οικογενειακών συγκρούσεων, οι αντιδράσεις ενός ατόμου που συγκλίνεται εύκολα είναι περισσότερο ανησυχητικές, από εκείνες ενός άλλου με υγιή ψυχισμό.

2. Όσο περισσότερο δυσμενείς είναι οι οικογενειακές, οικονομικές και κοινωνικές συνθήκες, τόσο περισσότερο παρασύρονται στην παραβατικότητα τα άτομα τα οποία, αν ζούσαν σε κανονικές συνθήκες ζωής δεν θα εξελισσόταν σε εγκληματίες.

3. Στην αδυναμία και αστάθεια της προσωπικότητας των ανηλίκων αντιστοιχεί η αστάθεια και αδυναμία του οικογενειακού περιβάλλοντος στο οποίο ζουν.

4. Εκείνος ο οποίος ζει σ'ένα οικογενειακό και εξωοικογενειακό περιβάλλον, συνδέεται και διαπλάθεται με το περιβάλλον αυτό, σε τρόπο ώστε, εάν απόμακρυνθεί απ'αυτό, αναζητεί άλλο παρόμοιο. Η προσήλωση, άλλωστε σ'ένα απογοητευτικό περιβάλλον συντηρείται με

τις αποκτημένες πλέον συνήθειες και τούτο οφείλεται στο ότι τα ανθρώπινα πλάσματα καθλώνονται σε κάποιο αίσθημα μαζοχισμού που τα βασανίζει. (Ι.Φρατζεσκάκης 1987)

Β' ΜΕΡΟΣ

Ανασκόπηση της Αντιμετώπισης του Ανηλικού Παραβάτη.

Απ'τα τέλη του 19ου αιώνα άρχισε υπό την επίδραση των ποινικών και εγκληματολογικών ιδεών της θετικής Σχολής να διαμορφώνεται ειδικό Ποινικό Δίκαιο για την ορθή αντιμετώπιση της παραβατικότητας των ανηλικών.

Είναι γνωστό ότι στην αντιμετώπιση των νεαρών παραβατών επικρατεί η αρχή της ειδικής τους μεταχείρισης και ένα ειδικό καθεστώς που τους εξαιρεί από το πεδίο εφαρμογής του κοινού Ποινικού Δικαίου και τους τοποθετεί σ'ένα ιδιαίτερο σωφρονιστικό σύστημα. Στην καθιέρωση αυτής της μορφής χειρισμού συντέλεσαν και τα εξής:

α) η εμφάνιση και ανάπτυξη νέων ποινικών θεωριών που επέσυραν την προσοχή στην προσωπικότητα του εγκληματία με τη συγκεκριμένη οργανική, ψυχική και κοινωνική ατομικότητά της.

β) η επίδραση των δημοκρατικών και φιλελεύθερων ιδεών που οδήγησαν στη βελτίωση των συνθηκών στερήσεως της ελευθερίας και

στην ανθρωπιστικότερη μεταχείριση των κρατουμένων και γενικά σε μια νέα σωφρονιστική πολιτική, και

γ) η δημιουργία νέων επιστημονικών κλάδων για το παιδί, ώστε να θεωρηθεί κάτω από ένα νέο πρίσμα (παιδοψυχολογία, βιολογία, παιδαγωγική κ.λ.π.) με τη συμβολή και των κοινωνικών επιστημών που μόλις τότε άρχισαν να αναπτύσσονται.

Στις αρχές λοιπόν του αιώνα μας, που για το λόγο αυτό ονομάστηκε "αιώνας του παιδιού" δημιουργήθηκε ένα πνεύμα προστατευτικότητάς του, με άμεση εκδήλωση στα νομοθετικά μέτρα όλων των κλάδων του δικαίου. Το νεαρό άτομο γίνεται αντικείμενο επιστημονικής μελέτης και έρευνας και οι ερευνητές αντιλαμβάνονται το ιδιόμορφο της ψυχοσύνθεσής του. Δηλαδή το ότι βρίσκεται σε μια διαρκή εξέλιξη και μεταλλαγή μέχρι την πλήρη ολοκλήρωση της προσωπικότητάς του που είναι ρευστή και διαπλάθεται εύκολα, και επομένως είναι δεκτική βελτίωσης.

Η κίνηση αυτή επισπεύδει την ίδρυση των Δικαστηρίων Ανηλίκων που βασίζονται σ' ένα ειδικό καθεστώς και συμβάλλουν στη δημιουργία του "δικαίου των ανηλίκων". Το δίκαιο αυτό ως αυτοτελής κλάδος, έχει προληπτικό μάλλον χαρακτήρα και χρησιμοποιεί μεθόδους αγωγής που αποβλέπουν στην κοινωνική αναπροσαρμογή του ανηλίκου.

Το Ελληνικό Δίκαιο ανηλίκων με στενή έννοια παρουσιάζει την ιδιοτυπία να έχει δυο κατηγορίες πηγών δικαίου: τις κοινές και τις αυτόνομες ή ιδιαίτερες πηγές.

Στην πρώτη κατηγορία ανήκουν οι νόμοι που ρυθμίζουν τις αξιόποινες πράξεις και τη μεταχείριση των ανηλίκων εγκληματιών. Συγκεκριμένα: Το Σύνταγμα, ο Ποινικός Κώδικας (που

αναφέρεται στον ανήλικο ως δράστη και ως θύμα) ο Κώδικας Ποινικής Δικονομίας, ο Σωφρονιστικός Κώδικας (που αναφέρεται στην διαφορετική κατά κατηγορία μεταχείριση), οι διαφορετικοί ποινικοί νόμοι, καθώς και οι διατάξεις αστυνομικού περιεχομένου. Στην δεύτερη κατηγορία περιλαμβάνονται οι ειδικοί νόμοι και τα διατάγματα που διέπουν τα Δικαστήρια Ανηλίκων, τα Ιδρύματα Αγωγής Ανηλίκων, τις Εταιρίες Προστασίας Ανηλίκων, την Υπηρεσία Επιμελητών Ανηλίκων και την υποχρεωτική εκπαίδευση ανηλίκων τροφίμων σε Ιδρύματα Αγωγής.

Τέλος ως ένα είδος έμμεσων πηγών θα μπορούσε κανείς να αναφέρει διάφορες διακηρύξεις και πρότυπα κανόνων Διεθνών Οργανισμών στο βαθμό που αποτελούν κατευθυντήριες γραμμές για νομοθετικές μεταρρυθμίσεις στον Ελληνικό χώρο του Δικαίου Ανηλίκων. Μεταξύ αυτών επισημαίνονται: Η Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (1948) η Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Παιδιού (1959), ο Κοινωνικός Χάρτης του Συμβουλίου της Ευρώπης (1965), το Πρότυπο Στοιχειωδών Κανόνων για τη Μεταχείριση των Κρατουμένων και Σχετικές Ευστάσεις του Ο.Η.Ε. (1957), το Πρότυπο Στοιχειωδών Κανόνων για τη Μεταχείριση των Κρατουμένων του Συμβουλίου της Ευρώπης (1973) και το Πρότυπο Στοιχειωδών Κανόνων για την Απονομή Δικαιοσύνης στους Νέους (1958) του Ο.Η.Ε.

Κατά την Ελληνική νομοθεσία κύριος συντελεστής και φορέας της σωφρονιστικής μεταχείρισης των νεαρών παραβατών είναι τα Δικαστήρια Ανηλίκων με άμεσο συνεργάτη την Υπηρεσία Επιμελητών Ανηλίκων (Υ.Ε.Α.) που είναι άρρηκτα συνδεδεμένα μαζί τους. Το μεγαλύτερο βάρος συμμετοχής σ' αυτό το μηχανισμό φέρουν οι

Επιμελητές Ανηλίκων. Άλλοι βοηθητικοί παράγοντες είναι οι Εταιρίες Προστασίας Ανηλίκων, καθώς και τα Αναμορφωτικά (ιδρύματα αγωγής) και Σωφρονιστικά Καταστήματα. Από ευρύτερη σκοπιά η αντιμετώπιση της νεανικής "εκτροπής" από τους τρεις αυτούς φορείς της πραγματοποιείται με ιδρυματική και εξωιδρυματική μεταχείριση που είναι συχνότερη. Διευκρινίζεται ότι και οι τρεις αυτοί φορείς υπάγονται στο Υπουργείο Δικαιοσύνης. (Σπινέλλη-Τρωιάννου 1987)

Δικαστήρια Ανηλίκων.

Διάκριση των Δικαστηρίων

Στον κύκλο της αρμοδιότητας των Δικαστηρίων Ανηλίκων ανήκουν κατ' αρχήν οι υποθέσεις των νεαρών ατόμων, παιδιών 7-12 και εφήβων 13-17 ετών που παραβιάζουν μια ποινική διάταξη. Επίσης εκείνων που εμφανίζουν παραβατική συμπεριφορά με τη μορφή αντικοινωνικών εκδηλώσεων χωρίς την τέλεση "αδικήματος", όπως το καθορίζει ο νόμος, ή βρίσκονται στον λεγόμενο "ηθικό κίνδυνο". Οι αρμοδιότητες αυτές δεν διαφέρουν σε γενικές γραμμές στις νομοθεσίες των διαφόρων χωρών, αν και υπάρχουν παραλλαγές στις λεπτομέρειες. Είναι γνωστό ότι σε πολλές χώρες τα δικαστήρια δεν δικάζουν μόνο ποινικές παραβάσεις αλλά και

πολιτικές υποθέσεις που αφορούν τα παιδιά (λ.χ. υιοθεσίες). Κατά τη νομοθεσία μας όμως, τα Δικαστήρια Ανηλίκων από τη στενή δικονομική άποψη είναι Ποινικά Δικαστήρια που ασκούν ειδική ποινική δικαιοδοσία.

Ως χαρακτηριστικά τους θεωρούνται η απλουστευμένη διαδικασία απαλλαγμένη δηλαδή από δικονομικούς τύπους, η διευκόλυνση του δικαστή στο έργο του, η κατάλληλη ατμόσφαιρα και η "κεκλεισμένων των θυρών" διεξαγωγή της δίκης.

Η σύνθεση των Δικαστηρίων Ανηλίκων αναφέρεται στην Ποινική Δικονομία στα άρθρα 7 και 113, όπου γίνεται διάκριση σε Μονομελές στο Τριμελές Δικαστήριο Ανηλίκων και στο Εφετείο. (Σπινέλλη-Τρωϊάννου 1987)

α. Μονομελές Δικαστήριο Ανηλίκων

Το Μονομελές Δικαστήριο Ανηλίκων απαρτίζεται από το Δικαστή Ανηλίκων, τον Εισαγγελέα και το Γραμματέα. Ως Δικαστής Ανηλίκων ορίζεται κάποιος Πρωτοδίκης για δύο έτη. Για το διορισμό απαιτείται πρόταση του Υπουργού Δικαιοσύνης. Με την έδρα-διαδικασία ορίζεται και ο αναπληρωτής του Δικαστή. Η διετής αυτή θητεία μπορεί να ανανεωθεί με τη συγκατάθεση του Δικαστή Ανηλίκων και με τον ίδιο τρόπο, ακόμη για δύο χρόνια. Η θητεία αρχίζει από την ημερομηνία της απόφασης του Ανωτάτου Δικαστικού Συμβουλίου.

Το Μονομελές Δικαστήριο Ανηλίκων δικάζει: α) τις πράξεις που τελούνται από ανήλικους, εκτός από εκείνες που δικάζονται από το Τριμελές Δικαστήριο Ανηλίκων, β) τα πταίσματα που

τελούνται από τους ανηλίκους στην έδρα του Πρωτοδικείου και γ) τις εφέσεις κατά των αποφάσεων του Πταισματοδικείου για ανηλίκους. Το Μονομελές Δικαστήριο επιβάλλει επίσης τα αναμορφωτικά ή θεραπευτικά μέτρα που ορίζονται από τον Ποινικό Κώδικα εναντίον των παιδιών που τελούν αξιόποινες πράξεις. (Σπινέλλη-Τρωϊάννου 1987)

β. Τριμελές Δικαστήριο Ανηλίκων

Το Τριμελές Δικαστήριο Ανηλίκων συγκροτείται από το διορισμένο Δικαστή Ανηλίκων και δύο Πλημμελειοδίκες, που ορίζονται από τον αρμόδιο Πρόεδρο των Πρωτοδικών. Στο Δικαστήριο προεδρεύει "ει δυνατόν", κατά τη διατύπωση του νόμου, ο Δικαστής Ανηλίκων και επομένως είναι σκόπιμο η επιλογή των δύο άλλων μελών να γίνεται μεταξύ των νεωτέρων του. Η φράση όμως της διάταξης "ει δυνατόν" δείχνει, ότι επειδή δεν είναι πάντα εφικτό να γίνεται αυτή η επιλογή (π.χ. στις μικρές περιφέρειες που υπάρχει έλλειψη δικαστών) γι' αυτό και ο νόμος δεν την επιβάλλει. Μπορεί επομένως να προεδρεύσει και ο αρχαιότερος Πλημμελειοδίκης ή ο ίδιος ο Πρόεδρος των Πρωτοδικών, χωρίς να είναι Δικαστής Ανηλίκων. Το Τριμελές Δικαστήριο Ανηλίκων δικάζει τις αξιόποινες πράξεις που τελούνται από ανηλίκους, για τις οποίες η ποινή περιορισμού σε σωφρονιστικό κατάστημα που πρέπει να επιβληθεί σύμφωνα με τον Ποινικό Κώδικα είναι τουλάχιστο πέντε ετών. (Σπινέλλη-Τρωϊάννου 1987)

γ. Εφετείο

Το Δικαστήριο Ανηλίκων Εφετών αποτελείται από ένα Εφέτη -Δικαστή Ανηλίκων μ'έναν αναπληρωτή διορισμένο και από δύο Εφέτες που ορίζονται από τον οικείο Πρόεδρο Εφετών. Η σύνθεση συμπληρώνεται με τον Εισαγγελέα Εφετών και τον Γραμματέα. Προεδρεύει "ει δυνατόν" (με την ίδια έννοια που έχει παραπάνω εκτεθεί) ο Εφέτης Δικαστής Ανηλίκων. Το Εφετείο Ανηλίκων δικάζει τις εφέσεις κατά των αποφάσεων των Τριμελών Δικαστηρίων Ανηλίκων που λειτουργούν στα Πλημμελειοδικία. (Σπινέλλη-Τρωϊάννου 1987)

Άμεσοι Παράγοντες της Δίκης.

1.0 Δικαστής Ανηλίκων. Το έργο του θεωρείται διεθνώς περισσότερο κοινωνικό παρά δικαστικό, αφού με τη μεγάλη διακριτική ευχέρεια επιλογής των μέτρων αποβλέπει στην αναμορφωτική επίδραση επάνω στον νεαρό παραβάτη. Στόχοι του πρέπει να είναι ο σεβασμός στο δίκαιο, αλλά χωρίς την προσκόλληση στο δεκονομικό τύπο και το γράμμα του νόμου, με τελικό σκοπό το συμφέρον του ανηλίκου, του οποίου αποτελεί το φυσικό προστάτη και συνήγορο. Μόνο με αυτές τις προϋποθέσεις θα έχει η απόφασή του τα επιδιωκόμενα αποτελέσματα.

Στη χώρα μας ως Δικαστής Ανηλίκων ορίζεται ένας πρωτοδίκης για δύο χρόνια αρχικά, ή και περισσότερα αν ο ίδιος επιθυμεί την ανανέωση της θητείας του. Στη σχετική διάταξη αναφέρεται η προτίμηση όποιου έχει ειδικές γνώσεις. Εκτός της

νομικής του κατάρτισης που είναι αναγκαία, αλλά δεν επαρκεί, απαιτούνται γνώσεις της ειδικής νομοθεσίας ανηλίκων αλλά και άλλων επιστημονικών κλάδων, όπως ψυχολογίας, βιολογίας, παιδαγωγικής, ψυχιατρικής κ.λ.π. Δεν είναι βέβαια δυνατή η εξειδίκευση αλλά αρκεί να αντιλαμβάνεται, να εκτιμά και να αξιοποιεί με κάποια ενημέρωση τις προτάσεις των συμβούλων και συνεργατών του, άμεσων (Επιμελητών Ανηλίκων) και έμμεσων (ψυχιάτρων, ψυχολόγων, κοινωνικών λειτουργών).

Όμως, οι διορισμένοι ως Δικαστές Ανηλίκων Πρωτοδίκες, επιβαρηνμένοι με φόρτο εργασίας κυρίως πολιτικών υποθέσεων, αδυνατούν να διαθέσουν το χρόνο που απαιτούν τα καθήκοντά τους αυτά. Παρά τις εγκυκλίους που είχαν κατά καιρούς εκδοθεί, δε φαίνεται να συνειδητοποιήθηκε η ανάγκη της απαλλαγής των Δικαστών Ανηλίκων από την "κύρια" δικαστική τους απασχόληση. Από την άλλη άποψη, ο σύντομος χρόνος της θητείας τους δεν επαρκεί για να ειδικευτούν, έστω και με τη συναγωγή συμπερασμάτων από την πείρα τους, αφού αποχωρούν μετά την προαγωγή και μετάθεσή τους, μια και ο νόμος ως Δικαστές Ανηλίκων προβλέπει μόνο Πρωτοδίκες. (Τρωιάνου Α. "Ανήλικος Παραβάτης και η δίκη του" Νομικό Βήμα, Αθήνα 1986 σελ. 378-379).

2. Εισαγγελέας Ανηλίκων. Ως προς την αναγκαιότητα της παρουσίας Εισαγγελέα στις δίκες ανηλίκων, έχουν διατυπωθεί αμφισβητήσεις, δεδομένου ότι από τη φύση του το Δικαστήριο Ανηλίκων έχει ως βασική αρχή λειτουργίας του όχι την ποινική

δίωξη, αλλά την αποτελεσματικότερη μεταχείριση των νέων που παραβατούν. Επομένως μπορεί να υπάρξουν πολλές και βάσιμες αμφιβολίες για το αν είναι πρόσφορο το επιχείρημα που βασίζεται στην "ανακάλυψη της αλήθειας υπό της κατηγορούσας αρχής", αφού στο ειδικό αυτό δίκαιο υπερτερεί το συμφέρον των νέων και σκοπός του είναι η πρόληψη της αντικοινωνικής συμπεριφοράς.

Αν μάλιστα ληφθεί ακόμα υπόψη ότι κατά τις σύγχρονες αντιλήψεις προορισμός της Εισαγγελικής Αρχής είναι η αναζήτηση και ανεύρεση στοιχείων και υπέρ του κατηγορούμενου, καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι, αφού η παρουσία του θεωρήθηκε σκόπιμη από το νομοθέτη, μπορεί ο ρόλος του να προσαρμοστεί στις αρχές του δικαίου των ανηλίκων, με την αναζήτηση και πρόταση του καταλληλότερου μέτρου σε κάθε περίπτωση.

Από άποψη ιδιοτήτων και προϋποθέσεων ισχύει και στην περίπτωση του Εισαγγελέα ότι και για τον Δικαστή Ανηλίκων, με κέντρο βάρους την ενημέρωση του στην παιδοψυχολογία στο ειδικό δίκαιο για τους νέους και στο ιδιαίτερο πνεύμα που το διέπει.

3.0 Συνήγορος. Ο ρόλος του στη δίκη των ανηλίκων είναι πολύ λεπτός λόγω της ιδιορρυθμίας που παρουσιάζει. Η διάκριση των δύο πόλων που γύρω της στρέφεται η όλη διαδικασία, δηλαδή της πράξης που συνιστά το αδίκημα και της προσωπικότητας του νεαρού κατηγορούμενου, οδηγεί στην παρακάτω σκέψη: αφού ο νόμος αναθέτει τη διερεύνηση της προσωπικότητας και των συνθηκών διαβίωσης στους Επιμελητές Ανηλίκων και επομένως την κοινωνική πλευρά της διαδικασίας, η εξέταση και η ανάπτυξη της πράξης που συνιστά την κατηγορία και αφορά τη νομική πλευρά ανήκει στο συνήγορο που παρίσταται. Συχνά η παρουσία αυτή είναι ιδιαίτερα

χρήσιμη όταν στις υποθέσεις υπάρχει αντιδικία ή η κατηγορία αφορά σοβαρό αδίκημα που η βαρύτητά του σκιάζει τη διαδικασία. Δεν είναι όμως σκόπιμη στις απλές παραβάσεις π.χ. τροχαίες, ή γίνεται περιττή στις περιπτώσεις "άρσεων" αναμορφωτικών μέτρων, εφόσον έχει ήδη ζητηθεί από τους επιμελητές.

Επίσης κάτι που έχει ιδιαίτερη επίδραση στη δίκη ενός παιδιού είναι η στάση του και κυρίως η ανειλικρίνειά του κατά τη διαδικασία κι ακόμη η τοποθέτησή του ως προς την αντιμετώπιση μιας νέας μελλοντικής αφορμής κι ενός ευκαιριακού "πειρασμού" που θα του παρουσιαστεί. Συχνά όμως ο φόβος της "ομολογίας" ως κύριου αποδεικτικού μέσου και η δικονομική δέσμευση της "ενοχής" οδηγεί σε τελείως αντιπαιδαγωγικό χειρισμό. Υποχρεώνει π.χ. το συνήγορο να συμβουλευεί το νεαρό πελάτη του σε ανειλικρίνεια, εμφανίζοντας αλλοιωμένη την προσωπικότητά του. (Α. Τρωϊάννου 1982)

Τα Μέτρα.

Τομέας Πρόληψης

Η πρόληψη αποτελεί πολύ σημαντικό παράγοντα για την απομάκρυνση των ανηλίκων από αξιόποινες πράξεις. Κατά κύριο λόγο η πρόληψη δεν πρέπει να περιορίζεται στις νομικά απαγορευμένες πράξεις, αλλά θα πρέπει να περιλαμβάνει και αντικοινωνικές διαθέσεις και γενικά είναι ιδιαίτερο στυλ ζωής.

Η πρόληψη πρέπει να απευθύνεται και σε νέους που είχαν αναγνωριστεί ως άτομα που έκαναν "σκασιάρχειο" στη διάρκεια της σχολικής τους ζωής, ως επαγγελματικά ανάρμοστοι, θύματα της φτώχειας ή του ρατσισμού, μέλη διαλυμένων οικογενειών, κ.λ.π.

Τέλος, η πρόληψη πρέπει να αναφέρεται στην επέμβαση στη ζωή των ατόμων που έχουν ήδη περάσει μέσα από τις ποινικές δικαστικές διαδικασίες.

Στην Ελλάδα, ο τομέας της πρωτογενούς πρόληψης έχει ανατεθεί στην Υ.Ε.Α. (μετά από υπολειτουργία της Ε.Π.Α.). Στην πράξη όμως δίνεται έμφαση στον κατασταλτικό τομέα, λόγω διαφόρων προβλημάτων όπως, πίεση χρόνου, προσωπικού και κονδυλίων.

Στα σύγχρονα κράτη εφαρμόζεται, στα πλαίσια της πρόληψης της παραβατικής συμπεριφοράς, πρόγραμμα παρέμβασης μέσα στην οικογένεια από ειδικευμένους επιστήμονες.

Η παρέμβαση αυτή στρέφεται γύρω από τέσσερεις θεωρητικές προσεγγίσεις. Πρόκειται για τις θεωρίες της κοινωνικοποίησης, του κοινωνικού ελέγχου, της οικογενειακής κρίσης και της κοινωνικής δομής. Η παρέμβαση στοχεύει στην αναπλήρωση του κοινωνικοποιητικού ρόλου της οικογένειας, ιδιαίτερα στα πρώτα κρίσιμα χρόνια της ζωής του παιδιού, στην ενδυνάμωση των οικογενειακών δεσμών, απαραίτητων για τον αποτελεσματικό έλεγχο της συμπεριφοράς των παιδιών στη διευκόλυνση της προσαρμογής στις νέες συνθήκες μετά από περίοδο οικογενειακής κρίσης και στην ελάττωση της κοινωνικοοικονομικής μειονεξίας της διαλυμένης οικογένειας.

Υπάρχουν τρεις κατηγορίες παρέμβασης σύμφωνα με τους Raskins & Wells. Η πρώτη προϋποθέτει απομάκρυνση του παιδιού από το σπίτι του, χωρίς όμως το στιγματισμό και τα καταστροφικά αποτελέσματα της ιδρυματοποίησης. Για ορισμένο χρονικό διάστημα το παιδί τοποθετείται σ' ένα "σπιτικό" περιβάλλον είτε με τη μορφή μιας μικρής οικογένειας είτε σε ομάδα. Στόχος είναι να αντισταθμιστούν προσωρινά οι αρνητικές γονεϊκές επιδράσεις με την παροχή ενός υγιούς περιβάλλοντος ενώ παράλληλα γίνεται οικογενειακή και συμβουλευτική ψυχοθεραπεία.

Σύμφωνα με τη δεύτερη κατηγορία παρέμβασης το παιδί συνεχίζει να μένει στο σπίτι του καθώς η θεραπεία γίνεται μέσα στο "φυσικό" οικογενειακό του περιβάλλον. Εδώ εφαρμόζεται η θεραπεία της συμπεριφοράς που δεν απευθύνεται μόνο στο παιδί, αλλά και στους γονείς, σαν κομμάτι του μηχανισμού που πρέπει να αλλάξει.

Η τρίτη κατηγορία παρέμβασης αφορά την υποστήριξη μέσω παροχής υπηρεσιών στις οικογένειες που μειονεκτούν. Για να

επιτευχθεί αυτό δημιουργούνται παιδικοί σταθμοί, κέντρα ενημέρωσης συμβουλευτικοί σταθμοί, ομάδες αλληλοϋποστήριξης, γραφεία ευρέσεως εργασίας κ.λ.π. (Παναγοπούλου 1986)

Στο σημείο αυτό θα πρέπει να επισημανθεί η ανυπαρξία όλων των παραπάνω εφαρμογών στην Ελληνική πραγματικότητα, όπου ο νεαρός παραβάτης αντιμετωπίζεται στα πλαίσια του Δικαστηρίου Ανηλίκων και της Υ.Ε.Α., χωρίς έτσι να υπάρχει η δυνατότητα ουσιαστικής επαφής και θεραπευτικής παρέμβασης στο οικογενειακό περιβάλλον του ανηλίκου.

Τομέας Καταστολής.

Μια από τις βασικές διαφορές ανάμεσα στην κοινωνική αντιμετώπιση του ενήλικου κι ενός ανηλίκου είναι ότι στον πρώτο επιβάλλεται ποινή, ενώ για τον δεύτερο λαμβάνονται ορισμένα "μέτρα", που απαριθμούνται στα άρθρα 122, 123 και 127 του Ποινικού Κώδικα. Τα μέτρα αυτά, για την επιλογή των οποίων ο νόμος παρέχει μεγάλη ευχέρεια με βάση τα εξατομικευμένα στοιχεία κάθε περίπτωσης είναι: τα αναμορφωτικά, τα θεραπευτικά και ο ποινικός σωφρονισμός.

α. Αναμορφωτικά μέτρα

Είναι μέτρα αγωγής και επιβάλλονται όχι σαν συνέπεια της τέλεσης του αδικήματος, αλλά με αφορμή το αδίκημα. Τα αναμορφωτικά μέτρα περιλαμβάνουν:

α) την επίπληξη, που γίνεται προφορικά από τον Δικαστή Ανηλίκων, είναι στιγμιαία και διαγράφεται μεταξύ συμβουλής, σύστασης, καθοδήγησης και προϋποθέτει ελαφρό παράπτωμα και παρόντα τον ανήλικο.

β) την υπεύθυνη επιμέλεια των γονέων που αυξάνει την ευθύνη των γονέων και άλλων προσώπων στα οποία ανατέθηκε η επιμέλεια. Το μέτρο προϋποθέτει συγκροτημένη οικογένεια.

γ) Επιμέλεια Επιμελητών ανηλίκων. Είναι το πιο συνηθισμένο και πιο συχνά επιβαλλόμενο μέτρο, δεδομένου ότι το φυσικό περιβάλλον του ανηλίκου είναι η οικογένεια και τα μέτρα αγωγής πρέπει να είναι τέτοια που να επιτρέπουν κατά το δυνατό την παραμονή του μέσα σ' αυτή, αλλά κάτω από την επίβλεψη, καθοδήγηση και συνεργασία με την Υπηρεσία Επιμελητών.

Πρόκειται για το μέτρο της "επιβλεπόμενης ελευθερίας" της οποίας η καθιέρωση στηρίχθηκε στην ιδέα ότι το αναμορφωτικό μέτρο καλό είναι, όταν είναι δυνατό, να συντελείται χωρίς να στερείται αυτός που αναμορφώνεται την ελευθερία του.

δ) εισαγωγή σε αναμορφωτικό κατάστημα, ή όπως ονομάζεται σήμερα, Ίδρυμα Αγωγής. Όταν κρίνεται ότι το μέτρο της επιμέλειας Υπηρεσίας Επιμελητών απέτυχε ή είναι ανέφικτη η άσκησή του ή γιατί το παιδί απειλείται από σοβαρούς σωματικούς ή ηθικούς κινδύνους, αποφασίζεται (όχι αβασάνιστα) η εισαγωγή του ανηλίκου

στο Ιδρυμα Αγωγής, το οποίο είναι βασικά κλειστό Ιδρυμα (εξαιρείται του Βόλου, που είναι ημιελεύθερης διαβίωσης). (Σπινέλλη - Τρωϊάννου 1987)

β. θεραπευτικά μέτρα.

Αν η κατάσταση του ανηλίκου απαιτεί ιδιαίτερη μεταχείριση, ιδίως αν πάσχει από ψυχική ασθένεια ή άλλη νοσηρή διατάραξη των πνευματικών του λειτουργιών, ή είναι τυφλός, κωφάλαλος, επιληπτικός, ή του έχει γίνει έξη η χρήση ολιγοπνευματωδών ποτών, ή εμφανίζει ανώμαλη καθυστέρηση στην πνευματική και την ηθική του ανάπτυξη, το δικαστήριο διατάσσει την παραπομπή του σε θεραπευτικό ή άλλο κατάστημα (άρθρο 125 ποινικού κώδικα).

Η περιορισμένη αναφορά απ'τή νομολογία στα θεραπευτικά μέτρα, οφείλεται στη σπάνια λήψη τους, αλλά και στις δυσκολίες που υπάρχουν προκειμένου να προταθούν. Οι ελάχιστες δικαστικές αποφάσεις αφορούν περιπτώσεις ανηλίκων ιδιαίτερα σοβαρές που η παθησή τους από ψυχική νόσο ή άλλη νοσηρή διαταραχή αποδεικνύεται απ'τη γνωμάτευση δύο ψυχιάτρων και παύουν αυτοδίκαια όταν ο ανήλικός συμπληρώσει το 21ο έτος.

Επεξηγείται ότι η τυφλότητα και η κωφαλαλία δεν είναι αυτές καθ'αυτές οι καταστάσεις που απαιτούν την ιδιαίτερη μεταχείριση που προβλέπει η διάταξη, αλλά μπορεί να επιδράσουν στην ψυχική υγεία του ανηλίκου.

Το άρθρο 126 παρ.1 καθιερώνει το αμάχητο τεκμήριο, ότι τα παιδιά είναι ποινικώς ανεύθυνα και δεν τους καταλογίζεται η

πράξη που τέλεσαν ως αξιόποινη και υποβάλλονται σε αναμορφωτικά ή θεραπευτικά μέτρα.

Οι έφηβοι υποβάλλονται κατ' αρχήν σε αναμορφωτικά ή θεραπευτικά μέτρα. Μόνο σε περίπτωση που το Δικαστήριο Ανηλίκων κρίνοντας τα γεγονότα από σφαιρική άποψη, θεωρήσει τα παραπάνω μέτρα ανεπαρκή, επιβάλλει τον περιορισμό σε σωφρονιστικό κατάστημα. (Σπινέλλη - Τρωιάννου 1987)

γ. Ποινικός σωφρονισμός.

Το μέτρο αυτό επιβάλλεται στον τύπο του ιδιαίτερα επικίνδυνου ανηλίκου, ως έσχατο μέσο σωφρονιστικής μεταχείρισης με τον εγκλεισμό σε σωφρονιστικό κατάστημα. Για να επιβληθεί πρέπει να αποδειχθεί ότι συντρέχουν οι λόγοι του αξιόποινου, του καταλογισμού του εφήβου, η υπαιτιότητά του (να μην ενήργησε σε νόμιμη άμυνα, κατάσταση ανάγκης, κ. λ. π).

Ως προς τη νομική φύση και το χαρακτήρα του σωφρονιστικού περιορισμού έχουν διατυπωθεί οι παρακάτω απόψεις: Κατά μία γνώμη (που θεωρείται ως κρατούσα) αποτελεί κύρια-ποινή, ειδική κύρωση κατασταλτικού χαρακτήρα. Αντίθετη άποψη υποστηρίζει ότι πρόκειται περί προληπτικού μέτρου κατά του εγκλήματος, δηλαδή περί μέτρου ασφαλείας. Ορθότερη φαίνεται μια τρίτη άποψη ότι πρόκειται για "ιδιόζουσα ποινή" που στερεί μεν την ελευθερία, αλλά αποβλέπει στον κοινωνικοπροληπτικό σκοπό της ειδικής μεταχείρισης του εφήβου, επιδιώκοντας τελικά την ωφελιμότητα της ιδιότυπης στέρησης της ελευθερίας με κύριο στόχο το μελλοντικό

συμφέρον των δραστών και όχι την τιμωρητική, αλλά την αμυντική πολιτειακή ενέργεια της κοινωνίας.

Ο Ποινικός σωφρονισμός, παρ'όλες τις θεωρητικές διαφωνίες, ελάχιστα διαφέρει στην ουσιαστική του εκτέλεση από την ποινή φυλάκισης, με βασική βέβαια διαφορά το ανώτατο και το κατώτατο χρονικό όριο επιβολής του. Είναι όμως αδικαιολόγητη η σύγκριση που γίνεται από εφαρμοστές του νόμου μεταξύ αυτού και του αναμορφωτικού μέτρου της εισαγωγής σε Αναμορφωτικό Κατάστημα (Ιδρυμα Αγωγής).

Η διαγραφή των αποφάσεων και η καταστροφή των δελτίων ποινικού μητρώου που αφορούν α) αναμορφωτικά μέτρα, γίνεται αυτοδικαίως με τη συμπλήρωση του 17ου έτους, β) περιορισμό σε σωφρονιστικό κατάστημα, γίνεται δύο χρόνια μετά την απόλυση. (Σπινέλλη - Τρωϊάννου 1987)

Υπηρεσία Επιμελητών Ανηλίκων

Οι Υπηρεσίες Επιμελητών Ανηλίκων ιδρύθηκαν με το Ν 2793/1954 -περί οργανώσεως παρά τοις δικαστηρίοις Ανηλίκων Υπηρεσίας Επιμελητών Ανηλίκων- ο οποίος τροποποιήθηκε με το νόμο 378/1976 έτσι όπως εξακολουθεί να ισχύει μέχρι σήμερα.

Η Υ.Ε.Α. είναι μια ειδική υπηρεσία του Υπουργείου Δικαιοσύνης που εδρεύει στα κατά τόπους Πρωτοδικεία, σε

ανεξάρτητα τμήματα ή γραφεία. Εποπτεύεται από τον οικείο Δικαστή Ανηλίκων και στοχεύει-συμβάλλει στην πρόληψη και καταστολή της παραβατικότητας των ανηλίκων,στηριζόμενοι στην δυνατότητα εξέλιξης του κάθε ατόμου και ειδικότερα του παιδιού και στην ανάγκη για ιδιαίτερη μεταχείριση των ανηλίκων παραβατών από ειδικευμένο προσωπικό, τούς Επιμελητές Ανηλίκων.

Οι Επιμελητές Ανηλίκων προσλαμβάνονται έπειτα από σχετικό διαγωνισμό και οι προϋποθέσεις συμμετοχής τους είναι ηλικία 25-35 ετών και πτυχίο Νομικής ή Φιλοσοφικής ή Παντείου Α.Σ.Π.Ε. ή Παιδαγωγικής Ακαδημίας ή Κοινωνικών Διευθυντών ή άλλης ισότιμης σχολής.

Η εργασία τους περιλαμβάνει δύο μεγάλους τομείς που αφορούν τους ανηλικούς με αντικοινωνική συμπεριφορά.Οι δύο αυτοί τομείς είναι η πρόληψη και η καταστολή.

Στην πρώτη περίπτωση ανήκουν οι έφηβοι-νέοι που τελούν, όπως συνηθίζεται να λέγεται σε "ηθικό κίνδυνο".Δεν έχουν διαπράξει αδίκημα,αλλά ήδη έχουν αρχίσει να εκδηλώνουν αντικοινωνική συμπεριφορά όπως π.χ.αδικαιολόγητες απουσίες από το σχολείο, άρνηση για εργασία,εγκατάλειψη οικογένειας,κακές συναναστροφές, κακές σχέσεις με το περιβάλλον,έλλειψη προσαρμογής γενικότερα.

Σ'αυτή την περίπτωση επιλαμβάνεται η Υπηρεσία Επιμελητών Ανηλίκων έπειτα από αίτηση του άμεσα ενδιαφερόμενου ανηλίκου είτε των γονέων του είτε ενός συγγενικού ή φιλικού προσώπου του περιβάλλοντος του ανηλίκου ή κάποιας Κοινωνικής Υπηρεσίας ή της Αστυνομίας προς τον Δικαστή Ανηλίκων.Εργασία στον τομέα της πρόληψης καθιερώθηκε με το νόμο 2724/1940.(Σπινέλλι-Τρωϊάννου

1987)

Στον τομέα της καταστολής ο ανήλικος έχει ήδη διαπράξει ένα αδίκημα και παραπέμπεται σε δίκη. Πρόκειται να εμφανιστεί στο Δικαστήριο Ανηλίκων έστω και για την τέλεση ενός απλού πταίσματος.

Και στις δυο περιπτώσεις, δηλαδή και στον τομέα της πρόληψης και στον τομέα της καταστολής, διενεργείται κοινωνική έρευνα από τους Επιμελητές Ανηλίκων, ώστε σε συνεργασία με τον Δικαστή Ανηλίκων να ληφθούν τα πιο κατάλληλα αναμορφωτικά μέτρα για την κάθε περίπτωση ανηλίκου.

Η Κοινωνική έρευνα περιλαμβάνει δύο στάδια, των οποίων ο διαχωρισμός στην πράξη δεν είναι εμφανής. Αρχικά γίνεται η συγκέντρωση των στοιχείων που αφορούν την περίπτωση του ανηλίκου μέσα από την συνεργασία του Επιμελητή με τον ανήλικο, τους γονείς του και το ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον του αν κριθεί σκόπιμο, όπως τον δάσκαλο, τον εργοδότη, κάποια άλλη Κοινωνική Υπηρεσία που έχει ήδη ασχοληθεί με τον ανήλικο και γενικότερα όπου υπάρχει η δυνατότητα συλλογής χρήσιμων στοιχείων που θα βοηθήσουν στην κατανόηση των προβλημάτων του ανηλίκου και της οικογένειάς του, ώστε να προχωρήσει η κοινωνική έρευνα στο δεύτερο στάδιο που είναι το διαγνωστικό. Κατά το στάδιο αυτό γίνεται η επεξεργασία των στοιχείων που συλλέχθηκαν με σκοπό να παρουσιαστεί κατά το δυνατόν αντικειμενικότερα η διάγνωση του προβλήματος, που θα επιτρέψει στη συνέχεια τη σωστότερη κατά το δυνατόν θεραπευτική αντιμετώπισή του στα πλαίσια της άσκησης των αναμορφωτικών μέτρων.

Σύμφωνα με την ισχύουσα νομοθεσία κατά το άρθρο 5 του ν.378/76 και το άρθρο 16 του π.δ.49/79 καθιερώνεται το απόρρητο των εκθέσεων που συντάσσονται από τους Επιμελητές (δεν αποτελούν στοιχεία της δικογραφίας) και απαγορεύεται η εξέταση των Επιμελητών Ανηλίκων από δικαστική αρχή για θέματα που αφορούν τον ανήλικο και την οικογένειά του και περιήλθαν σε γνώση τους λόγω της ιδιότητάς τους αυτής.

Στα πλαίσια της μιας στενής συνεργασίας του Επιμελητή Ανηλίκων με τον ανήλικο και το περιβάλλον του γίνεται προσπάθεια να καταστρωθεί πρόγραμμα που αποβλέπει στην εξεύρεση λύσης των προβλημάτων. Τα προβλήματα του ανηλίκου είναι και προβλήματα της οικογένειάς του, γι' αυτό και είναι σημαντική η συμβολή του Επιμελητή στην αποκατάσταση των διαταραγμένων ενδοοικογενειακών σχέσεων.

Οι βασικές αρχές που πρέπει να διέπουν τη σχέση του Επιμελητή με τον ανήλικο και το περιβάλλον του, είναι: ο σεβασμός του ατόμου και της προσωπικότητάς του, η αναγνώριση των δικαιωμάτων του σαν μέλους της κοινωνίας, η εξακρίβωση των αναγκών του, η τήρηση της μυστικότητας, η παροχή βοήθειας χωρίς να μειώνεται ηθικά αυτός που τη δέχεται, η εξακρίβωση των λόγων και των κινήτρων συμπεριφοράς που προκαλούν το πρόβλημα. Κύριο μέλημα του Επιμελητή πρέπει να είναι η κινητοποίηση του ανηλίκου για την επίλυση του προβλήματός του, ενθαρρύνοντάς τον να αναπτύξει τις ικανότητές του και να αναλάβει τις ευθύνες του. Δηλαδή να έχει απόλυτη συμμετοχή στην προσπάθεια αναμόρφωσής του.

Όπως γίνεται σαφές, η ουσιαστική εργασία των Επιμελητών

Ανηλίκων στα πλαίσια της άσκησης του αναμορφωτικού μέτρου της επιμέλειας είναι κοινωνική και βασίζεται στις αρχές και τις μεθόδους της κοινωνικής εργασίας κατά περίπτωση και χρειάζεται γνώσεις ψυχολογίας, κοινωνιολογίας και κοινωνικής εργασίας.

Στη σημερινή όμως λειτουργική δομή της Υπηρεσίας επισημαίνονται δυσκολίες όσον αφορά την αποτελεσματικότητα του έργου των Επιμελητών.

Ο χρόνος των δύο εβδομάδων δεν επαρκεί, για να κάνει ο Επιμελητής Ανηλίκων την κοινωνική έρευνα σχετικά με τον ανήλικο και να έχει άποψη για την μεταχείρισή του με μια ή το πολύ δυο επαφές μαζί του και την οικογένειά του. Ούτε θα πρέπει ίσως να εξαρτάται η ποινική μεταχείριση του ανήλικου από την άποψη που διαμόρφωσε για την περίπτωση του ένας Επιμελητής.

Στις προηγμένες Ευρωπαϊκές χώρες που διαθέτουν μακρόχρονη πείρα στα θέματα αυτά, έχουν καθιερώσει τον συλλογικό τρόπο δουλειάς. Συγκεκριμένα, ο ανήλικος εξετάζεται από επιστημονική ομάδα της Υπηρεσίας, που αποτελείται από ψυχολόγους, ψυχιάτρους και Επιμελητές Ανηλίκων που αποφοιτούν από ειδική σχολή και ασχολούνται μαζί τους τουλάχιστο τρεις μήνες πριν από τη δίκη του στο Δικαστήριο Ανηλίκων. Έτσι το διαγνωστικό μέρος της δουλειάς και το θεραπευτικό στη συνέχεια, προσφέρουν μεγαλύτερες εγγυήσεις για σωστότερη αντιμετώπιση.

Πιστεύουμε ότι θα ήταν πιο βοηθητικό, οι Υπηρεσίες Επιμελητών, να λειτουργούν σε χώρο ανεξάρτητο και μακριά από τον χώρο των Δικαστηρίων, τον οποίο οι ανήλικοι βλέπουν με φοβία και επιφύλαξη σαν φορέα εξουσίας. Έτσι διευκολύνεται και η σχέση

του Επιμελητή με τους ανηλίκους, γιατί δεν συνδέεται άμεσα και αποτελεσματικά η εργασία τους εξαιτίας της συγκεκριμένης αντικοινωνικής πράξης που τους οδήγησε στο δικαστήριο.

Τέλος, είναι ανάγκη να εκσυγχρονισθεί το γραφειοκρατικό σύστημα της Υπηρεσίας Επιμελητών Ανηλίκων με την οργάνωση κάποιας γραμματείας έτσι ώστε να αφήνει απερίσπαστους τους Επιμελητές ν' ασχολούνται με την κυρίως εργασία τους.
(Κ. Σαμουρίδου 1986)

Αναμορφωτικά Καταστήματα (Ιδρύματα Αγωγής)

Το Υπουργείο Δικαιοσύνης μετά από γνωμάτευση του Δικαστή Ανηλίκων, στην οποία αυτός προβαίνει κατόπιν ειδικής έρευνας των συνθηκών που επιβάλλουν την ενέργεια αυτή (είτε αυταπάγγελτα είτε μετά από έκθεση Εισαγγελέα ή των Αστυνομικών Αρχών ή της Εταιρίας Προστασίας Ανηλίκων, είτε κατόπιν αίτησης γονέων κηδεμόνων, ή Φιλανθρωπικών Σωματίων είτε παραγγελία του Υπουργείου Δικαιοσύνης), αποφασίζει την εισαγωγή των ανηλίκων σε Αναμορφωτικά Καταστήματα.

Στα αναμορφωτικά Καταστήματα εισάγονται οι ανήλικοι ηλικίας 7-17 ετών, οι οποίοι : α) λόγω κακών έξεων ή άλλων λόγων, δίνουν αποδείξεις ηθικής παρεκτροπής ανεξάρτητα από την τέλεση αξιόποινης πράξης και β) διέπραξαν αξιόποινη πράξη.

Η τοποθέτηση του ανηλίκου σε Αναμορφωτικά Καταστήματα,

προϋποθέτει κατά κανόνα να έχει προηγουμένως δοκιμαστεί η αποτελεσματικότητα των άλλων αναμορφωτικών μέτρων, ώστε να αποτελεί την τελευταία βαθμίδα κλιμάκωσής τους.

Σε Ιδρύματα Αγωγής δεν εισάγονται:

- α) Αυτοί που συμπλήρωσαν το 18ο έτος της ηλικίας τους.
- β) Οι ανάπηροι σωματικώς ή ψυχικώς, σε βαθμό που παρεμποδίζεται το έργο της αναμόρφωσης.
- γ) Οι πάσχοντες από μεταδοτική νόσο.

Το έργο της αναμόρφωσης αρχίζει με την διαπίστωση της προσωπικότητας του ανηλίκου (με τη σύνταξη ψυχοβιολογικού δελτίου που καταρτίζεται από τον Διευθυντή και ενημερώνεται κάθε εξάμηνο) και πραγματοποιείται με τη φυσική αγωγή και πειθαρχία, μέσω του σχολείου, της καλλιέργειας ηθικο-θρησκευτικών και κοινωνικών ιδεωδών και μέσω της εργασίας και επαγγελματικής κατάρτισης.

Η στοιχειώδης εκπαίδευση είναι υποχρεωτική και ενεργείται κατά το εγκεκριμένο πρόγραμμα των Δημοσίων Σχολείων.

Η απόλυση από το Αναμορφωτικό Κατάστημα διατάσσεται είτε από τον Υπουργό Δικαιοσύνης είτε από τον Δικαστή Ανηλίκων. Ο ανήλικος παρακολουθείται και μετά την απολύση του από τον Επιμελητή Ανηλίκων. (Σπινέλλι-Τρωϊάννου 1987)

Αν και ο Ποινικός Κώδικας αναφέρεται στην εισαγωγή σε "κατάλληλο" ίδρυμα, στην πράξη δεν παρέχεται ευχέρεια επιλογής, γιατί στη χώρα μας ο τύπος των Ιδρυμάτων είναι ενιαίος και η διακρίσή τους αναφέρεται μόνο σέ φύλο και ηλικία. Η δυνατότητα δε εκτελέσεως της εισαγωγής σε ίδρυμα περιορίζεται στα υπάρχοντα 3 κρατικά. Σ' αυτά επικρατεί το κοινοβιακό σύστημα που

δεν θεωρείται κατά τις σύγχρονες αντιλήψεις το καλύτερο από άποψη μεταχείρισης

Τα καθορισμένα από το νόμο ιδρύματα που εκτελούνται οι αποφάσεις εισαγωγής (διοικητικές και δικαστικές) είναι κρατικά και υπάγονται στην αρμοδιότητα του Υπουργείου Δικαιοσύνης. Στην Ελλάδα λειτουργούν τα εξής:

- 1) Στον Κορυδαλλό τα δύο (αρχικά) Ιδρύματα Αγωγής αρρένων: α. στοιχειώδους β. επαγγελματικής εκπαίδευσης, που συγχωνεύτηκαν σε ένα.
- 2) Στο Βόλο: Ιδρυμα Αγωγής στοιχειώδους εκπαίδευσης αρρένων και
- 3) Στο Χολαργό, το Ιδρυμα Αγωγής θηλέων (μετά από συγχώνευση των Ιδρυμάτων Αγωγής Στοιχειώδους και Επαγγελματικής εκπαίδευσης.

Εταιρία Προστασίας Ανηλίκων (Ε.Π.Α.)

Οι Ε.Π.Α. δημιουργήθηκαν για την υποβοήθηση του έργου της Πολιτείας σε σχέση με την προστασία της νεότητας, παραβατικής και σε ηθικό κίνδυνο.

Η διάρθρωση τους είναι απλή και αποτελείται από το διοικητικό συμβούλιο και τέσσερα τμήματα. Με τη νεώτερη νομοθετική ρύθμιση για την Υπηρεσία Επιμελητών Ανηλίκων περιορίστηκαν οι αρχικές αρμοδιότητες των Ε.Π.Α., παρέχεται όμως σ'αυτές η δυνατότητα να αναπτύξουν δραστηριότητα μέσα σε ευρύτερα πλαίσια, αφού αποστολή τους είναι η μέριμνα και η

φροντίδα των ανηλίκων εκείνων, που εμφανίζουν τάσεις για αντικοινωνικές εκδηλώσεις ή βρίσκονται σε ηθικό κίνδυνο, επειδή διαβιούν κάτω από ανώμαλες οικογενειακές συνθήκες και πλημμελή επίβλεψη.

Τα κριτήρια αυτά ιδίως του ηθικού κινδύνου (στοιχείου καθοριστικού για την πρόληψη) είναι κοινά ως προς τη δραστηριότητα των δύο από τους φορείς της ακολουθούμενης πολιτικής στη μεταχείριση των ανηλίκων. Δηλαδή τόσο οι Ε.Π.Α. όσο και η Υ.Ε.Α. κινούνται στα ίδια πλαίσια αρμοδιότητας με συνέπεια να δημιουργείται σύγχυση στα όρια του διαχωρισμού τους.

Αρχικά ο νόμος ανέθετε την άσκηση του μέτρου στους Επιμελητές που ανήκαν τότε στις Ε.Π.Α. αλλά είναι γνωστό ότι μετά τη σύσταση και λειτουργία της Υ.Ε.Α. το 1954 η ευθύνη για την άσκηση του μετατέθηκε στη δημόσια αυτή υπηρεσία. Επομένως το σημείο στην αρχή της διάταξης, που αναφέρεται στις Ε.Π.Α. και στα ιδρύματα, έχει τελείως ατονήσει και από καιρό έχει περιέλθει σε αχρηστία. (Παπάσογλου 1987)

Σωφρονιστικά Καταστήματα.

Οι έφηβοι υποβάλλονται κατ' αρχήν σε αναμορφωτικά μέτρα ή θεραπευτικά, αν τελέσουν αξιόποινή πράξη και μόνο σε περίπτωση που το Δικαστήριο Ανηλίκων θεωρήσει τα παραπάνω ως ανεπαρκή, επιβάλλει τον περιορισμό σε σωφρονιστικό κατάστημα.

Ο ποινικός σωφρονισμός είναι η αυστηρότερη μορφή μεταχείρισης ανηλίκων άνω των 13 ετών. Για να επιβληθεί, πρέπει να αποδειχθεί ότι συντρέχουν οι όροι του αξιόποινου, το καταλογιστό του εφήβου, η υπαιτιότητά του. Κατά τη νομολογία των Δικαστηρίων Ανηλίκων η "ιδιόρρυθμη" αυτή ποινή επιβάλλεται σε λίγες περιπτώσεις και μόνο στους υπότροπους και τους αποδεδειγμένα δυσάγωγους εφήβους, με διαμορφωμένη επικίνδυνη συμπεριφορά και εκδήλωση αντίστοιχης προσωπικότητας. Δεν είναι σκόπιμη η επιβολή σωφρονιστικού περιορισμού σε πρωτοεμφανιζόμενο στο δικαστήριο έφηβο και για σοβαρή ακόμα πράξη, που από την κοινωνική έρευνα χαρακτηρίζεται ως περιστασιακή εκδήλωση και όχι έκφραση επικίνδυνης προσωπικότητας.

Κατά την τελευταία 7ετία παρατηρείται μια τάση αύξησης του αριθμού των ανηλίκων που περιορίζονται στα Σ.Κ. Από πληρέστερα αλλά λίγο παλιότερα στοιχεία συνάγεται ότι στο σύνολο των 85 ανηλίκων που ήταν περιορισμένοι, τρία ήταν κορίτσια, γεγονός που εξηγεί το ότι τα Σ.Κ. στη χώρα μας είναι μόνο για αγόρια. Συγκεκριμένα λειτουργούν μόνο δυο: το ένα στην Αθήνα (Σωφρονιστικό Κατάστημα Κορυδαλλού) και το άλλο στο Βόλο (Αγροτικό Σωφρονιστικό Κατάστημα Κασσαβέτειας). Το πρώτο βρίσκεται στα ίδια κτίρια (με κοινή είσοδο αλλά σε ξεχωριστή πτέρυγα) με τις φυλακές. Επίσης δεν χρησιμοποιείται μόνο για ανηλίκους 13-17 ετών που έχουν καταδικασθεί στην ιδιόρρυθμη ποινή του σωφρονιστικού περιορισμού, αλλά και για μετεφήβους καταδικασμένους σε φυλάκιση.

Αν ο κρατούμενος σε Σ.Κ. διαπράξει αξιόποινη πράξη πριν

συμπληρώσει το 17ο έτος της ηλικίας του, το δικαστήριο επαυξάνει το ελάχιστο και το μέγιστο όριο παραμονής του ανηλίκου στο κατάστημα, που τα είχε καθορίσει στην προηγούμενη απόφασή του.

Το δικαστήριο μπορεί με πρόταση της διεύθυνσης του Σ.Κ. ή του Εισαγγελέα να απολύσει υπό όρο τον καταδικασμένο με σκοπό τη δοκιμασία του, λόγω της καλής του διαγωγής (χωρίς να εξαλείφεται το υπόλοιπο), μέχρι της πλήρους συμπλήρωσης του χρόνου της ποινής που επιβλήθηκε.

Η εξέταση της συμπεριφοράς του εφήβου που καταδικάστηκε είναι απαραίτητη. Κατά τον χρόνο της δοκιμασίας η συμπεριφορά επιβλέπεται συστηματικά από τα ταγμένα για το σκοπό αυτό κρατικά όργανα, που είναι οι κοινωνικοί λειτουργοί του Σ.Κ., εφόσον ο ανήλικος και η οικογένειά του κατοικούν στη περιφέρεια του καταστήματος και ο Επιμελητής Ανηλίκων, εφόσον το Σ.Κ. βρίσκεται σε άλλη περιφέρεια. (Σπινέλλι-Τρωιάννου 1987)

Η κατάσταση του ανηλίκου μετά τη σωφρονιστική αντιμετώπιση.

Κεντρικό πρόβλημα της σωφρονιστικής προσπάθειας είναι αυτό της ενσωμάτωσης του πρώην εγκλήστου ανηλίκου στον κοινωνικό σχηματισμό. Η με ένα ρεαλιστικό, πρακτικά διαγνώσιμο προσδιορισμό αυτής της "ενσωμάτωσης", το πρόβλημα της δυνατότητας αποφυγής από την πλευρά του της εγκληματικής

δράσης, η αποφυγή της υποτροπής. Εδώ αναφερόμαστε στην κατηγορία των ανηλίκων (13-17) στους οποίους έχει επιβληθεί περιορισμός σε σωφρονιστικό κατάστημα.

Το χρονικό όριο της εξόδου από το σωφρονιστικό κατάστημα, δηλ. το όριο τέλους της ποινικής μεταχείρισης και αρχή της κοινωνικής διαβίωσης, προσδιορίζεται από παραμέτρους που συνθέτουν μια κατάσταση.

Μια γενική περιγραφή της κατάστασης αποτελεί το απόσπασμα από το βιβλίο του Ν. Κουράκη "Ποινική Καταστολή". Το απόσπασμα αυτό αναφέρει:

"Οι απολυόμενοι από τις φυλακές, συνήθως χωρίς χρήματα και χωρίς φίλους ή γνωστούς, με μειωμένες προοπτικές για εξεύρεση εργασίας και με πολλές φορές διαλυμένη την οικογένεια τους, δε βρίσκουν από την επίσημη πολιτεία καμιά ουσιώδη συμπαράσταση και κατά κανόνα κυλούν και πάλι στο έγκλημα. Αυτή η περιγραφή θα μπορούσε να αποτελεί αναφορά και για τους ανηλικούς που απολύονται από τα Σ.Κ."

Βασική προϋπόθεση για τη δυνατότητα ένταξης-ενσωμάτωσης στην κοινωνία αποτελεί η ενεργητικά εκφραζόμενη κοινωνική συγκατάθεση. Έτσι, όσον αφορά τον ανήλικο κρατούμενο που απολύεται, θα πρέπει να εξετασθεί από πλευράς υποκειμένου το ψυχολογικό δυναμικό όπως διαμορφώνεται εξαιτίας της φύσης της ιδρυματικής διαβίωσης (αποκοπή από το στενό και ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον, έλλειψη στοιχειωδών επιλογών στην καθημερινή πρακτική και άλλα συναφή). Εδώ έχοντας πάντα υπ' όψη το κρίσιμο του νεαρού της ηλικίας του εγκλειστού, το ερώτημα

είναι αν υπάρχουν και πως θα οργανωθούν δυνατότητες για μορφές εξωδρυματικής αγωγής κύρια όσον αφορά τις ελαφρότερες περιπτώσεις παραβάσεων. Σ' αυτή την κατεύθυνση υπάρχουν εναλλακτικά προγράμματα αντιμετώπισης των νέων, είτε αυτά είναι αγωγή κατά οικογενειακές μονάδες όπως π.χ. εφαρμόζεται στον Καναδά και την Ολλανδία, είτε κάποια άλλη μορφή αγωγής.

Άλλο στοιχείο στο θέμα της κοινωνικής συγκατάθεσης, στην προσπάθεια ενσωμάτωσης, αποτελεί το ζήτημα των πρακτικών συνεπειών του στιγματισμού. Η ετικέτα του παραβάτη εξακολουθεί να προσδιορίζει αρνητικά τον πρώην έγκλειστο και καθόλου δεν ευνοεί βέβαια την ανάπτυξη διαφόρων μορφών κοινωνικών σχέσεων, τη δυνατότητα ένταξης σε κοινωνικές ομάδες, ούτε την αποδοχή σ' αυτές.

Σε πρώτη φάση ανακύπτει έντονα η ανάγκη κάλυψης της έλλειψης ερευνών σχετικά με την οικογενειακή κατάσταση των απολυομένων, της ύπαρξης στέγης διαμονής, της εξασφάλισης της διαμονής, της εξασφάλισης της διατροφής τους, όπως επίσης της ύπαρξης οικονομικών πόρων για τα έξοδα για κάποιο χρονικό διάστημα μετά την έξοδό τους από το σωφρονιστικό κατάστημα.

Κάιριο εξαιτίας του κρίσιμου της ηλικίας του έγκληστου έφηβου παρουσιάζεται το πρόβλημα της βασικής και επαγγελματικής του εκπαίδευσης. Στα Σ.Κ. ανηλίκων (π.χ. στον Κορυδαλλό) η στενότητα του χώρου και η ανεπάρκεια του ειδικευμένου προσωπικού που επισημαίνονται, δεν αφήνουν περιθώρια να μιλάμε για οργανωμένη βασική και επαγγελματική εκπαίδευση. Χωρίς όμως στοιχειώδη εφόδια υπάρχει άραγε δυνατότητα να ανταπεξέλθουν στον ανταγωνισμό στον κοινωνικό χώρο; Επομένως τίθεται

επιτακτική η ανάγκη για ενεργό κοινωνική συμπαράσταση στην οργάνωση της βασικής και επαγγελματικής εκπαίδευσης των ανηλίκων κρατουμένων, καθώς και για κοινωνικά οργανωμένη διευκόλυνση εξεύρεσης εργασίας σαν μια έμπρακτη απόδειξη της αποδοχής τους στον κοινωνικό χώρο. (Μ. Αρχιμανδρίτου 1986)

Το Στίγμα του Ανηλίκου Παραβάτη.

Εξετάζοντας τη νεανική παραβατικότητα προκύπτει ένα βασικό ερώτημα: Ποιός ξεκινά τη σύγκρουση, οι ανήλικοι ή οι ενήλικοι. Οι ανήλικοι όμως δεν μπορεί να είναι αυτοί που ξεκινούν στη νηπιακή ηλικία τη σύγκρουση, αντίθετα είναι οι αποδέκτες μιας συμπεριφοράς μη κανονικής είτε με τη μορφή της άμεσης βίας είτε έμμεσα με άλλους τρόπους που επενεργούν και τραυματίζουν τον ψυχισμό του νέου. Η βία γεννά τη βία.

"Η αντίδραση σε μια τέτοια συμπεριφορά είναι η άρνηση και η τάση για παράβαση των κανόνων που τους επιβάλλονται. Ξεπόρτισμα, κακές παρέες, περίεργο ντύσιμο, παραμέληση του σχολείου, είναι μερικοί τρόποι αντίδρασης. Τότε η κοινωνία ενεργοποιείται απέναντι σ' αυτή την αλλαγή συμπεριφοράς χρησιμοποιώντας ένα ολόκληρο οπλοστάσιο. Δίνει στον νεαρό παραβάτη την ανάλογη ετικέτα και τον στιγματίζει. Το αποτέλεσμα είναι η ενδεχόμενη

αποβολή από το σχολείο, ο αποκλεισμός από την αγορά εργασίας, η δυσμένεια της οικογένειας. Έτσι, ο νέος συναντά σοβαρές δυσκολίες στην προσπάθειά του να επιστρέψει στην προηγούμενη ζωή του." (Ν. Παρασκευόπουλος "Διαχρονικότητα του φαινομένου της νεανικής Παραβατικότητας", Δήμος Θεσσαλονίκης, 1986, σελ. 66)

Συναντά αποδοκιμασία και άρνηση, οπότε οδηγείται στην αποξένωση και την περιθωροποίηση. Χάνει κάθε δεσμό με το περιβάλλον του, βλέπει ότι η κοινωνία τον εχθρεύεται ή αδιαφορεί για την ύπαρξή του και αντιδρά ανάλογα, συμπεριφερόμενος ακριβώς με τον τρόπο για τον οποίο η κοινωνία τον έχει αποδοκιμάσει και απομονώσει. Τα χαρακτηρισμένο άτομο ενσωματώνει το στίγμα και εδραιώνει την αποκλίνουσα συμπεριφορά ανταποκρινόμενο στη ετικέτα που του προσδίδει η κοινωνία. Σε ατομικό επίπεδο ακολουθούν αντιδράσεις όπως ακραίος συναισθηματισμός ή πλήρης αδιαφορία και αναζήτηση τρόπων φυγής από το κοινωνικό αδιέξοδο μέσα από τα ναρκωτικά, την αυτοκτονία, και στροφή προς το έγκλημα.

Σε ομαδικό επίπεδο η περιθωροποίηση συνδέεται με αποδυνάμωση μορφών κοινωνικού ελέγχου, όπως ο νόμος, η κοινή γνώμη, η εκπαίδευση, η ηθική, η θρησκεία. Επέρχεται μία κοινωνική, πολιτική, πολιτιστική αποσύνθεση και στη συνέχεια μια αποσύνθεση με συνέπεια τη δημιουργία μίας υποκουλτούρας, της υποκουλτούρας των σύγχρονων περιθωριακών στρωμάτων. (Ν. Παρασκευόπουλος 1989)

Μέσα στα πλαίσια του κοινωνικού συστήματος η επίκληση της

επικινδυνότητας του εγκληματία ενισχύει την ιδεολογική λειτουργία του συστήματος. Με την θεώρηση της επικινδυνότητας σαν μια πραγματικότητα αντικειμενική που μπορεί να προσδιορίζει τη φύση του εγκληματία, νομιμοποιείται η υπόθεση της ιδιότητας της φύσης του εγκληματία. Δυναμώνεται η παραγωγή ενός στερεότυπου του εγκληματία ως ενσάρκωση του κακού και του παθολογικού, η προσοχή επικεντρώνεται στο επικίνδυνο άτομο υποβαθμίζοντας την επικίνδυνη κατάσταση και έτσι νομιμοποιείται η άσκηση κοινωνικού ελέγχου στα άτομα που θα χαρακτηρισθούν αποκλίνοντα και η χειραγώγηση από την εξουσία κάθε απόκλισης ικανής να διαταράξει το status quo.

Η επικινδυνότητα αναφέρεται στη δυνατότητα πρόβλεψης της ανθρώπινης συμπεριφοράς, στον κίνδυνο μιας βλάβης ικανής να προκληθεί στο μέλλον. Το ερώτημα είναι αν το παρόν μπορεί να προδικάσει το μέλλον. Καμιά μέθοδος είτε κλινική είτε στατιστική δεν έχει μπορέσει μέχρι σήμερα να εγγυηθεί την ύπαρξη κριτηρίων ικανών να προβλέψουν με ασφάλεια την επικίνδυνη συμπεριφορά. Ο άνθρωπος μοιάζει να είναι εξ'ορισμού απρόβλεπτος. Η ανθρώπινη συμπεριφορά δεν αποτελεί έκφραση σταθερών στοιχείων της προσωπικότητας, αλλά είναι το αποτέλεσμα μιας συνεχούς αλληλεπίδρασης του ατόμου με το περιβάλλον του. Βρίσκεται σ' ένα διαρκές δυναμικό γίνεσθαι. Και εδώ υπεισέρχεται η έννοια της επικίνδυνης συνθήκης, η οποία μπορεί να αποτελέσει προσδιοριστικό παράγοντα στην πρόκληση της επικίνδυνης συμπεριφοράς. (Τσαλίκου Φ. 1988)

Ερευνητικά προγράμματα στις Η.Π.Α. που μελέτησαν τον στιγματισμό του παραβάτη σαν παράγοντα πρόκλησης παραβατικής

συμπεριφοράς, είναι το μοντέλο της εθνικής στρατηγικής για την ανάπτυξη των νέων (The National Strategy for Youth Development Model) και το μοντέλο του διαπροσωπικού ελέγχου (The Model Strategy of Interpersonal Control). Σύμφωνα με το πρώτο η αρνητική ετικετοποίηση σε συνδυασμό με την περιορισμένη δυνατότητα πρόσβασης σε επιθυμητούς κοινωνικούς ρόλους, οδηγούν στην αποξένωση και αμοιβαία απόρριψη και από εκεί στην παραβατικότητα, ενώ σύμφωνα με το δεύτερο η ετικετοποίηση επιδρά έμμεσα, αν και εξίσου σημαντικά. (Ν. Παρασκευόπουλος 1986)

Το σημαντικότερο μέσο στιγματισμού του ανήλικου παραβάτη είναι ο τύπος.

Ενδιαφέρει παρουσιάζει κατά κύριο λόγο, το φαινόμενο του κιτρινισμού σε μεγάλη μερίδα του τύπου, που με την έννοια της συνεχούς και emphaticκής προβολής εγκληματικών ενεργειών φανερώνει την απορριπτική στάση του απέναντι στην αντικοινωνική συμπεριφορά των ανηλίκων και τη συμβολή του στον κοινωνικό στιγματισμό τους.

Πιο συγκεκριμένα, το γλωσσικό ύφος, οι ονοματολογικές διατυπώσεις και η έκταση που οι ειδήσεις αυτές καταλαμβάνουν στο σύνολό της καθημερινής ειδησεογραφίας δεν στοχεύουν απλά και μόνο στην πληροφόρηση και ενημέρωση του αναγνωστικού κοινού αλλά συμβάλλουν και στην καταδίκη των παραβατών στη συνείδηση του κόσμου. Αυτό είναι αρκετά καταστρεπτικό, ειδικότερα όταν πρόκειται για έναν ανήλικο δράστη, που, όντας στην αρχή ακόμα της ζωής του, χρειάζεται υποστήριξη, κατανόηση και επιείκεια για να μην επαναλάβει το σφάλμα του.

Ο συγκεκριμένος τρόπος προβολής έχει άμεση σχέση με

πολιτικές και οικονομικές σκοπιμότητες των εκδοτών και με το γεγονός ότι η εφημερίδα έχει χάσει πλέον τον παιδαγωγικό της ρόλο και θεωρείται μόνο καταναλωτικό προϊόν. Εκείνο που ενδιαφέρει λοιπόν είναι ο αριθμός των φύλλων που πωλούνται και όχι η ποιότητα και το περιεχόμενο του μηνύματος.

Εξάλλου ο Τύπος και γενικότερα τα μέσα μαζικής ενημέρωσης έχουν την τάση να παρουσιάζουν τα γεγονότα με πρωταγωνιστή ένα υποκείμενο. Έτσι το γεγονός αντιμετωπίζεται ως το αποτέλεσμα της δράσης αυτού του υποκειμένου και όχι ως προϊόν αλληλεπίδρασης ανάμεσα στο άτομο και τον κοινωνικό του περίγυρο. Το κοινωνικό σύνολο απενοχοποιείται των ευθυνών του και ο δράστης απομονώνεται ως αποδιοπομπαίος τράγος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΙΙ

ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ.

Είδος της Έρευνας.

θεωρώντας δεδομένη την ύπαρξη του φαινομένου της παραβατικότητας των ανηλίκων, χρησιμοποιούμε Διερευνητική Έρευνα, για να εξετάσουμε τη στάση των μαθητών απέναντι στον ανήλικο παραβάτη καθώς και τους παράγοντες που παίζουν καθοριστικό ρόλο στη διαμόρφωση της στάσης.

Σκοπός της Έρευνας.

Σκοπός της Έρευνας είναι η διερεύνηση της στάσης των μαθητών της Γ' Λυκείου απέναντι στο θέμα της παραβατικότητας και απέναντι στον ίδιο τον ανήλικο παραβάτη καθώς και της διαφοροποίησης των απαντήσεων ανάλογα με το φύλο του υποκειμένου.

Ερωτήματα-Υποθέσεις.

Η βασική μας υπόθεση ήταν ότι θά υπάρχει διαφορά στις απαντήσεις των υποκειμένων ανάλογα με το φύλο τους τόσο σε σχέση με την παραβατική συμπεριφορά που πιθανόν οι ίδιοι έχουν αναπτύξει, όσο και σχετικά με τη στάση τους απέναντι στον ανήλικο παραβάτη (ύπαρξη ή όχι στερεοτύπων που συνθέτουν την εικόνα του). Επίσης υποθέσαμε ότι οι παράγοντες που επηρεάζουν περισσότερο τη στάση απέναντι στον ανήλικο παραβάτη, διαφοροποιούνται ανάλογα με το φύλο του υποκειμένου.

Δείγμα

Το δείγμα μας ήταν 60 νέοι ηλικίας 18-19 ετών (30 αγόρια & 30 κορίτσια) μαθητές της Γ' τάξης του Τ.Ε.Λ. Νιγρίτας-Ιερρών. Οι μαθητές αυτοί, πιθανόν έχουν προβεί σε κάποια παράβαση, αλλά δεν έχουν υποστεί την προβλεπόμενη από το νόμο αντιμετώπιση.

Γιὰ τὴ δειγματοληψία πραγματοποιήθηκαν συνεντεύξεις μετὸν διευθυντὴ τοῦ Τ.Ε.Λ. & τοὺς εκπαιδευτικούς, οἱ ὁποῖοι μᾶς ἀνέφεραν ὅτι κανένας ἀπὸ τοὺς μαθητὲς τοῦ σχολείου δὲν ἔχει στιγματιστεῖ ἐξ' αἰτίας κάποιας παράβασης (δὲν ἔχει υποστῆ κανεῖς τὴ δικαστικὴ ἀντιμετώπιση). Αὐτὸ ἄλλωστε ἦταν καὶ ἓνα ἀπὸ τὰ δύο κριτήρια ποὺ τέθηκαν γιὰ τὴν ἐπιλογή των υποκειμένων, ὥστε οἱ ἀπαντήσεις τους νὰ εἶναι ἀνεπηρέαστες ἀπὸ προσωπικὲς ἐμπειρίες. Τὸ δεύτερο κριτήριον ἦταν ἡ ἡλικία. Θεωρήσαμε σκόπιμη τὴ διερεύνηση τῆς στάσης των νέων αὐτῶν ἀτόμων ἀέναντι στοῦ σοβαροῦ αὐτοῦ θέματος, ἰδιαίτερα ἀπὸ τὴ στιγμή ποὺ οἱ νέοι αὐτοὶ ἀφοῦ μόλις ἔχουν περάσει τὸ στάδιο τῆς ἀνηλικιότητος, εἶναι αὐτοὶ ποὺ θὰ παίρνουν τὶς ἀποφάσεις στο μέλλον.

Τὸ Ερωτηματολόγιον.

Τὸ Ερωτηματολόγιον ἀπευθύνθηκε σὲ 60 μαθητὲς τοῦ Τ.Ε.Λ. Νιγρῆτας (30 ἀγόρια 30 κορίτσια). Συμπεριλήφθησαν 16 ἐρωτήσεις, ἀπὸ τὶς ὁποῖες οἱ δύο ἦταν ἀνοικτὲς (Ἐρωτ. 5, 16) καὶ οἱ ὑπόλοιπες κλειστὲς.

Ἡ ΕΡΩΤΗΣΗ 1 (ἐναλλακτικῶν ἀπαντήσεων) ἀποσκοπεῖ στὸν ἐντοπισμὸ τοῦ παράγοντα ποὺ ἐπηρεάζει περισσότερο τὸν ἀνήλικον στὴ λήψη σοβαρῶν ἀποφάσεων. Ἡ ἀπάντηση δίνεται μετὰ τὴν προσωπικὴ ἐμπειρία των υποκειμένων.

Ἡ ΕΡΩΤΗΣΗ 2 (ἐναλλακτικῶν ἀπαντήσεων) στοχεύει στὴ διερεύνηση των κινήτρων ποὺ ὠθοῦν τὸν κάποιον ἀνήλικον στὴν ἀνάπτυξη παραβατικῆς συμπεριφορᾶς.

ΟΙ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ 3,4 στοχεύουν στον υπολογισμό του αριθμού των παραβάσεων που έχουν διαπράξει τα υποκείμενα.

Η ΕΡΩΤΗΣΗ 5 (ανοικτή) στοχεύει στην ανίχνευση των παραγόντων που ώθησαν τα υποκείμενα στην ανάπτυξη αντικοινωνικής συμπεριφοράς.

Η ΕΡΩΤΗΣΗ 6 (πολλαπλών επιλογών) αποσκοπεί στη διερεύνηση της ύπαρξης προκαταλήψεων σχετικά με την εσωτερική και εξωτερική εικόνα του ανήλικου παραβάτη.

Η ΕΡΩΤΗΣΗ 7 αναφέρεται στην επιείκτα ή όχι με την οποία θα πρέπει να αντιμετωπίζονται οι ανήλικοι παραβάτες σε σχέση με τους ενηλίκους.

Η ΕΡΩΤΗΣΗ 8 (εναλλακτικών απαντήσεων) στον τρόπο της αντιμετώπισης που θεωρούν τα υποκείμενα σαν τον καλύτερο για τον ανήλικο παραβάτη.

Η ΕΡΩΤΗΣΗ 9 αναφέρεται στην προσωπική αντιμετώπιση του ανήλικου παραβάτη.

Η ΕΡΩΤΗΣΗ 10 αναφέρεται στην αναγκαιότητα της συμβουλευτικής αντιμετώπισης.

Η ΕΡΩΤΗΣΗ 11 (εναλλακτικών απαντήσεων) αναφέρεται στους ανήλικους εκείνους, που πιστεύουν οι ερωτώμενοι, ότι θα πρέπει να απευθύνεται η συμβουλευτική παρέμβαση.

Η ΕΡΩΤΗΣΗ 12 (πολλαπλών επιλογών) αναφέρεται στην διερεύνηση των καλύτερων τρόπων προληπτικής παρέμβασης της παραβατικότητας.

Με τις ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ 13,14 θελήσαμε να ελέγξουμε τις προσδοκίες και τη θετική ή αρνητική στάση των υποκειμένων απέναντι στον ανήλικο παραβάτη, κατά πόσο η παραβατική

δραστηριότητα του στιγματίζει τη μετέπειτα ζωή του.

Με την ΕΡΩΤΗΣΗ 15 (εναλλακτικών απαντήσεων) θελήσαμε να ελέγξουμε τη στάση των υποκειμένων απέναντι στον τρόπο που αντιμετωπίζει ο Τύπος, τον ανήλικο παραβάτη.

Με την ΕΡΩΤΗΣΗ 16 (ανοικτή), θελήσαμε να ελέγξουμε τις προκαταλήψεις και τα στερεότυπα που λειτουργούν σχετικά με την εικόνα του ανήλικου παραβάτη.

Πλαίσιο για την Έρευνα.

Το πλαίσιο της έρευνας, στο οποίο βασίστηκε η δειγματοληψία, ήταν το Τ.Ε.Λ. Νιγρίτας-Σερρών. Πέρα από τους πρακτικούς λόγους που μας ώθησαν στην επιλογή αυτού, από γεωγραφικής σκοπιάς, κρίναμε ενδιαφέρουσα τη διερεύνηση των στάσεων των μαθητών μιας τόσο κλειστής κοινωνίας, όπου υπάρχουν στενοί δεσμοί ανάμεσα στους κατοίκους και οι πληροφορίες (μεταξύ των οποίων και αυτές που αφορούν τη συμπεριφορά των ανηλίκων) διακινούνται εύκολα.

Τρόπος Ανάλυσης των Πληροφοριών.

Η ανάλυση των δεδομένων έγινε με ποσοστιαίες αναλογίες που αφορούσαν τις απαντήσεις σε κάθε ερώτηση, και για να διερευνήσουμε την επίδραση της ανεξάρτητης μεταβλητής (φύλο των ερωτηθέντων), χρησιμοποιήσαμε, όπου κρίναμε αναγκαίο, στατιστικά

τεστ, όπως t-test και χ^2 .

Τρόπος Παρουσίασης της Έρευνας.

Για την παρουσίαση των αποτελεσμάτων των κλειστών ερωτήσεων κατασκευάσαμε πίνακες υπολογισμών όπου δίνονται αριθμητικά και ποσοστιαία οι απαντήσεις για τις ομάδες των υποκειμένων (αγοριών και κοριτσιών) χωριστά, καθώς και συνολικά.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ IV

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ

Μνεία του Σκοπού της Έρευνας

Σκοπός της μελέτης ήταν η διερεύνηση των στάσεων των μαθητών της Γ' Τάξης του Τεχνικού Επαγγελματικού Λυκείου Νιγρίτας Σερρών, απέναντι στο φαινόμενο της παραβατικότητας των ανηλίκων και απέναντι στον ίδιο τον ανήλικο παραβάτη, καθώς και της διαφοροποίησης των απαντήσεων ανάλογα με το φύλο των ερωτηθέντων.

Βασική υπόθεση ήταν ότι θα υπάρχει διαφορά στις

απαντήσεις των υποκειμένων ανάλογα με το φύλο τους (ανεξάρτητη μεταβλητή), τόσο σε σχέση με την παραβατική συμπεριφορά που πιθανόν οι ίδιοι είχαν αναπτύξει όσο και σχετικά με την στάση τους απέναντι στον ανήλικο παραβάτη (την ύπαρξη ή όχι στερεοτύπων). Επίσης υποθέσαμε όσον αφορά τη σύνθεση της εικόνας του ότι οι παράγοντες που παίζουν καθοριστικότερο ρόλο στη διαμόρφωση της στάσης τους, διαφοροποιούνται ανάλογα με το φύλο τους.

Παρουσίαση Αποτελεσμάτων

Η παρουσίαση των αποτελεσμάτων γίνεται λεπτομερώς για κάθε ερώτηση, με στατιστικές αναλύσεις που περιλαμβάνουν τους πιο αντιπροσωπευτικούς πίνακες υπολογισμών, κάνοντας συσχετίσεις μεταξύ των απαντήσεων των δύο ομάδων ερωτηθέντων (αγοριών - κοριτσιών).

Στην ΕΡΩΤΗΣΗ 1 το 75% των υποκειμένων, χωρίς διαφορά ανάμεσα στα δύο φύλα, απαντά ότι η οικογένεια αποτελεί τον καθοριστικότερο παράγοντα επηρεασμού της συμπεριφοράς τους, πράγμα που αποτελεί και επιβεβαίωση της υπόθεσης μας. Το 13.5% των υποκειμένων αποκλείουν τους εξωτερικούς παράγοντες στη ρύθμιση της συμπεριφοράς τους, ενώ ένα 11.6% μιλά για την επίδραση των συνομιληκών. Χαρακτηριστικό είναι το ότι ούτε ένα υποκείμενο (0%) δεν αναφέρει την επίδραση του σχολείου (ΠΙΝΑΚΑΣ 1).

ΕΡΩΤΗΣΗ 1 : ΠΙΝΑΚΑΣ 1

ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ \ ΦΥΛΟ	ΚΟΡΙΤΣΙΑ	ΑΓΟΡΙΑ	ΣΥΝΟΛΟ
α	23 (76.6%)	22 (73.3%)	45 (75%)
β	0 (0%)	0 (0%)	0 (0%)
γ	3 (10%)	4 (13%)	7 (11.6%)
δ	4 (13%)	4 (13%)	8 (13.3%)

ΕΡΩΤΗΣΗ 12 : ΠΙΝΑΚΑΣ 12

ΦΥΛΟ \	ΑΓΟΡΙΑ	ΚΟΡΙΤΣΙΑ	ΣΥΝΟΛΟ
α	3 (10%)	3 (10%)	6 (10%)
β	- (-)	1 (3.3%)	1 (1.6%)
γ	22 (73.3%)	22 (73.3%)	44 (73.3%)
δ	16 (53.3%)	15 (50%)	31 (51.6%)
ε	10 (33.3%)	13 (43.3%)	23 (38.3%)
στ	17 (56.6%)	25 (83.3%)	42 (76%)
ζ	5 (16.6%)	1 (3.3%)	6 (10%)

Στην ΕΡΩΤΗΣΗ 12 όμως το σχολείο έρχεται με ένα ποσοστό 73.3% πρώτο στις απαντήσεις των αγοριών (εκπαίδευση και υποστήριξη μέσα από το σχολείο), ενώ τα κορίτσια φαίνονται πιο συνεπή, δίνοντας 83% στην ηθική διαπαιδαγώγηση μέσα από την οικογένεια. Αναλυτικότερα:

οι πρώτες προτιμήσεις των αγοριών είναι :

α. Εκπαίδευση και υποστήριξη μέσα από το σχολείο

(73.3%)

β. Ηθική διαπαιδαγώγηση μέσα από την οικογένεια (56.6%)

γ. Συμβουλευτική υποστήριξη και επέμβαση στο οικογενειακό περιβάλλον από ειδικούς (53.3%)

Στα κορίτσια η σειρά είναι :

α. Ηθική διαπαιδαγώγηση μέσα από την οικογένεια (83.3%)

β. Εκπαίδευση και υποστήριξη μέσα από το σχολείο

(73.3%)

γ. Συμβουλευτική υποστήριξη και επέμβαση στο

οικογενειακό περιβάλλον από ειδικούς (50%)

Υπάρχει στατιστικώς σημαντική διαφορά ανάμεσα στις στάσεις αγοριών και κοριτσιών σχετικά με τον καθοριστικό ρόλο της οικογένειας.

Οι απαντήσεις των υποκειμένων στην ΕΡΩΤΗΣΗ 1 εκφράζουν το τι συμβαίνει πραγματικά, ενώ στην ΕΡΩΤΗΣΗ 12 αυτό που θα ήθελαν να συμβαίνει (ΠΙΝΑΚΑΣ 12).

Στην ΕΡΩΤΗΣΗ 2 προσπαθούμε να βρούμε τα κίνητρα που ωθούν κάποιον σε παραβατική συμπεριφορά. Τα περισσότερα υποκείμενα θεώρησαν ότι η παραβατική συμπεριφορά γίνεται για εκτόνωση (31.6%). Ένας σημαντικός αριθμός υποκειμένων υπέθεσε ότι ο νεαρός παραβάτης κινείται από διαφορετικά κίνητρα (26.6%). Συνοπτικά τα κίνητρα αυτά ήταν επίλυση ατομικών διαφορών, εκδικητικότητα, επιθετικότητα, λανθασμένα πρότυπα, ανατροφή. Η τάση για επίδειξη στους συνομιλήκους ήταν επίσης σημαντική για ένα μεγάλο αριθμό υποκειμένων (23.3%). Εδώ παρατηρούμε ότι υπάρχει μια διαφορά ανάμεσα στα αγόρια και στα κορίτσια. Συγκεκριμένα το 30% των αγοριών θεωρεί σημαντικό κίνητρο την επίδειξη στην παρέα, ενώ το 16.6% των κοριτσιών υποστήριξε την άποψη αυτή.

Στις ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ 3-4 το 68.3% των υποκειμένων χωρίς διαφορές ανάμεσα σε αγόρια και κορίτσια απαντούν ότι μέχρι τα 17 τους χρόνια έχουν προβεί σε κάποια παραβατική συμπεριφορά. Στη συνέχεια προκύπτει το εξής: Ενώ ίσος αριθμός αγοριών και κοριτσιών απαντούν ότι έχουν διαπράξει κάποια παραβατική συμπεριφορά, βρήκαμε ότι υπάρχει στατιστικώς κάποια σημαντική διαφορά σχετικά με τον αριθμό των παραβάσεων των αγοριών (48) και των κοριτσιών (30). Το εύρημα αποδίδεται στο γεγονός ότι τα αγόρια επηρεάζονται ευκολότερα από τους συνομιλήκους (ΕΡΩΤΗΣΗ 2). Επίσης στο ότι τα κορίτσια ενδεχομένως δέχονται διαφορετικά πρότυπα ανατροφής μέσα στην οικογένεια (ΠΙΝΑΚΕΣ 3,4).

ΕΡΩΤΗΣΗ 3 : ΠΙΝΑΚΑΣ 3

ΦΥΛΟ	ΑΓΟΡΙΑ	ΚΟΡΙΤΣΙΑ	ΣΥΝΟΛΟ
ΝΑΙ	21 (70%)	20 (66.6%)	41 (68.3%)
ΟΧΙ	9	10	

ΕΡΩΤΗΣΗ 4 : ΠΙΝΑΚΑΣ 4

ΠΑΡΑΒΑΤΙΚΗ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑ \ ΦΥΛΟ	ΑΓΟΡΙΑ	ΚΟΡΙΤΣΙΑ
α	9	4
β	6	5
γ	8	9
δ	13	9
ε	3	-
στ	5	1
ζ	1	-
η	5	2
	48	30

Στην ΕΡΩΤΗΣΗ 5, απάντησαν 21 αγόρια και 20 κορίτσια, ενώ δεν έδωσαν απάντηση 19 υποκείμενα.

Τα αγόρια απέδωσαν την πράξη τους στους εξής παράγοντες: ανωριμότητα, επιρροή από συνομιλήκους, έλλειψη εναλλακτικών μορφών αντιδραστικής έκφρασης, διασκέδαση, περιέργεια, γοητεία του απαγορευμένου, αυτοπροβολή, οικογενειακά προβλήματα.

Από τα κορίτσια, ένα ποσοστό 20% δεν θεώρησε την πράξη επιλήψιμη και το υπόλοιπο απέδωσε την πράξη στους παράγοντες: επιρροή από συνομιλήκους, αντίδραση, ανωριμότητα, γοητεία του παράνομου, διασκέδαση.

ΕΡΩΤΗΣΗ 6

Εξωτερική εμφάνιση: Τα υποκείμενα στο σύνολό τους δίνουν στην εξωτερική εμφάνιση μέτρια βαρύτητα (55%). Επίσης ένα σημαντικό ποσοστό (35%) υποστηρίζει ότι η εμφάνιση δεν παίζει κανένα ρόλο. Παρατηρούμε ότι τα κορίτσια θεωρούν την εξωτερική εμφάνιση μη σημαντική περισσότερο απ' ότι τα αγόρια (46.6% με 23.3% αντίστοιχα). Σε γενικό επίπεδο είναι σημαντικό το ότι δεν δίνεται μεγάλη βαρύτητα στην εξωτερική εμφάνιση και αυτό δείχνει ότι οι προκαταλήψεις γύρω από το θέμα αυτό τείνουν να εξαφανιστούν.

Ιδιοσυγκρασία : Όλοι θεωρούν την ιδιοσυγκρασία πολύ σημαντική (76.6%) ενώ ένα ποσοστό 18.3% θεωρεί ότι έχει μέτρια βαρύτητα και ελάχιστα υποκείμενα πιστεύουν στο μη σημαντικό ρόλο αυτής.

Δεν υπάρχουν διαφορές φύλου και μπορούμε να πούμε ότι σε γενικό επίπεδο όλοι πιστεύουν στην ιδιοσυγκρασία ως καθοριστικό

παράγοντα για την εμφάνιση παραβατικότητας.

Βιολογικό Δυναμικό : 50% των υποκειμένων στο σύνολό τους δίνουν μέτρια βαρύτητα στον παράγοντα αυτό. Ένα 38.3% τον απορρίπτει. Εδώ υπάρχει σημαντική διαφορά ανάμεσα στ' αγόρια και στα κορίτσια. Πολύ περισσότερα αγόρια θεωρούν το βιολογικό δυναμικό μη σημαντικό (46.6%) απ' ότι τα κορίτσια (30%).

Σε γενικές γραμμές η έμφαση δίνεται αρχικά στην ιδιοσυγκρασία, έπειτα στο βιολογικό δυναμικό και τελευταία στην εμφάνιση (ΠΙΝΑΚΕΣ 6α, 6β, 6γ).

ΕΡΩΤΗΣΗ 6 : ΠΙΝΑΚΑΣ 6α

ΦΥΛΟ \ ΒΑΡΥΤΗΤΑ	ΚΟΡΙΤΣΙΑ	ΑΓΟΡΙΑ	ΣΥΝΟΛΟ
ΠΟΛΥ	2 (6.6%)	4 (13.3%)	6 (10%)
ΜΕΤΡΙΑ	14 (46.6%)	19 (63.3%)	33 (55%)
ΚΑΘΟΛΟΥ	14 (46.6%)	7 (23.3%)	21 (35%)

ΕΡΩΤΗΣΗ 6 : ΠΙΝΑΚΑΣ 6β

ΦΥΛΟ \ ΒΑΡΥΤΗΤΑ	ΚΟΡΙΤΣΙΑ	ΑΓΟΡΙΑ	ΣΥΝΟΛΟ
ΠΟΛΥ	23 (76.6%)	23 (76.6%)	46 (76.6%)
ΜΕΤΡΙΑ	7 (23.3%)	4 (13.3%)	11 (18.3%)
ΚΑΘΟΛΟΥ	0 (0%)	3 (10%)	3 (5%)

ΕΡΩΤΗΣΗ 6 : ΠΙΝΑΚΑΣ 6γ

ΦΥΛΟ \ ΒΑΡΥΤΗΤΑ	ΚΟΡΙΤΣΙΑ	ΑΓΟΡΙΑ	ΣΥΝΟΛΟ
Πολυ	6(20%)	1 (3.3%)	7 (11.6%)
Μετρια	15 (50%)	15 (50%)	30 (50%)
Καθολου	9 (30%)	14 (46.6%)	23 (38.3%)

Η ΕΡΩΤΗΣΗ 7 αναφέρεται στην επιείκεια με την οποία θα πρέπει να αντιμετωπίζεται ο ανήλικος παραβάτης σε σχέση με τους ενηλίκους. Από τις απαντήσεις των υποκειμένων φαίνεται ότι θεωρούν σωστή την επιεική αντιμετώπιση των ανηλίκων και μάλιστα σε ποσοστό 96.6%. Επίσης σημαντικό είναι ότι δεν υπάρχει καμιά διαφορά στις απόψεις των αγοριών και των κοριτσιών για το θέμα αυτό.

Η ΕΡΩΤΗΣΗ 8 αναφέρεται στην αντιμετώπιση των ανηλικών παραβατών. Τα υποκείμενα στο σύνολο τους θεώρησαν πιο σημαντική τη συμβουλευτική αντιμετώπιση σε ποσοστό 85%. Όσον αφορά τη σύγκριση αγοριών και κοριτσιών φαίνεται ότι δεν υπάρχει σημαντική διαφορά, ωστόσο τα αγόρια δίνουν περισσότερη βαρύτητα απ' τα κορίτσια στη συμβουλευτική αντιμετώπιση. Επίσης ένα ποσοστό 13.3% του συνολικού αριθμού των υποκειμένων θεώρησε πιο σωστή μια διαφορετική αντιμετώπιση από τη δικαστική και τη συμβουλευτική. Σε γενικές γραμμές τα υποκείμενα αυτά θεωρούν σωστή μια οικογένεια και φιλική υποστήριξη του υποκειμένου από το περιβάλλον του. Πιστεύουν ότι η καλύτερη αντιμετώπιση του ανήλικου παραβάτη θα ήταν μια ειλικρινής συζήτηση με την οικογένειά του προκειμένου να γίνουν γνωστά τα αίτια που τον οδήγησαν στη συμπεριφορά αυτή. Μόνο έτσι θα αποφευχθούν ανάλογες πράξεις στο μέλλον. Εξάλου χαρακτηριστικό είναι ότι δεν θεώρησε σωστή, κανένα από τα υποκείμενα, τη δικαστική αντιμετώπιση από μόνη της, ενώ μερικά υποκείμενα συμπλήρωσαν στο ερωτηματολόγιό τους τη δικαστική αντιμετώπιση σε συνδιασμό όμως με τη συμβουλευτική.

Η ΕΡΩΤΗΣΗ 9 αναφέρεται στην προσωπική αντιμετώπιση του ανήλικου παραβάτη. Στην ερώτηση αυτή τα υποκείμενα υποστήριζαν σε ποσοστό 95% την προσωπική αποδοχή και τη διάθεση βοήθειας προς το νεαρό παραβάτη. Μόνο ένα 5% δήλωσε αδιαφορία γι' αυτόν ενώ κανένα υποκείμενο δε δήλωσε την απόρριψη. Όλοι σχεδόν θεωρούν ότι αν υπήρχε κάποιος ανήλικος παραβάτης στο οικογενειακό τους περιβάλλον θα προσπαθούσαν να τον βοηθήσουν. Για την άποψη αυτή δεν υπάρχει διαφορά στις προτιμήσεις αγοριών και κοριτσιών.

Στην ΕΡΩΤΗΣΗ 10 τα 59 από τα 60 υποκείμενα (96.6%) απαντούν ότι πιστεύουν στην αναγκαιότητα της συμβουλευτικής αντιμετώπισης της παραβατικής συμπεριφοράς.

Στην ΕΡΩΤΗΣΗ 11 οι απαντήσεις διχάζονται : 15 αγόρια (50%) πιστεύουν ότι η συμβουλευτική πρέπει να γίνεται σε όλους τους ανήλικους παραβάτες και μή, ενώ 14 αγόρια (46.6%) πιστεύουν ότι η συμβουλευτική πρέπει να γίνεται εκτός από τους ανήλικους παραβάτες και σε δυνητικούς παραβάτες, δηλ. ανήλικους με προδιάθεση για αντικοινωνική συμπεριφορά. Τα κορίτσια στην πρώτη απαντούν 19 (65.5%) και στη δεύτερη 9 (31.3%). Στατιστικά δεν βρέθηκε σημαντική διαφορά ανάμεσα στις απαντήσεις των κοριτσιών και των αγοριών. Χαρακτηριστική είναι η απάντηση του 57.6% των υποκειμένων συνολικά ότι η συμβουλευτική πρέπει να γίνεται σε όλους τους ανήλικους παραβάτες και μή.

Με τις ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ 13 και 14 θελήσαμε να ελέγξουμε τις προσδοκίες και τη θετική ή αρνητική στάση που είχαν τα υποκείμενα απέναντι στον ανήλικο παραβάτη, κατά πόσο η παραβατική δραστηριότητα του στιγματίζει τη μετέπειτα ζωή του.

Στην ΕΡΩΤΗΣΗ 13 μόνο το 20.33% των υποκειμένων (6 αγόρια και 6 κορίτσια) απάντησαν ότι πιστεύουν πως αν κάποιος ανήλικος διαπράξει μια παραβατική συμπεριφορά, αυτό σημαίνει ότι θα συμπεριφερθεί ανάλογα και στο μέλλον. Το 79.6% των υποκειμένων απάντησε αρνητικά.

Στην ΕΡΩΤΗΣΗ 14 το 74.13% απάντησε ότι θα προσλάμβαναν στη δουλειά τους έναν ανήλικο παραβάτη και μόνο το 25% απάντησε αρνητικά. Δεν υπήρξαν διαφορές στις απαντήσεις αγοριών και κοριτσιών. Θεωρήσαμε το εύρημα αισιόδοξο καθώς διακρίναμε μια στάση επιείκειας απέναντι στον ανήλικο παραβάτη.

Στην ΕΡΩΤΗΣΗ 15 για την προβολή της παραβατικής συμπεριφοράς ανάμεσα στα αγόρια και στα κορίτσια το 57.6% των συνολικά απάντησαν ότι η έντονη προβολή του ανήλικου δράστη και της πράξης του μέσα από τον τύπο αποτελεί εκ των προτέρων καταδίκη του ανήλικου στη συνείδηση του κόσμου. Το 27.11% των ερωτηθέντων απάντησε ότι ο ρόλος του τύπου είναι να δίνει μια απλή αναφορά με στόχο την πληροφόρηση και μόνο το 6.7% απάντησε ότι τα γεγονότα πρέπει να προβάλλονται έτσι από τον τύπο για παραδειγματισμό. Τέλος το 17.2% των υποκειμένων (3 αγόρια και 2 κορίτσια) διαλέγουν την απάντηση "δ" και δίνουν τη δική τους

άποψη για το θέμα, που σε γενικές γραμμές είναι η προβολή της παραβατικής δραστηριότητας από τον Τύπο με τέτοιο τρόπο ώστε από τη μια να προστατευτεί ο ανήλικος και από την άλλη η προβολή να δράσει θετικά στη συνείδηση του κόσμου με στόχο την αφύπνιση.

Με την ΕΡΩΤΗΣΗ 16 που ήταν ανοικτή, θελήσαμε να ελέγξουμε τις προκαταλήψεις και τα στερεότυπα που λειτουργούν σχετικά με την εικόνα του ανήλικου παραβάτη. 17 υποκείμενα (28.3%) δε δίνουν καμμία απολύτως εικόνα, ορισμένοι απ' αυτούς όταν δόθηκαν τα ερωτηματολόγια θεώρησαν την ερώτηση απαράδεκτη. Κατ' αρχήν θεωρήσαμε θετική τη μη ύπαρξη στερεοτύπων στο 28.3% του δείγματος. Πολύ περισσότερα αγόρια (12 στα 30) σε αντίθεση με τα κορίτσια (5 στα 30) δε δίνουν καμμία απολύτως εικόνα για τον ανήλικο παραβάτη όσον αφορά τους παράγοντες εμφάνιση και προσωπικότητα.

Με την ανάλυση των δεδομένων βρήκαμε επίσης στατιστικά σημαντική διαφορά ανάμεσα σε αγόρια και κορίτσια και όσον αφορά την εικόνα που δίνουν για την εξωτερική εμφάνιση του ανήλικου παραβάτη (8 με 14). Στο σημείο αυτό επισημαίνουμε το αντίθετο εύρημα της ερώτησης 6α, ότι τα αγόρια δίνουν μεγαλύτερη βαρύτητα στην εξωτερική εμφάνιση απ' ότι τα κορίτσια.

Τα στερεότυπα, επομένως, είναι πολύ πιο ζωντανά στα κορίτσια απ' ότι στα αγόρια. Το εύρημα αυτό ενδεχομένως αποδίδεται στην επίδραση που ασκεί στα κορίτσια η διαπαιδαγώγηση μέσα από την οικογένεια (Ερώτηση 1 76.6%, ερώτηση 10, 83,3%).

Από τα άτομα που δίνουν κάποια εικόνα για τον ανήλικο παραβάτη, όλοι δίνουν κάποια εικόνα για την προσωπικότητά του ενώ το 51% του συνόλου (56% για τα κορίτσια και 44.4% για τα αγόρια) δίνει κάποια εικόνα για την εξωτερική εμφάνιση του νεαρού παραβάτη. Το 48.83% του δείγματος δεν δίνει εικόνα για την εμφάνιση και το θεωρήσαμε σαν έδειξη για την υποχώρηση της στερεότυπης εικόνας για τον νεαρό παραβάτη (ΠΙΝΑΚΕΣ 16α, 16β).

ΕΡΩΤΗΣΗ 16 : ΠΙΝΑΚΑΣ 16α

ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ	ΦΥΛΟ	ΚΟΡΙΤΣΙΑ	ΑΓΟΡΙΑ	ΣΥΝΟΛΟ
	Δε δίνουν καμία εικόνα γενικά		5 (16.6%)	12 (40%)
Δίνουν κάποια εικόνα		25 (83.3%)	18 (60%)	43 (71.6%)

ΕΡΩΤΗΣΗ 16 : ΠΙΝΑΚΑΣ 16β

ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ	ΦΥΛΟ	ΚΟΡΙΤΣΙΑ	ΑΓΟΡΙΑ	ΣΥΝΟΛΟ
	ΕΜΦΑΝΙΣΗ	Δίνουν κάποια εικόνα	14 (56%)	8 (44.4%)
Δε δίνουν εικόνα		11 (44%)	10 (55.5%)	21 (48.83%)
		25	18	43
ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑ	Δίνουν κάποια εικόνα	25 (100%)	18 (100%)	43 (100%)
	Δε δίνουν εικόνα	0 (0%)	0 (0%)	0 (0%)
		25	18	43

Η εικόνα που δίνουν για την εξωτερική εμφάνιση του νεαρού παραβάτη :

ΑΓΟΡΙΑ : ατημέλητος, βρώμικος, φτωχικός, περιγραφές που
(8) αφορούν ντύσιμο και χτένισμα.

ΚΟΡΙΤΣΙΑ : ατημέλητος, εκκεντρικός, "χούλιγκαν", "φρικιό"
(14) (δόθηκαν λεπτομέρειες που αφορούν ντύσιμο και
κόμμωση), αδιάφορος, προκλητικός, φοβισμένος.

Η εικόνα που δίνουν για την προσωπικότητα του νεαρού
παραβάτη :

ΚΟΡΙΤΣΙΑ ευθειξία, επιθετικότητα, κόμπλεξ
(χαμηλή αυτοεικόνα), ανασφάλεια,
δυσπροσαρμοστικότητα, ψυχολογική αστάθεια,
αίσθηση αντιπάθειας και καχυποψίας προς τους
άλλους, τάσεις για εύκολες λύσεις, φανατισμός,
περιορισμένη παιδεία, έλλειψη καλλιέργειας,
χαμηλό πνευματικό επίπεδο, απότομη και
σπασμωδική συμπεριφορά, έντονη εσωτερική
παρόρμηση και πάθος.

συνοπτικά: άτομο αρνητικό απέναντι στους άλλους, με
περιορισμένη παιδεία και έντονες εσωτερικές
παρορμήσεις που βρίσκουν σαν ικανοποιητική
διέξοδο την ανάπτυξη αντικοινωνικής δράσης.

ΑΓΟΡΙΑ : άλυτα συμπλέγματα πρώιμης παιδικής ηλικίας,
νεύρωση, ανασφάλεια, αντικοινωνικότητα,
εσωστρέφεια λόγω απόρριψης από το κοινωνικό
σύνολο, ευθειξία, ψυχικοί τραυματισμοί, έλλειψη

στοργής και παραδοχής από τους άλλους,
θρασύτητα, αυθάδεια, εγωκεντρισμός,
δυσπροσαρμοστικότητα, έλλειψη αξιών και
στόχων, τάσεις προβολής και αναγνώρισης,
έλλειψη
καλλιέργειας, αδύνατη προσωπικότητα.

συνοπτικά: εικόνα ανάλογη μ' αυτήν που δίνουν τα κορίτσια
και επιπλέον έλλειψη στόχων και αξιών, τάση
προβολής και αναγνώρισης, ψυχικοί
τραυματισμοί,
έλλειψη στοργής και παραδοχής από τους
άλλους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ V

ΠΕΡΙΛΗΨΗ - ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ - ΕΙΣΗΓΗΣΕΙΣ

Περίληψη

Με την επισκόπηση της σχετικής βιβλιογραφίας επικεντρώσαμε την προσοχή μας σε δύο γενικές διαστάσεις, στους αιτιολογικούς παράγοντες που προκαλούν την παραβατική συμπεριφορά και στους τρόπους αντιμετώπισης του προβλήματος τόσο από την πλευρά της πολιτείας όσο και σε ατομικό επίπεδο.

Σκοπός της έρευνας ήταν η διερεύνηση της στάσης των

μαθητών της Γ' Λυκείου απέναντι στο θέμα της παραβατικότητας και απέναντι στον ίδιο τον ανήλικο παραβάτη. Βασική υπόθεση ήταν ότι θα υπάρχει διαφορά στις απαντήσεις των υποκειμένων ανάλογα με το φύλο τους τόσο σε σχέση με την παραβατική συμπεριφορά που οι ίδιοι έχουν αναπτύξει όσο και σχετικά με τη στάση τους απέναντι στον ανήλικο παραβάτη (παράγοντες που παίζουν καθοριστικότερο ρόλο στη διαμόρφωση της στάσης, ύπαρξη στερεοτύπων και αρνητικών προσδοκιών).

Συμπεράσματα

Με βάση τις αναλύσεις των αποτελεσμάτων της έρευνας, καταλήγουμε στα ακόλουθα συμπεράσματα:

- Ισός αριθμός αγοριών και κοριτσιών απαντούν ότι έχουν προβεί σε κάποια παραβίαση. Ενώ οι δικαιολογίες για τις πράξεις τους είναι παρόμοιες, υπήρχε στατιστικώς μεγάλη διαφορά ανάμεσα στα δύο φύλα, σχετικά με τον αριθμό των παραβάσεων. Το εύρημα αποδίδεται στο γεγονός ότι τα αγόρια επηρεάζονται περισσότερο από τους συνομηλίκους. Επίσης στο ότι τα κορίτσια δέχονται διαφορετικά πρότυπα ανατροφής μέσα από την οικογένεια.

- Στο θέμα της προσωπικής αντιμετώπισης του ανήλικου παραβάτη διακρίνουμε κάποια ευαισθητοποίηση που εκδηλώνεται με θετική στάση επιείκειας.

- Σε γενικές γραμμές είναι σημαντικό το ότι δεν δίνεται

μεγάλη βαρύτητα στην εξωτερική εμφάνιση του ανήλικου παραβάτη, γεγονός που δείχνει ότι οι προκαταλήψεις γύρω από αυτό το θέμα τείνουν να εξαφανιστούν.

- Όσο αφορά τη δικαστική αντιμετώπιση του ανήλικου παραβάτη, χαρακτηριστικό είναι ότι κανένα από τα υποκείμενα δε τη θεώρησε σωστή από μόνη της, αλλά σε συνδυασμό με κάποιες άλλες μορφές θεραπευτικής παρέμβασης.

- Η οικογένεια αποτελεί τον καθοριστικότερο παράγοντα επηρεασμού της συμπεριφοράς των ανηλίκων (χωρίς διαφορά ανάμεσα στα δύο φύλα).

Συνοπτικά διαφορά φύλου βρέθηκε:

α. Όσο αναφορά τα στερεότυπα που λειτουργούν σχετικά με την εικόνα του ανήλικου παραβάτη.

β. Όσο αναφορά τον αριθμό των παραβάσεων που έχουν διαπράξει.

Προτάσεις

Μετά τη μελέτη της σχετικής βιβλιογραφίας για το θέμα των ανηλικών παραβατών και της αντιμετώπισής τους στα πλαίσια της Πολιτείας, κρίνουμε σκόπιμη τη διατύπωση δικών μας σκέψεων γύρω απ' αυτό το θέμα.

Όταν αφορά το θεσμό του Δικαστή Ανηλίκων, θεωρούμε ότι

είναι επιβεβλημένο να είναι μόνιμος, ειδικευμένος και να ασχολείται αποκλειστικά με τις περιπτώσεις των ανηλίκων. Επίσης είναι απαραίτητη η ύπαρξη Επιτροπικού Δικαστή που θα χειρίζεται περιπτώσεις κακοποιημένων παιδιών, ή παιδιών που θα αντιμετωπίζουν σοβαρά προβλήματα εξαιτίας της διάστασης των γονιών τους ή των κακών οικογενειακών σχέσεων πριν εμφανίσουν οποιαδήποτε αντικοινωνική συμπεριφορά.

Ετσι, από το Υπουργείο Δικαιοσύνης το παιδί θα καλύπτεται και από την πλευρά της πρόληψης και καταστολής της εγκληματικότητας των ανηλίκων που ανήκει στον Ποινικό Δικαστή Ανηλίκων και από την πλευρά της προσωπικής και οικογενειακής του καταχώρησης την οποία θα ρυθμίσει ο αστικός Δικαστής του Οικογενειακού Δικαίου.

Να δημιουργηθεί διεπιστημονική ομάδα η οποία θα αποτελείται από ψυχολόγους, ψυχιάτρους, κοινωνικούς λειτουργούς και επιμελητές ανηλίκων μέσα στα πλαίσια της Υ.Ε.Α. και σαν έργο θα έχει την επέκταση της κατά περίπτωση κοινωνικής εργασίας σε κοινωνική εργασία με ομάδες, όπου ανήλικοι παραβάτες, θα έχουν την ευκαιρία να εκφράσουν στην ομάδα τα συναισθήματά τους, τις σκέψεις τους, να επιχειρήσουν με άλλους ομοιοπαθείς συνομηλικούς τους δραστηριότητες σε συνεργασία με την κοινότητα στην προσπάθεια επανένταξης τους με τρόπους κοινωνικά αποδεκτούς.

Απαραίτητη θεωρούμε επίσης τη διοργάνωση συνεδρίων και σεμιναρίων για τη διαρκή εκπαίδευση των Επιμελητών Ανηλίκων που θα τους επιτρέπει να παρακολουθούν την εξελικτική πορεία των συγχρόνων επιστημονικών τάσεων πάνω στο αντικείμενο της

εργασίας τους, καθώς επίσης και την επαφή με τα Δικαστήρια Ανηλίκων και Υ.Ε.Α άλλων πιά προηγμένων χωρών ή και χωρών που εμφανίζουν μια πρωτοτυπία στον τομέα αυτόν για ανταλλαγή απόψεων και ανάπτυξη συνεργασίας.

Είναι απαραίτητο να ενισχυθεί ουσιαστικά και να λειτουργήσει ο θεσμός των αναδόχων οικογενειών για την τοποθέτηση παιδιών των οποίων το φυσικό οικογενειακό περιβάλλον κρίνεται ακατάλληλο και η απομάκρυνση τους απ' αυτό θεωρείται επιβεβλημένη.

Η ίδρυση στέγης φιλοξενίας στους μεγάλους τουλάχιστο νομούς, σε πρώτη φάση, κατάλληλα στελεχωμένη, για την αντιμετώπιση εκτάκτων περιστατικών για συγκεκριμένο (μικρό) χρονικό διάστημα.

Αναδιοργάνωση και λειτουργία σε κάθε νομό της Ε.Π.Α., γεγονός που θα συμβάλλει αποφασιστικά στον τομέα της πρόληψης.

Όσον αφορά ειδικά το αναμορφωτικό μέτρο της εισαγωγής του ανηλίκου σε Ίδρυμα Αγωγής, συμφωνούμε με όλους εκείνους που υποστηρίζουν ότι μπορεί να αντικατασταθεί στα πλαίσια της αποϊδρυματοποίησης με:

- α) αποζημίωση του θύματος αν ο ανήλικος εργάζεται ή αν είναι σε θέση να εργαστεί.
- β) αποκατάσταση της βλάβης που προξένησε με προσωπική του εργασία.
- γ) υποχρέωση του ανηλίκου να εργαστεί χωρίς αμοιβή σε κάποιο κοινωνοφελή σκοπό.
- δ) συμμετοχή του ανηλίκου σε ομάδα συμβουλευτικής, ψυχοθεραπείας, αποτοξίνωσης κ.λ.π.

ε) προσωρινή τοποθέτησή του σε ανάδοχη οικογένεια.

Ίδρυση ειδικής αστυνομίας ανηλίκων με σκοπό την αντιμετώπιση των περιστατικών που θα αφορούν ανηλίκους με την προϋπόθεση ότι τα αστυνομικά όργανα που θα στελεχώσουν το νέο κλάδο πρέπει να επιλεγούν με αυστηρά κριτήρια προσωπικότητας και να έχουν την απαραίτητη κατάρτιση.

Ίδρυση κεντρικού συντονιστικού οργάνου σε επίπεδο δήμου, σκοπός του οποίου θα είναι ο συντονισμός του ήδη υπάρχοντος δικτύου κοινωνικών υπηρεσιών, η αξιολόγηση των παρεχομένων υπηρεσιών από το δίκτυο και η προώθηση εφαρμογής νέων προγραμμάτων. Ακόμα θα έχει την αρμοδιότητα για την ανάπτυξη πρωτοβουλίας για την εκπαίδευση, ειδικευση επιμόρφωσης των επαγγελματιών και των εθελοντών που εργάζονται στο δίκτυο.

Πρέπει να δοθεί έμφαση στην οικογένεια, σαν καθοριστικό παράγοντα για την διαμόρφωση της συμπεριφοράς των παιδιών, αλλά και στον κοινωνικό παράγοντα με στόχο την ενημέρωση της κοινής γνώμης, την ευαισθητοποίηση και την αναγνώριση της υπαιτιότητας του κοινωνικού συνόλου στην πρόκληση της παραβατικότητας.

Σε τελική ανάλυση ο νεαρός παραβάτης πρέπει να θεωρηθεί σαν θύμα-αντανάκλαση ενός ανεπαρκούς κοινωνικού περιβάλλοντος, το οποίο δεν προσφέρει ικανοποιητικό βαθμό ελέγχου και ενισχύσεων. Η εξήγηση του προβλήματος βρίσκεται στους κοινωνικούς παράγοντες, που προκαλούν τη λανθασμένη εκτέλεση ρόλων των ενηλίκων, όπως αυτή εκφράζεται μέσα από αναπτυξιακές εμπειρίες, μειωμένες δυνατότητες επικοινωνίας, αντικοινωνικά πρότυπα συμπεριφοράς και άλλα στοιχεία, που οδηγούν σε μια μη αποτελεσματική διαχείριση της

ζωής. Η μεγαλύτερη συνεισφορά που μπορούμε να κάνουμε για τη λύση του προβλήματος το οποίο έχουμε δημιουργήσει εμείς σαν κοινωνία, είναι να το αντιμετωπίσουμε κατά πρόσωπο και να αποφασίσουμε ότι εμείς σαν κοινωνία έχουμε επίσης τη δύναμη να αντιστρέψουμε τις δυνάμεις εκείνες που μας οδηγούν σε λάθος δρόμο.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α

ΠΙΝΑΚΕΣ ΥΠΟΛΟΓΙΣΜΩΝ

ΕΡΩΤΗΣΗ 2 : ΠΙΝΑΚΑΣ 2

ΥΠΟΘΕΣΕΙΣ \ ΦΥΛΟ	ΚΟΡΙΤΣΙΑ	ΑΓΟΡΙΑ	ΣΥΝΟΛΟ
α	4 (13.3%)	4 (13.3%)	8 (13.3%)
β	5 (16.6%)	9 (30%)	14 (23.3%)
γ	11 (36.6%)	8 (26.6%)	19 (31.6%)
δ	1 (3.3%)	2 (6.6%)	3 (5%)
ε	9 (30%)	7 (23.3%)	16 (26.6%)

ΕΡΩΤΗΣΗ 7 : ΠΙΝΑΚΑΣ 7

ΝΟΜ.ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ \ ΦΥΛΟ	ΑΓΟΡΙΑ	ΚΟΡΙΤΣΙΑ
α	29 (96.6%)	29 (96.6%)
β	1 (3.3%)	1 (3.3%)

ΕΡΩΤΗΣΗ 8 : ΠΙΝΑΚΑΣ 8

ΚΑΛ.ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ \ ΦΥΛΟ	ΑΓΟΡΙΑ	ΚΟΡΙΤΣΙΑ	ΣΥΝΟΛΟ
α	- (-)	- (-)	- (-)
β	28 (93.3%)	23 (76.6%)	51 (85%)
γ	- (-)	1 (3.5%)	1 (1.6%)
δ	2 (6.6%)	6 (20%)	8 (13.3%)

ΕΡΩΤΗΣΗ 9 : ΠΙΝΑΚΑΣ 9

ΑΝΤΙΔΡΑΣΗ \ ΦΥΛΟ	ΑΓΟΡΙΑ	ΚΟΡΙΤΣΙΑ	ΣΥΝΟΛΟ
α	28 (93.3%)	29 (96.6%)	57 (95%)
β	2 (6.6%)	1 (3.5%)	3 (5%)
γ	- (-)	- (-)	- (-)

ΕΡΩΤΗΣΗ 10 : ΠΙΝΑΚΑΣ 10

ΦΥΛΟ ΑΝΑΓΚΑΙΟΤΗΤΑ	ΑΓΟΡΙΑ	ΚΟΡΙΤΣΙΑ
α	30 (100%)	29 (96.6%)
β	- (-)	1 (3.3%)

ΕΡΩΤΗΣΗ 11 : ΠΙΝΑΚΑΣ 11

ΦΥΛΟ ΠΕΔΙΟ ΑΝΑΦΟΡΑΣ	ΑΓΟΡΙΑ	ΚΟΡΙΤΣΙΑ	ΣΥΝΟΛΟ
α	15 (50%)	19 (65.5%)	34 (57.6%)
β	1 (3.5%)	1 (3.4%)	2 (3.3%)
γ	14 (46.6%)	9 (31.3%)	23 (38.9%)

* και μιας που δεν πιστεύει στη συμβουλευτική

ΕΡΩΤΗΣΗ 13 : ΠΙΝΑΚΑΣ 13

ΦΥΛΟ	ΑΓΟΡΙΑ	ΚΟΡΙΤΣΙΑ	ΣΥΝΟΛΟ
α ναι	6 (20.68%)	6 (20%)	12 (20.33%)
β οχι	23 (79.3%)	24 (80%)	47 (79.6%)

*και ένα "ίσως"

ΕΡΩΤΗΣΗ 14 : ΠΙΝΑΚΑΣ 14

ΦΥΛΟ	ΑΓΟΡΙΑ	ΚΟΡΙΤΣΙΑ	ΣΥΝΟΛΟ
α ναι	20 (68.9%)	23 (79.3%)	43 (74.19%)
β οχι	9 (31.03%)	6 (20.68%)	15 (25%)

*και δυο *ισως*

ΕΡΩΤΗΣΗ 15 : ΠΙΝΑΚΑΣ 15

ΦΥΛΟ	ΑΓΟΡΙΑ	ΚΟΡΙΤΣΙΑ	ΣΥΝΟΛΟ
α	2 (6.8%)	2 (6.6%)	4 (6.7%)
β	9 (31.03%)	7 (23.3%)	16 (27.1%)
γ	15 (51.7%)	19 (63.3%)	34 (57.6%)
δ	3 (10.3%)	2 (6.6%)	5 (17.2%)

*και ενα *ακυρο*

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Β

ΑΝΩΝΥΜΟ ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ

Αγαπητέ(η) φίλε(η)

Το ερωτηματολόγιο που ακολουθεί εντάσσεται σε μια ερευνητική προσπάθεια με στόχο τη διερεύνηση των στάσεων των μαθητών απέναντι στο θέμα "Ανήλικοι και Παραβατική Συμπεριφορά".

Το ερωτηματολόγιο είναι ανώνυμο και θα τηρηθεί απόλυτη εχεμύθεια.
Η βοήθειά σου θα μας είναι πολύτιμη.

Σ' ευχαριστούμε

Η Ερευνητική Ομάδα

Δήμητρα Αλεξίου
Μαρία Γιόρτσου

Απόφοιτοι τμήματος
Κοιν.Εργασίας
Τ.Ε.Ι. Πατρας

ΦΥΛΟ : ΑΓΟΡΙ ΚΟΡΙΤΣΙ

ΗΛΙΚΙΑ

Παρακαλούμε απαντήστε στις ερωτήσεις που ακολουθούν σημειώνοντας ένα + στην απάντηση που σας αντιπροσωπεύει.

1. Προσπαθείτε να θυμηθείτε όταν είσατε μικρότεροι και θέλατε να πάρετε μια σοβαρή απόφαση ποιός παράγοντας σας επηρέαζε περισσότερο ;

- α. Οικογένεια
- β. Σχολείο
- γ. Συνομήλικοι
- δ. Κανένας εξωτερικός παράγοντας

2. Περπατάτε το βράδυ στο δρόμο και βλέπετε ένα ανήλικο άτομο να ρίχνει μια πέτρα και να σπάζει το τζάμι ενός αυτοκινήτου. Τι υποθέτετε;

- α. Ότι το κάνει για πλάκα
- β. Για να κάνει φιγούρα στη παρέα του
- γ. Ότι μάλωσε με κάποιο πρόσωπο σημαντικό γι αυτό και θέλει να εκτονωθεί
- δ. Ότι θέλει να μιμηθεί τον αγαπημένο του ήρωα μια κινηματογραφικής ταινίας

3. Μέχρι τα 18 σας χρόνια έχετε προβεί ποτέ σε παραβατική συμπεριφορά ;

- α. ΝΑΙ β. ΟΧΙ

4. Άν ναι, σε ποιά; (Συμπληρώστε όσα θέλετε)

- α. Οδήγηση χωρίς δίπλωμα η σε κατάσταση μέθης
- β. Κλοπή μικροαντικειμένων (π.χ. απο SuperMarket)
- γ. Είσοδο σε Αστικό Λεωφορείο χωρίς εισιτήριο
- δ. Διατάραξη κοινής ησυχίας
- ε. Χρήση Ναρκωτικών Ουσιών
- στ. Φθορά Ξένης Ιδιοκτησίας
- ζ. Δεν απαντώ
- η. Άλλο (Γράψτε Ποιό)

5. Πως δικαιολογείτε την πράξη σας αυτή;

6. Ο νεαρός Χ παρουσιάζει έντονη αντικοινωνική συμπεριφορά. Πιστεύετε ότι η συμπεριφορά του σχετίζεται με τα παρακάτω ατομικά χαρακτηριστικά και πόση βαρύτητα δίνετε στο καθένα απ'αυτά (Συμπληρώστε με +)

- α. Εξωτερική Εμφάνιση
- β. Ιδιοσυγκρασία
- γ. Βιολογικό Δυναμικό

ΠΟΛΥ	ΜΕΤΡΙΑ	ΚΑΘΟΛΟΥ

Ανήλικος στο στενό σας περιβάλλον προβαίνει σε σοβαρή παράβαση. Με βάση αυτό, απαντήστε στις ερωτήσεις 7,8,9.

7. Απο νομική σκοπιά πιστεύετε ότι πρέπει να αντιμετωπιστεί :

- α. Με επιείκεια
- β. Το ίδιο αυστηρά με έναν ενήλικα.

8. Ποιά θα ήταν η καλύτερη αντιμετώπιση ;

- α. Δικαστική (Δικαστήριο Ανηλίκων, Υπηρεσία Επιμελητών Ανηλίκων, Αναμορφωτικά και σωφρονιστικά μέτρα).
- β. Συμβουλευτική Υποστήριξη (Από κοινωνική Υπηρεσία στελεχωμένη με ειδικούς π.χ. κοινωνικούς λειτουργούς, ψυχολόγους κ.λ.π.).
- γ. "Η καλύτερη παρέμβαση είναι η μη παρέμβαση"
- δ. Άλλη αντιμετώπιση (και ποιά)

9. Πως θα αντιδρούσατε σεις προσωπικά ;

- α. Αποδοχή και διάθεση βοήθειας
- β. Αδιαφορία
- γ. Απόρριψη

10. Πιστεύετε στην αναγκαιότητα της συμβουλευτικής αντιμετώπισης

- α. ΝΑΙ
- β. ΟΧΙ

11. Αν ναι, πιστεύετε ότι η συμβουλευτική αντιμετώπιση :

- α. Πρέπει να γίνεται σε όλους τους ανήλικους, παραβάτες και μη.
- β. Πρέπει να γίνεται μόνο σε ανήλικους παραβάτες.
- γ. Εκτός από τους παραβάτες, πρέπει να γίνεται και σε δυνητικούς παραβάτες, δηλ. σε ανήλικους με προδιάθεση και αντικοινωνική συμπεριφορά

12. Τι θα ήταν πιο αποτελεσματικό κατά τη γνώμη σας, για την πρόληψη της παραβατικής συμπεριφοράς; (σημειώστε μέχρι 3)

- α. Αστυνόμευση
- β. Αυστηρές ποινές, παραδειγματικές τιμωρίες
- γ. Εκπαίδευση και υποστήριξη μέσα από το σχολείο
- δ. Συμβουλευτική υποστήριξη επθμβαση στο οικογενειακό περιβάλλον από ειδικούς : κοινωνικούς λειτουργούς, ψυχολόγους, παιδαγωγούς, κ.λ.π.
- ε. Υποστήριξη μέσα από συμβουλευτικούς σταθμούς και κέντρα νεότητας.
- στ. Ηθική διαπαιδαγώγιση μέσα από την οικογένεια.
- ζ. Θρησκευτική διαπαιδαγώγιση.

13. Αν κάποιος ανήλικος διέπραξε κάποια παράβαση πιστεύετε ότι αυτό σημαίνει θα συμπεριφερθεί ανάλογα και στο μέλλον.

- α. ΝΑΙ β. ΟΧΙ

14. Θα τον προσλαμβάνατε στη δουλειά σας;

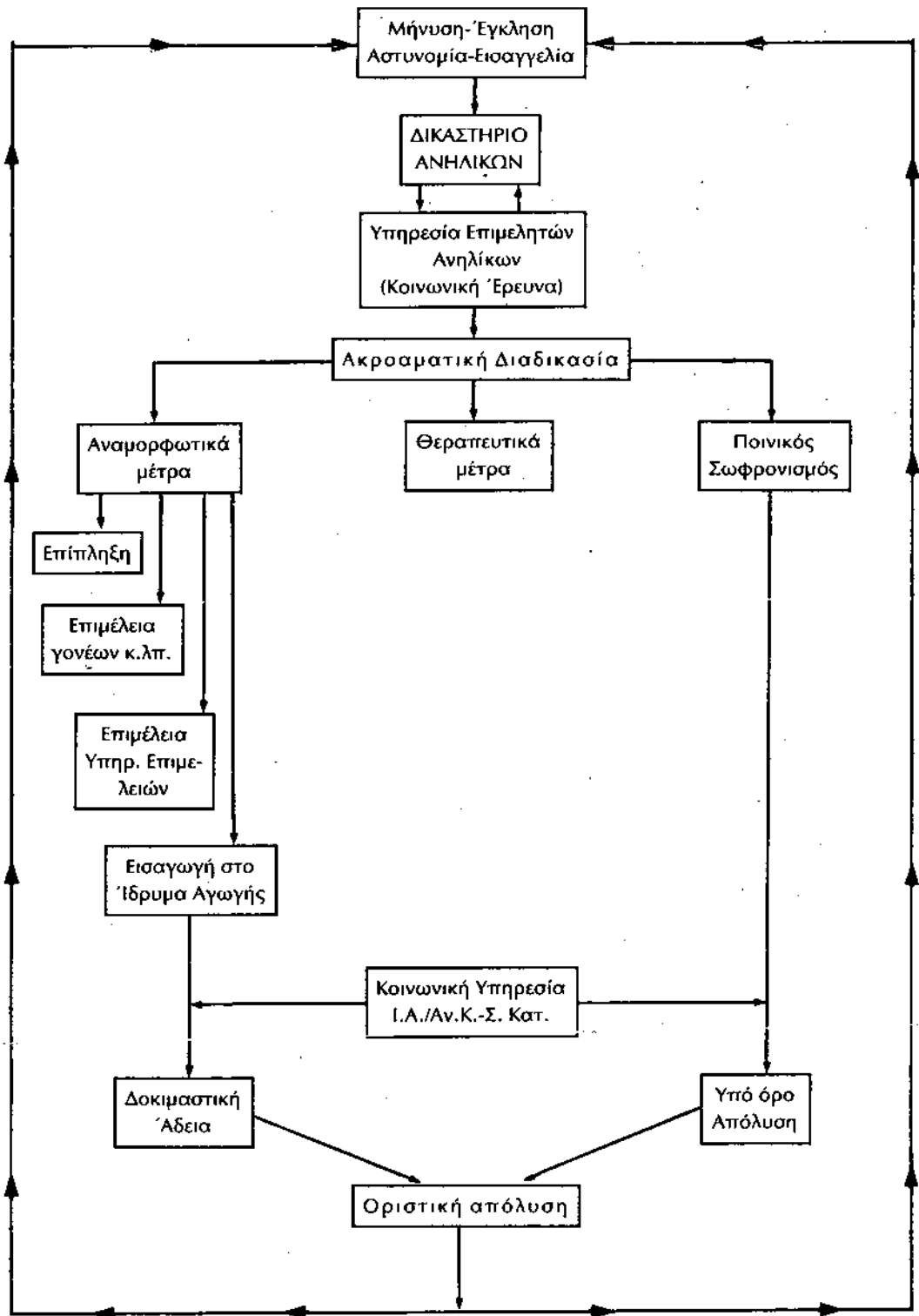
- α. ΝΑΙ β. ΟΧΙ

15. Διαβάζετε στην εφημερίδα, στην πρώτη σελίδα, ένα άρθρο συνοδευόμενο από φωτογραφίες και πομπώδεις τίτλους που αναφέρεται σε παραβατική συμπεριφορά με δράστη κάποιο ανήλικο.

- α. Πιστεύετε ότι τα γεγονότα πρέπει να προβάλλονται έτσι από τον τύπο
- β. Πιστεύετε ότι χρειάζεται μόνο μια απλή αναφορά με στόχο την πληροφόρηση
- γ. Αυτού του είδους η προβολή αποτελεί καταδική του ανήλικου εκ των προτέρων στη συνείδηση του κόσμου.
- δ. Άλλο (Γράψτε Ποιό)

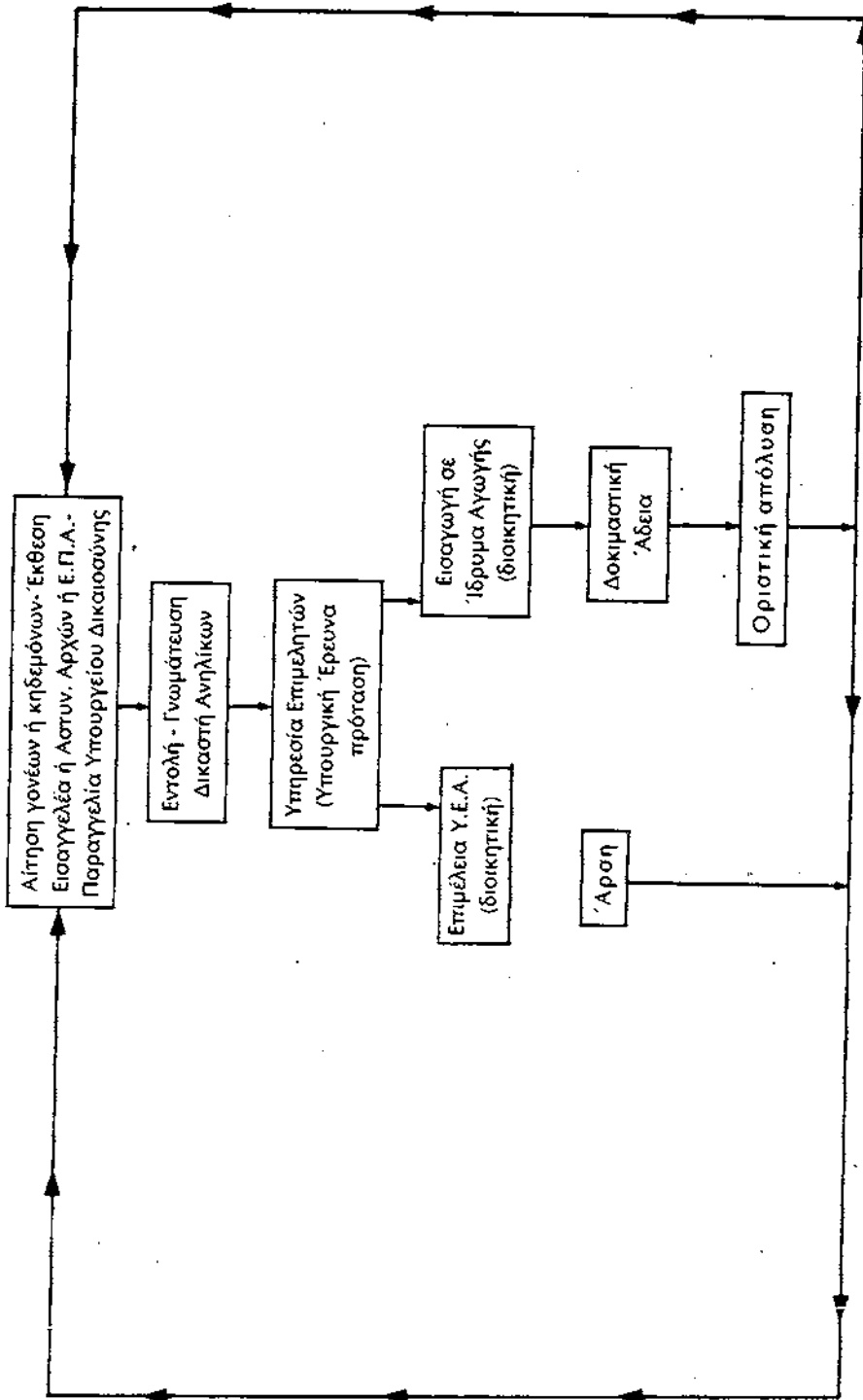
16. Ποιά κατά τη γνώμη σας είναι τα χαρακτηριστικά (εμφάνιση και προσωπικότητα) που ανταποκρίνονται στην εικόνα του ανήλικου παραβάτη;

Διάγραμμα 3.1α Αντιμετώπιση ανηλικών δραστών (Καταστολή) (Δικαστική οδός-Π.Κ.)

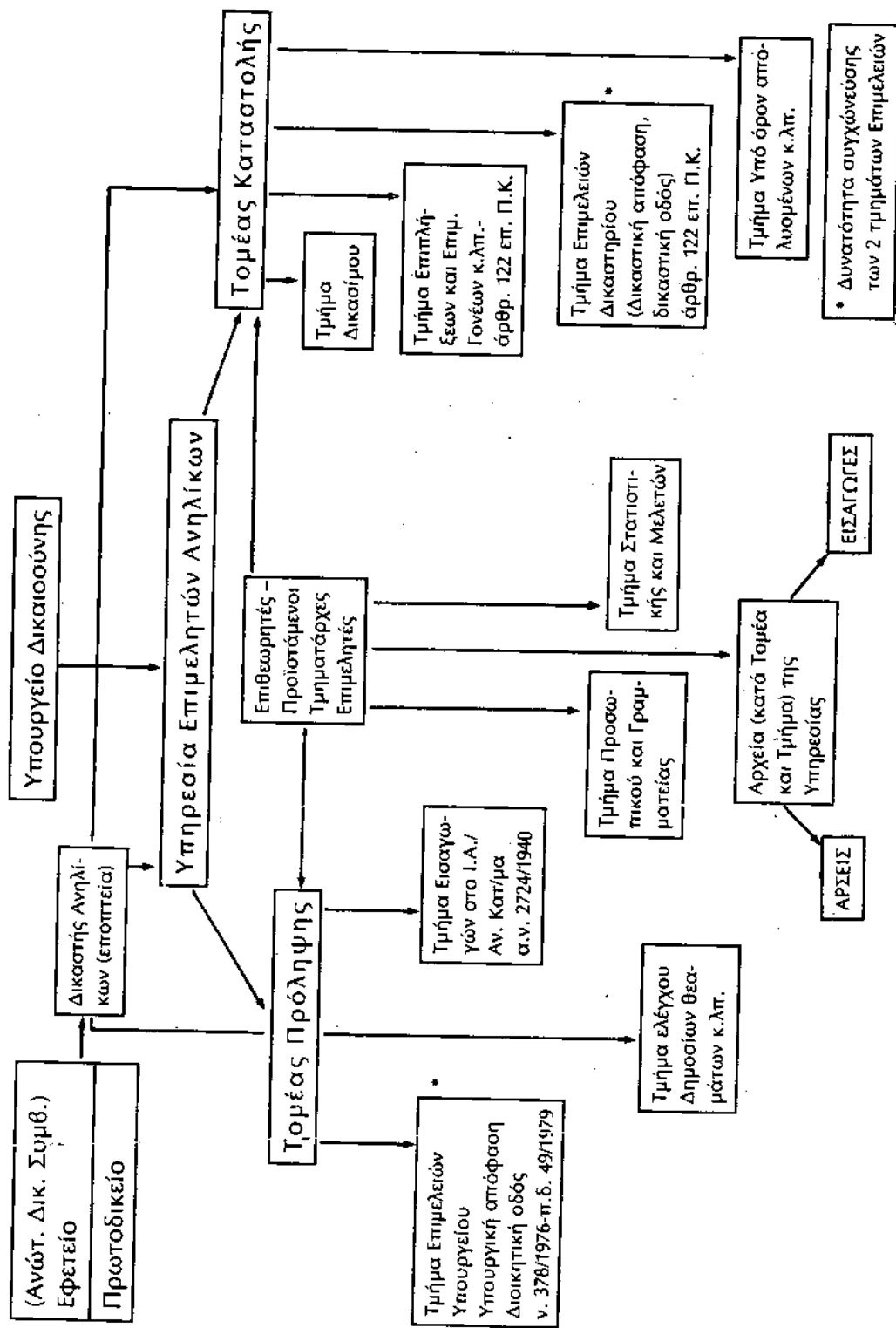

Διάγραμμα 3.18 Αντιμετώπιση «ρθικής παρεκτροπής» ανηλικών (Πρόληψη)

(Διοικητική οδός - Ειδικοί νόμοι)
Απόφαση Υπουργείου Δικαιοσύνης

Διάγραμμα 3.3. Διοικητική Διάρθρωση Υπηρεσίας Επιμελητών Αηγλίκων (Υ.Ε.Α.). Με βάση την ειδική νομοθεσία: ν. 378/1976 και π.δ. 49/1979

2. Διατάξεις του ποινικού κώδικα

Η ποινική μεταχείριση των ανηλικών εγκληματιών ρυθμίζεται από τα άρθρα 121-133 του κεφαλαίου Η' που αποτελεί και το τέλος του γενικού μέρους του ποινικού μας κώδικα.

Άρθρο 121

Ανήλικοι εγκληματίες
Ορισμοί

1. Στο κεφάλαιο αυτό με τον όρο ανήλικοι εννοούνται αυτοί που διατρέχουν από το 7ο έτος της ηλικίας τους έως το 17ο έτος συμπληρωμένο. Από αυτούς όσοι έχουν ηλικία έως το 12ο έτος τους συμπληρωμένο ονομάζονται παιδιά, και οι υπόλοιποι έφηβοι.

2. Οι ανήλικοι υποβάλλονται σε αναμορφωτικά ή θεραπευτικά μέτρα ή σε ποινικό σφραγισμό σύμφωνα με τις διατάξεις των επόμενων άρθρων.

Βιβλιογραφία: Αλεξιάδης Σ., Εγκληματικότητα ή «παραβατικότητα» των ανηλικών; Π.Χρ. 36 (1986) 113 -120-. Βουγιούκας Κ., Συγκριτικόν δίκαιον - Του ίδιου, Το επί ανηλικών ποινικόν δίκαιον, - Βεργόπουλος Ποιν. διατάξεις - Γαρδίκας Κ., Οι ανήλικοι εγκληματίαι, Π.Χρ. 1(1951) 212-223, 266-280 - Γάφος Η., Νεαρά ηλικία, Π.Χρ. 25 (1975) 705-711 - Δασκαλάκης Η., Η μεταχείριση του ανηλικού εγκληματία, «Εκλογή» 1979 αρ. 50 σ. 3-11 - Δέδες Χρ., Δογματικά προβλήματα του δικαίου των ανηλικών, ΝοΒ 24 (1976) 241-249 - Δημηνάς Δ., Η ανάγκη εκσυγχρονισμού της νομοθεσίας ανηλικών Αρμεν. 38 (1984) 339 -349- Κουράκης Ν., Ανήλικοι παραβάτες και ποινική δικαιοσύνη, ΝοΒ 34 (1986) 175-179 - Μανωλεδάκης Ι., Η παιδική ηλικία ως αυτοτελές έννομο αγαθό στο ποινικό δίκαιο, ΝοΒ 32 (1984) 1105-1114 - Μπεζέ Α., Ανήλικοι παραβάτες (Μελέτη 20 περιπτώσεων) Αθήνα-Κομοτηνή 1985 - Παπαδάτος Π., Η κοινωνικοποίηση των νέων στη σύγχρονη δημοκρατική κοινωνία και η πρόληψη της εγκληματικότητας, «Ελεύθερη Επιθεώρηση» τ. 8/1981 - Παπαζαχαρίου Δίκαιον ανηλικών - Σπινέλλη Καλλιόπη, Ανήλικοι εγκληματίες ή νεαροί παραβάτες; Π.Χρ. 26(1976) 789-800 - Της ίδιας, Καθοδήγηση του νομοθέτη από εμπειρικά δεδομένα - Μια δοκιμαστική έρευνα με αφορμή το άρθρο 121 του Π.Κ., Επιθ. Κοιν. Ερευνών τ. 30-31, 1977 σ. 301-305 - Τρωιάνου-Λουλά, Ο ανήλικος παραβάτης σ. 377-389 - Φαρσεδάκης Ι., Παραβατικότητα και κοινωνικός έλεγχος των ανηλικών, Αθήνα 1985 - Φρόνιμος Ε., Προβλήματα εκ της εγκληματικότητας ανηλικών, Ελλ. Δ-νη 5(1964) 366-369 -

Φωτάκης Ν., Ψυχολογικές απόψεις για την εγκληματικότητα των νέων στη σύγχρονη κοινωνία, *Αρμεν.* 32 (1978) 641-653.

Νομολογία: Α.Π. 160/1951, Π.Χρ. 1 (1951) 294 – Α.Π 417/1952, Π.Χρ. 2 (1952) 514 – Α.Π. 122/1953, Π.Χρ. 3 (1953) 261 – Α.Π 128/1953, Π.Χρ. 3 (1953) 262 – Κακουργ. Ρόδου 18/1953, Π.Χρ. 3 (1953) 268 – Τρ.Δικ. Αηλ. Αθην. 2/1953, Π.Χρ. 3 (1953) 269 – Α.Π 432/1953, Π.Χρ. 4 (1954) 87 – Εφ. Λαρ. 731/1956, Π.Χρ. 6 (1956) 412 – Α.Π. 124/1957, Π.Χρ. 7 (1957) 296 – Πλ. Αθ. 847/1957, Π.Χρ. 7 (1957) 465 – Πλ. Αθ. 5608/1957, Π.Χρ. 7 (1957) 109, αντίθετη πρόταση σ. 111 – Α.Π. 279/1959, Π. Χρ. 10 (1960) 94 – Α.Π 26/1960, Π. Χρ. 10 (1960) 548 – Πλ. Ναυπλ. 360/1961, Π.Χρ. 11 (1961) 494 – Πλ. Ναυπλ. 415/1961, Π.Χρ. 12 (1962) 307 – Πλ. Πατρ. 337/1962, Π. Χρ. 12 (1962) 304 – Πλ. Καρδ. 155/1964, Π.Χρ. 15 (1965) 242 – Α.Π 53/1965, Π.Χρ 15 (1965) 270 Α.Π. 137/1965, Π.Χρ. 15 (1965) 413 – Πλ. Κερκ. 35/1966, Π.Χρ. 16 (1966) 242 – Πλ. Αθ. 3602/1968, Π.Χρ. 18 (1968) 498 (σχόλ. Ι. Ζαγκαρόλα) – Πλ. Ρεθ. 14/1969, Π.Χρ. 19 (1969) 250 – Μ.Δ.Α. Πειρ. 87/1983, Π.Χρ. 34 (1984) 230 (σχόλ. Α. Τρωιάνου-Λουλά).

Ερμην. σχόλια: Ο Π.Κ. παρέχει τον εννοιολογικό καθορισμό του παιδιού και του εφήβου, διακρίνοντας τους ανηλίκους στις δυό αυτές κατηγορίες ηλικίας, δηλαδή 7 έως 12 χρόνων και 13 έως 17 χρόνων. Τα παιδιά που δεν συμπλήρωσαν τον 6ο χρόνο της ηλικίας τους αφήνονται στη γονική μέριμνα του άρθρου 1510 Α.Κ., όπως τροποποιήθηκε με το άρθρο 17 του ν. 1329/1983. Επομένως μόνον αν ο ανήλικος δράστης είναι: 6 χρόνων συμπληρωμένων, κινείται ο δικονομικός μηχανισμός του ποινικού δικαίου. Επισημαίνεται ότι λέγοντας ο νόμος «αγομένου του 7ου έτους» εννοεί το 6ο και μία μέρα. Το καθοριστικό λοιπόν όριο είναι το 6ο έτος που θα πρέπει βέβαια, ως πολύ χαμηλό, να ανυψωθεί με νέα νομοθετική ρύθμιση.

Τα παιδιά που δεν εισήλθαν στο 7ο έτος της ηλικίας τους κατά το χρόνο της τελέσεως της πράξης δεν υπόκεινται στις διατάξεις των άρθρων 121 επ. του Π.Κ. Ποινική δίωξη κατ' ανηλίκων νεωτέρων του 7ου έτους (με την πιο πάνω έννοια) θεωρείται ότι δεν έχει ασκηθεί, δεδομένου ότι η δικονομική σχέση που προκύπτει από αυτήν προϋποθέτει κατηγορούμενο με ποινική ευθύνη, ενώ στην περίπτωση αυτή δεν υπάρχει θέμα ποινικής αξιώσεως της Πολιτείας. Παρά την αντίθετη γνώμη, μήνυση κατά παιδιού είναι, κατά την κρατούσα άποψη, νομικά αστήρικτη και τίθεται στο αρχείο.

Αν βεβαιωθεί η πράξη, αλλά συγχρόνως και το ποινικώς ανεύθυνο, δηλαδή η μη συμπλήρωση του 12ου έτους της ηλικίας, γίνεται παραπομπή στο Δικαστήριο Ανηλίκων. Οι ανήλικοι 7-12 χρόνων δεν διαπράττουν έγκλημα με την έννοια του άρθρου 14 Π.Κ. και συνεπώς δεν παραπέμπονται για να δικαστούν ως υπαίτιοι, αλλά ως «κατηγορούμενοι» ενός ορισμένου αδικήματος, για να κρίνει το δικαστήριο περί της επι-

βολής αναμορφωτικών ή θεραπευτικών μέτρων. Επομένως τα παιδιά θεωρούνται ποινικά ανεύθυνα κατά αμάχητο τεκμήριο του νόμου.

Το 12ο έτος συμπληρωμένο αποτελεί το όριο, από το οποίο αρχίζει η ποινική ευθύνη. Μετά τη συμπλήρωση του 17ου έτους υπάρχει ποινική ενηλικότητα. Ανήλικοι που κατά την τέλεση της πράξης έχουν ηλικία 12-17 ετών συμπληρωμένων δικάζονται από το Μονομελές Δικαστήριο Ανηλίκων. Αν κατά το χρόνο τελέσεως δεν έχει συμπληρωθεί το 17ο έτος και εισαχθεί η υπόθεση για εκδίκαση μετά τη συμπλήρωση, εξακολουθούν να είναι αρμόδια τα Δικαστήρια ανηλίκων, εκτός αν συντρέχει περίπτωση εφαρμογής του άρθρου 130 Κ.Ποιν.Δ. (περί συμμετοχής). Ανήλικος που διέπραξε κατ' εξακολούθηση έγκλημα παραπέμπεται για όλες τις πράξεις, τόσο τις επί μέρους που διέπραξε κατά την περίοδο της εφηβίας, όσο και γι' αυτές που επιχείρησε μετεφηβικώς στα κοινά ποινικά δικαστήρια, σύμφωνα με την άποψη που έχει επικρατήσει.

Σχετικά με τη συμπλήρωση του ανώτατου ορίου ανηλικότητας υπήρχε πάντα διάσταση απόψεων. Το θέμα αυτό, που τόσο απασχόλησε και κατά το παρελθόν, έγινε και πάλι επίκαιρο μετά την πρόσφατη τροποποίηση του άρθρου 127 Α.Κ. από το άρθρο 3 του ν. 1329/1983. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η απόφαση του Μον.Δικ.Ανηλ.Πειραιά αριθ. 87/1983 που αναφέρεται στη συμπλήρωση του 18ου έτους, κατά τη διάρκεια της εκτίσεως ποινής σωφρονισμού. Σύμφωνα με αυτήν η μείωση του αστικού ορίου ανηλικότητας στο 18ο έτος που επήλθε με το ν. 1329/1983, δεν επηρεάζει την εφαρμογή του άρθρου 131 § 2 Π.Κ., κατά το οποίο μετά τη συμπλήρωση του 21ου έτους είναι υποχρεωτική η αντικατάσταση του ποινικού σωφρονισμού με ελαττωμένη ποινή, δεδομένου ότι η μεταρρύθμιση δεν έθιξε την ποινική ανηλικότητα.

Άρθρο 122

Αναμορφωτικά μέτρα

1. Αναμορφωτικά μέτρα είναι: α) η επίπληξη του ανηλίκου· β) η ανάθεση της υπεύθυνης επιμέλειας του ανηλίκου στους γονείς, τους επιτρόπους, ή τους κηδεμόνες του· γ) η ανάθεση της επιμέλειας του ανηλίκου σε προστατευτικές εταιρείες ή σε ιδρύματα ανηλίκων ή σε ειδικούς επιμελητές ανηλίκων· δ) η τοποθέτηση του ανηλίκου σε κατάλληλο κρατικό, δημοτικό, κοινοτικό ή και ιδιωτικό κατάστημα αγωγής.

2. Σε κάθε περίπτωση ως πρόσθετο αναμορφωτικό μέτρο μπορούν να επιβληθούν και πρόσθετες υποχρεώσεις που αφορούν τον τρόπο ζωής του ανηλίκου ή τη διαπαιδαγώγησή του.

Βιβλιογραφία: Βεργόπουλος, Ζητήματα – Γαρδίκας Κ., Το σύστημα της δοκιμασίας, Π.Χρ. 21 (1971) 97-132 – Τζαννετής Γ., Επίπληξις ανηλίκου, ΝοΒ 13 (1965) 85-87 – Τρωιάνου-Λουλά, Υπηρεσία Επιμελητών – Της ίδιας, Εισαγωγή.

Νομολογία: Γνμδ. Εισ. Πλημ. Θεσ. 12782/1952, Αρμεν. 6 (1952) 449 – Γνμδ.

Εισ. Πλημ. Σερ. 3096/1952, Αρμεν. 7 (1953) 477 – Γνμδ. Εισ. Πλημ. Λευκ. 4514/1953, Π.Χρ. 3 (1953) 106 – Γνμδ. Εισ. Πλημ. Κυπαρ. 5677/1953, Π.Χρ. 3 (1953) 353 – Δικ. Ανηλ. Αθην. 384/1957, ΝοΒ 5 (1957) 601 – Γνμδ. Εισ. Λαρ. 731/1956, Π.Χρ. 6 (1956) 472 – Πλημ. Αθην. 5608/1957, Π.Χρ. 7 (1957) 111 – Πλημ. Ναυπλ. 360/1961, Π.Χρ. 11 (1961) 494 – Εφ. Αιγ. Ανηλ. 8/1978, Π.Χρ. 28 (1978) 634.

Ερμην. σχόλια: Με βάση την εξατομικευμένη δικαιοσύνη και την ειδική μεταχείριση λαμβάνονται για τον ανήλικο παραβάτη μέτρα που προβλέπονται και απαριθμούνται από τη παραπάνω διάταξη. Για τη λήψη τους όμως προηγείται η διενέργεια κοινωνικής έρευνας που αποτελεί τη χαρακτηριστική προεργασία στις δίκες με κατηγορούμενο ανήλικο άτομο. Για την επιλογή των αναμορφωτικών μέτρων παρέχεται μεγάλη ευχέρεια από το νόμο που βασίζεται στα ατομικά στοιχεία κάθε περιπτώσεως και για τη νομική τους φύση διατυπώθηκαν πολλές απόψεις με αρκετές αντιθέσεις μεταξύ τους.

Προϋπόθεση για την αποτελεσματικότητά τους είναι και η εφαρμογή τους με βάση την κλιμάκωση από τα ελαφρότερα στα βαρύτερα με προτίμηση να προηγηθούν τα πρώτα. Εάν δεν αποδώσουν τα τρία πρώτα που θεωρούνται ηπιότερα και χαρακτηρίζονται από την εξωδραματική μεταχείριση ή, σπανιότατα, θεωρηθούν εξαρχής απρόσφορα, τότε το δικαστήριο καταφεύγει στην ιδρυματική. Ο συνδυασμός λήψης από το δικαστήριο περισσότερων αναμορφωτικών μέτρων από τα οριζόμενα στη διάταξη, δεν φαίνεται να αποκλείεται από το νόμο, αλλά η σωρευτική και σύγχρονη επιβολή τους (με την ίδια απόφαση) δεν έχει καμία πρακτική σημασία για την άσκησή τους και δεν καλύπτει ουσιαστική ανάγκη. Η αντίθετη άποψη δείχνει έλλειψη ενημερώσεως ως προς τη λειτουργικότητα των αναμορφωτικών μέτρων.

Τα μέτρα αυτά δεν είναι τιμωρητικού αλλά διαπαιδαγωγικού και κοινωνικοπροληπτικού χαρακτήρα και τόσο η λήψη τους που βασίζεται στη συλλογή των στοιχείων κατά τη διενέργεια της κοινωνικής έρευνας, όσο και η άσκησή τους έχει άμεση σχέση με τον Επιμελητή Ανηλίκων. Συγκεκριμένα η πρώτη διερευνητική φάση της διαγνώσεως και η δεύτερη αναμορφωτική της ασκήσεως έχει ανατεθεί από το νόμο στο δημόσιο αυτό παράγοντα της ποινικής διαδικασίας, ως φορέα αγωγής. Η θετική επίδραση και η τελική απόδοση των αναμορφωτικών μέτρων εξαρτάται από πολλούς παράγοντες (τρόπος χειρισμού κατά την άσκηση, σωστή επιλογή βοηθητικών μέσων, ύπαρξη οικογενειακού περιβάλλοντος, διάθεση συνεργατικότητας κ.α). Ο τρόπος ασκήσεως των αναμορφωτικών μέτρων –σωφρονιστικής υφής– δεν αναφέρεται στον Π.Κ., αλλά σε άλλους ειδικούς νόμους και συνάγεται από το όλο πνεύμα του δικαίου των ανηλίκων και τις σύγχρονες επιστημονικές κατευθύνσεις των ειδικών κλάδων. Συγκεκριμένα βασίζεται στην ψυχολογία, στις αρχές της κοινω-

νικής εργασίας κατά περίπτωση και στην παιδαγωγική.

Αναλυτικά τα μέτρα του άρθρου είναι τα εξής: α) *Η επίπληξη*. Γίνεται προφορικά από το Δικαστή Ανηλίκων, ενέχει μομφή και σκοπεί στο να κατανοήσει ο ανήλικος την ανάγκη σεβασμού στους νόμους της πολιτείας και της αποφυγής παραβάσεώς τους. Η χρήση της περιορίζεται εκ των πραγμάτων στα ελαφρά παραπτώματα, είναι ανάλογη με την προσωπικότητα του ανηλίκου και διαγράφεται μεταξύ συμβουλής, καθοδηγητικής συστάσεως και υπογραμμίσεως των δυσάρεστων συνεπειών που ακολουθούν μια παραβατική συμπεριφορά και συγκεκριμένη άνομη πράξη. Θεωρείται ότι έχει μειωμένη παιδαγωγική επιρροή και επειδή συχνά παρεξηγείται, γιατί εκλαμβάνεται ως απαλλαγή, είναι σκόπιμο να συνδυάζεται η επιβολή της με ειδική και σαφή διευκρίνιση κατά την ακροαματική διαδικασία.

Σύμφωνα με την αρχική πρόθεση του νομοθέτη, το μέτρο ήταν άμεσου επιδράσεως μια και η επιβολή του γινόταν στιγμιαία. Επειδή όμως στην πράξη αποδείχτηκε μεγαλύτερη η χρησιμότητά του, όταν η άσκησή του κάλυπτε κάποια χρονική διάρκεια, γι' αυτό η Υ.Ε.Α. παρακολουθεί την αναμορφωτική και διαπαιδαγωγική επίδρασή του επί των ανηλίκων στους οποίους επιβλήθηκε. Η τακτική αυτή καθιερώθηκε και νομοθετικά με τη μορφή της «προστατευτικής επιβλέψεως» που προβλέπεται από το άρθρο 10 του π.δ. 49/1979. Παράλληλα μέσα στα πλαίσια της οργανώσεως και λειτουργίας της Υ.Ε.Α. προβλέπεται και η λειτουργία ειδικού τμήματος για το σκοπό αυτό (άρθρα 3 και 4 του παραπάνω π.δ.).

β) *Η θέση του ανηλίκου υπό την υπεύθυνη επιμέλεια των γονέων, επιτρόπων ή κηδεμόνων του*. Το αναμορφωτικό αυτό μέτρο προϋποθέτει συγκροτημένο και «κατάλληλο» οικογενειακό περιβάλλον, το οποίο μετά τη λήψη του μέτρου αναλαμβάνει αυξημένη ευθύνη με τις ποινικές συνέπειες του άρθρου 360 Π.Κ. περί παραμελήσεως εποπτείας ανηλίκου. Απαιτείται επομένως συνδυασμός των δύο ποινικών διατάξεων, με τον οποίο επιτείνονται οι κυρώσεις, αν οι υπαίτιοι της παραλείψεως να παρεμποδίσουν τον ανήλικο από την τέλεση της αξιόποινης πράξης κ.λπ. είναι γονείς, επίτροποι ή κηδεμόνες. Συνήθως η επιμέλεια ανατίθεται σε έναν από τους δύο γονείς, σπάνια δε σε άλλα πρόσωπα, κυρίως συγγενικά.

Σημειώνεται ιδιαίτερα η διάκριση του μέτρου αυτού από την κατά νόμο «αστική» επιμέλεια του προσώπου του ανηλίκου μέσα στα πλαίσια της γονικής μέριμνας. Η διαφορετική έννοια της «ποινικής» επιμέλειας, όπως αναφέρεται στο άρθρο 122 Π.Κ. περιλαμβάνει το αναμορφωτικό στοιχείο μιας βελτιωτικής προσπάθειας και προϋποθέτει την επανορθωτική για την προσωπικότητα του ανηλίκου ενέργεια, με αφορμή την τέλεση μιας αδικοπραξίας. Αποβλέπει δε και αποσκοπεί τελικά στην κοι-

ωνική προσαρμογή ή αναπροσαρμογή του ανήλικου δράστη. Αναφέρεται η άποψη ότι με τη διάταξη αυτή δεν θεσπίζεται ιδιαίτερο μέτρο, αφού ο ανήλικος ήδη τελεί κατά νόμο υπό την επιμέλεια και την εποπτεία ορισμένων προσώπων υπευθύνων αστικά και ποινικά. Πράγματι με την προκείμενη διάταξη δεν φαίνεται να μεταβάλλεται η προσωπική κατάσταση του ανήλικου με τη λήψη οιουδήποτε περιοριστικού μέτρου εναντίον του, αλλά απλώς και μόνον επιτείνεται η υπάρχουσα ήδη ευθύνη των προσώπων αυτών. Η επίταση δε έχει ως αναγκαία προϋπόθεση την απαγγελία της ιδιαίτερης υπευθυνότητάς τους από το Δικαστή Ανηλίκων.

Από άλλη άποψη όμως θα πρέπει να ληφθεί υπόψη ότι, με τη σύγχρονη νομοθετική καθιέρωση της «προστατευτικής επιβλέψεως» —όπως και στην επίπληξη—, το αναμορφωτικό αυτό μέτρο γίνεται αυτοτελές, παρακολουθείται η επίδρασή του επί των επιβλεπομένων ανηλίκων από τα ταγμένα για το σκοπό αυτό όργανα της πολιτείας και ασκείται παράλληλα με την «αστική επιμέλεια», μέσα όμως στα πλαίσια μιας σωφρονιστικής μεταχειρίσεως. Χαρακτηριστικό στοιχείο αποτελεί η παρουσία της Υ.Ε.Α. και η παρεμβατική ανάμιξη των Επιμελητών της στον ανήλικο και την οικογένειά του. Σημειώνεται ακόμη ότι η ποινική συνέπεια του άρθρου 360 Π.Κ. επέρχεται, μόνον αν τεθεί σε κίνηση η δικονομική διαδικασία και όχι αυτόματα.

γ) Το αναμορφωτικό μέτρο της θέσης υπό επιμέλεια ειδικών Επιμελητών Ανηλίκων. Είναι το συνηθέστερο και συχνότερα (όπως και το αναμορφωτικό μέτρο της επιπλήξεως) επιβαλλόμενο. Εμφανίζεται στη νομολογία των Δικαστηρίων Ανηλίκων ως κύριο μέσον ειδικής μεταχειρίσεως. Ασκείται από τους Επιμελητές της Υ.Ε.Α. και αποτελεί μία από τις βασικότερες αρμοδιότητές τους. Το περιεχόμενο της επιμέλειας ορίζεται στο άρθρο 9 του π.δ. 49/1979 (βλ. ειδικούς νόμους). Αρχικά ο νόμος ανέθετε την άσκηση του μέτρου στους Επιμελητές που ανήκαν τότε στις Εταιρίες Προστασίας Ανηλίκων, αλλά είναι γνωστό ότι μετά τη σύσταση και λειτουργία της Υ.Ε.Α. το 1954 η ευθύνη για την άσκηση του μετατέθηκε στη δημόσια αυτή υπηρεσία. Επομένως το σημείο στην αρχή της διατάξεως, που αναφέρεται στις Ε.Π.Α. και στα ιδρύματα, έχει τελείως ατονήσει και από καιρό έχει περιέλθει σε αχρηστία.

Δεδομένου ότι το φυσικό περιβάλλον του ανήλικου είναι η οικογένεια, τα μέτρα αγωγής πρέπει να παρέχουν τη δυνατότητα της παραμονής του μέσα σ' αυτήν, αλλά με την επιτήρηση, την εξουσιαστική επέμβαση πολιτειακών οργάνων, την κατεύθυνση και συνεργασία που επεκτείνεται στην οικογένεια και στο ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον. Η επιμέλεια είναι ένα σύστημα δοκιμασίας και επιβλεπόμενης ελευθερίας που αντικαθιστά τον περιορισμό του ανήλικου παραβάτη σε ίδρυμα αγωγής, με σκοπό αποφυγής της στερήσεως της ελευθερίας του.

Συνίσταται στη συμπάρασταση και καθοδήγηση του ανηλίκου και αποβλέπει στην ειδική πρόληψη. Μορφές της επιμέλειας μπορεί να θεωρηθούν: η υποστηρικτική ή προστατευτική, η εξουσιαστική επιβολή της, η διορθωτική συμπεριφοράς. Η υλοποίηση του έργου της αναμορφώσεως επιτυγχάνεται με τη «διεργασία» της αναπροσαρμογής και επανεντάξεως-επαναλειτουργίας του ανηλίκου μέσα στο κοινωνικό του πλαίσιο. Αυτή ασκείται με πρωτοβουλία του Επιμελητή στην προσπάθεια αλλαγής της παρεκκλίνουσας συμπεριφοράς του νέου, δηλαδή των αντικοινωνικών του τάσεων, σε κοινωνικές προδιαθέσεις. Για το σκοπό αυτό χρησιμοποιείται η γνωστή και επιστημονικά προκαθορισμένη «τεχνική» συνεντεύξεων, προγραμματισμού ενεργειών κ.λπ., που βασίζεται σε κανόνες των κοινωνικών επιστημών. Η όλη εργασία κινείται στα πλαίσια μιας επαγγελματικής σχέσης, κατά την οποία ο Επιμελητής θέτει τις γνώσεις του και τις παρεχόμενες από το νόμο αρμοδιότητες-δυνατότητές του στην υπηρεσία του ανηλίκου. Στόχοι της είναι η εντόπιση των αναγκών, η υποβοήθηση στην αυτογνωσία και στην επίλυση των προβλημάτων γενικότερα και η μεταβολή, κατά το δυνατόν, της στάσης του ανηλίκου απέναντι στο συγκεκριμένο πρόβλημα. Τελικά η επιτυχία συντελείται και με τη δική του συμμετοχή.

Σύμφωνα με την πλούσια αλλοδαπή βιβλιογραφία, η επιμέλεια «δοκιμασία» μπορεί να προσδιορισθεί ως η νομική κατάσταση που επιτρέπει στον αδικοπράγησαντα να διατηρήσει την ελευθερία του υπό τον όρο της αποχής του από κάθε παράνομη ενέργεια, για ορισμένο χρονικό διάστημα. Η δοκιμασία είναι μια μορφή μεταχειρίσεως που κατά τη διάρκεια της οποίας παρέχονται ενδείξεις σύννομης συμπεριφοράς και γενικά ικανοποιητικής εξελίξεως του ανηλίκου ατόμου. Επισημαίνεται ότι σε πολλές χώρες αποτελεί μέτρο σωφρονιστικής πολιτικής και για τους ενήλικους.

Την επιμέλεια θυμίζει ως προς το περιεχόμενό της η «προστατευτική επίβλεψη» για την οποία έγινε λόγος παραπάνω. Η σχετική διάταξη (άρθρο 10 του π.δ. 49/1979) προβλέπει την άσκησή της και σε δύο ακόμα περιπτώσεις: α) μετά την έξοδο του ανηλίκου από ίδρυμα αγωγής με δοκιμαστική άδεια και β) μετά την έξοδο εφήβου από σωφρονιστικό κατάστημα με υφ' όρον απόλυση.

Από παλαιότερους συγγραφείς και ερμηνευτές κωδίκων (Γαρδίκας, Μπουρόπουλος κ.ά.) αναφέρεται η «τοποθέτηση του ανηλίκου σε ξένη οικογένεια» παρά τη δυσχέρεια πραγματώσεώς της. Το μέτρο αυτό προβλεπόταν στα πρώτα σχέδια του Π.Κ. ως ιδιαίτερο αναμορφωτικό (βλ. πρακτικά επιτροπών συντάξεως Π.Κ.). Τελικά όμως δεν περιλήφθηκε και διαγράφηκε στην τελευταία αναθεώρηση του σχεδίου Π.Κ. του 1947, ίσως εκτός των άλλων γιατί δεν προσαρμόζεται στις συνθήκες ζωής μας και στερείται πρακτικής σημασίας. Επομένως δεν υπάρχει δυνατότητα

εφαρμογής του (παρά την κάποια θεωρητική) λόγω ελλείψεως ρητής προβλέψεως, αλλά ούτε και μέσα στα πλαίσια των «πρόσθετων όρων» της § 2 μπορεί να εφαρμοστεί για λόγους ουσιαστικούς (βλ. αμέσως παρακάτω).

δ) *Η τοποθέτηση ανηλίκου σε κατάσταση αγωγής, ή εισαγωγή σε αναμορφωτικό κατάστημα.* Η προσφυγή στη λήψη του αναμορφωτικού αυτού μέτρου προϋποθέτει κατά κανόνα να έχει προηγουμένως δοκιμαστεί η αποτελεσματικότητα άλλων μέτρων και μάλιστα της επιμέλειας Χ.Ε.Α., ώστε να αποτελεί την τελευταία βαθμίδα της κλιμακώσεώς τους. Συνήθως η λήψη του μέτρου αυτού είναι η κατάληξη της κατηγορίας των λεγομένων δυσαγωγών και με σοβαρά προβλήματα νέων που είναι φανερό ότι χρειάζονται την ιδρυματική μεταχείριση μέσα σε πειθαρχημένο και προστατευμένο περιβάλλον. Πάντως επισημαίνεται η ανάγκη της αποφυγής μακροχρόνιας παραμονής σε κλειστό ίδρυμα λόγω του κινδύνου από την αόριστη χρονική διάρκεια.

Ο Π.Κ. μιλάει για εισαγωγή σε κατάλληλο ίδρυμα, αλλά στην πράξη δεν παρέχεται ευχέρεια επιλογής, αφού στη χώρα μας ο τύπος των ιδρυμάτων είναι ενιαίος και η διάκρισή τους αναφέρεται μόνο σε φύλο και ηλικία. Η δυνατότητα επομένως εκτελέσεως της εισαγωγής ανηλίκου σε ίδρυμα περιορίζεται μόνο στα καθορισμένα τέσσερα (4) κρατικά. Η εισαγωγή δεν μπορεί να πραγματοποιηθεί σε άλλα ιδρύματα (ιδιωτικά ή νομικού προσώπου ιδιωτικού δικαίου), αφού ανήλικοι αυτής της κατηγορίας δεν γίνονται καταρχήν δεκτοί και λόγω των εσωτερικών κανονισμών των ιδρυμάτων αυτής της μορφής. Από την άποψη οργανώσεως, τα υπάρχοντα κρατικά στη χώρα μας ακολουθούν το κοινοβιακό σύστημα που δεν θεωρείται κατά τις σύγχρονες αντιλήψεις το καλύτερο για παιδαγωγική επίδραση.

Με την εισαγωγή στο ίδρυμα η ευθύνη της αγωγής και το δικαίωμα της ασκήσεως της αστικής επιμέλειας (αυτήν εννοεί προφανώς και η διάταξη του άρθρου 122 γ' στο δεύτερο διαζευκτικό περί «επιμέλειας» από τα ιδρύματα ανηλίκων) μεταβιβάζεται, έστω και περιορισμένα, στο προσωπικό του ιδρύματος. Σχετικό με τη μετέπειτα κοινωνική αποκατάσταση του νεαρού παραβάτη είναι και το θέμα της αναγραφής των αναμορφωτικών μέτρων στο ποινικό μητρώο (βλ. οικείο μέρος Κ.Ποιν.Δ.)!

Με τα αναμορφωτικά μέτρα μπορούν να συνδυαστούν, σύμφωνα με την § 2 του άρθρου, πρόσθετες υποχρεώσεις που αφορούν στον τρόπο ζωής ή στη διαπαιδαγώγηση του ανηλίκου. Οι υποχρεώσεις αυτές πρέπει να αποσαφηνίζονται ιδιαίτερα ως πρόσθετα μέτρα στην ακροαματική διαδικασία κατά την επιβολή τους από το δικαστή στον ίδιο τον ανήλικο και να αναφέρονται ρητά στη δικαστική απόφαση. Ενδεικτικά αναφέρονται ως πρόσθετες υποχρεώσεις η απαγόρευση χρήσης οίνο-

πνευματωδών ποτών, η απαγόρευση φοιτήσεως ή παραμονής σε ακατάλληλους χώρους, π.χ. χαρτοπαίγνια και σε ύποπτα κέντρα ψυχαγωγίας, η αποζημίωση του παθόντα από χρήματα της εργασίας του, η αποφυγή συναναστροφών βλαπτικής επιδράσεως κ.ά. Οι πρόσθετοι αυτοί όροι, μολονότι μπορεί να αποθούν ιδιαίτερα χρήσιμοι, σπάνια και μόνο κατ' εξαίρεση επιβάλλονται. Αυτό οφείλεται τόσο στη διστακτικότητα των δικαστών όσο και, κυρίως, στη δυσχέρεια του ελέγχου τηρήσεώς τους, η ευθύνη της οποίας ανατίθεται (όπως συνάγεται από την όλη νομοθεσία) στον Επιμελητή Ανηλίκων. Η παράβαση των όρων αυτών μπορεί να έχει ως συνέπεια την αντικατάσταση του αναμορφωτικού μέτρου, που έχει ληφθεί, με βαρύτερο. Την πρόταση μετατροπής υποβάλλει ο Επιμελητής που κατά την άσκηση του αναμορφωτικού μέτρου παρατηρεί την επιδείνωση της όλης εξελίξεως του ανηλίκου. Παρά τη θεωρητική ίσως δυνατότητα δεν έχει εφαρμοστεί (αλλά και δεν μπορεί, όπως προαναφέρθηκε) ούτε ως πρόσθετος όρος «η τοποθέτηση ανηλίκου σε ξένη οικογένεια».

Εκτός από τα αναμορφωτικά μέτρα που αναφέρονται στον Π.Κ. και προβλέπονται μόνο για τους ανηλικούς που αδικοπράγησαν, η νομοθεσία συμπληρώνεται από ειδικούς νόμους που αποβλέπουν στη μεταχείριση εκείνων των ανηλίκων που δεν τέλεσαν αδίκημα, αλλά βρίσκονται σε μία κατάσταση «ηθικής παρεκτροπής» κατά τη διατύπωση του νόμου ή ηθικού κινδύνου –διαφθοράς ή αδικοπραγίας– λόγω εγκαταλείψεως, παραμελήσεως και κακής ή άστοχης μεταχειρίσεως από ακατάλληλο κοινωνικό περιβάλλον και έχουν ανάγκη προστατευτικής μέριμνας. Οι περιπτώσεις αυτές υπάγονται στον προληπτικό τομέα της «αντιμετωπίσεως εγκληματικότητας ανηλίκων» και ρυθμίζονται κυρίως από τον α.ν. 2724/1940 περί των «αναμορφωτικών καταστημάτων». Το νομοθετικό κενό συμπληρώνεται και από τους νόμους περί Επιμελητών Ανηλίκων (ν. 378/1976 και π.δ. 49/1979, άρθρα 3 § 2δ, 7βγδ και 9 § 1), δεδομένου ότι δεν έχει συμπληρωθεί η νομοθετική ρύθμιση του τομέα «προλήψεως». Η ρύθμιση αυτή επιτρέπει την επέμβαση του κράτους μέσω του Δικαστή και της Υ.Ε.Α.

Τα διοικητικά αυτά μέτρα είναι: α) *Η επιμέλεια Υ.Ε.* που λαμβάνεται με υπουργική απόφαση. Το μέτρο αυτό δεν βασίζεται σε σαφή και συγκεκριμένη διάταξη νόμου, αλλά καθιερώθηκε από τη διοίκηση με μία ερμηνευτική διεύρυνση των σχετικών διατάξεων του Π.Κ. και των ειδικών νόμων (βλ. παρακάτω). β) *Η εισαγωγή σε Ι.Α.* που λαμβάνεται επίσης με υπουργική απόφαση. Η λεπτομερειακή της ρύθμιση στηρίζεται στον α.ν. 2724/1940. Στα δύο αυτά αναμορφωτικά μέτρα (που συμπίπτουν με τα δύο από τα τέσσερα της καταστολής) της εκδόσεως της υπουργικής αποφάσεως προηγείται πρόταση του Επιμελητή Ανηλίκων μετά από την κοινωνική του έρευνα, και γνωμάτευση (σύμφωνη ή όχι) του Δικαστή

Ανηλίκων. Για τη σκοπιμότητα εισαγωγής σε Ι.Α. με διοικητική πράξη διατυπώθηκαν αντιρρήσεις. Ανεξάρτητα από αυτές, η αναμορφωτική προσπάθεια στηρίζεται σε πράξη είτε της δικαστικής είτε της διοικητικής εξουσίας.

Άρθρο 123

Θεραπευτικά μέτρα

1. Αν η κατάσταση του ανηλίκου απαιτεί ιδιαίτερη μεταχείριση, ιδίως αν πάσχει από ψυχική ασθένεια ή άλλη νοσηρή διατάραξη των πνευματικών του λειτουργιών, ή είναι τυφλός, κωφάλαλος, επιληπτικός, ή του έχει γίνει έξη η χρήση οινοπνευματωδών ποτών ή εμφανίζει ανώμαλη καθυστέρηση στην πνευματική και την ηθική του ανάπτυξη, το δικαστήριο διατάσσει την παραπομπή του σε θεραπευτικό ή άλλο κατάλληλο κατάσταση.

2. Τα θεραπευτικά μέτρα διατάσσονται ύστερα από προηγούμενη γνωμοδότηση ειδικού γιατρού.

Βιβλιογραφία: Παπαζαχαρίου Ι., Περί των επί των ανηλίκων εγκληματιών επιβαλλομένων θεραπευτικών μέτρων, Π.Χρ. 3 (1953) 281-302 – Φωτάκης Ν., Κατευθύνσεις της Δικαστικής Ψυχιατρικής, Μνήμη Ν. Χωραφά, Η. Γάφου, Κ. Γαρδίκια, τ.Β' Αθήνα 1986, σ. 333-374.

Ερμην. σχόλια: Το άρθρο περιλαμβάνει τη δεύτερη κατηγορία των μέτρων που λαμβάνονται για την καταστολή εγκληματικότητας των ανηλίκων, και αναφέρεται σε όσους έχουν ανάγκη από θεραπευτική αγωγή. Στα θεραπευτικά μέτρα υποβάλλεται ο ανήλικος 7-17 χρόνων που νοσεί και τέλεσε κακούργημα ή πλημμέλημα με δόλο ή αμέλεια. Κατά το νόμο οι προϋποθέσεις που απαιτούνται είναι η ορισμένη κατάσταση του ανηλίκου, δηλαδή είτε να πάσχει από ψυχική νόσο ή άλλη νοσηρή διατάραξη των πνευματικών λειτουργιών, είτε να είναι τυφλός, κωφάλαλος, επιληπτικός, έκδοτος στο ποτό, είτε να εμφανίζει ανώμαλη καθυστέρηση στην πνευματική και ηθική ανάπτυξή του. Επεξηγείται ότι η τυφλότητα και η κωφαλαλία δεν είναι αυτές καθαυτές καταστάσεις που απαιτούν την ιδιαίτερη μεταχείριση, που προβλέπει η διάταξη, αλλά μπορεί να επιδράσουν στην ψυχική και πνευματική υγεία του ανηλίκου.

Η απαρίθμηση των «καταστάσεων» είναι ενδεικτική και όχι περιοριστική, όπως συνάγεται από τη λέξη «ιδία». Δεν απαιτείται η ύπαρξη σχέσης μεταξύ της πράξης και της νόσου ή της αναπηρίας κ.λπ. του ανηλίκου. Δεν ενδιαφέρει, αν ο ανήλικος που διέπραξε το αδίκημα είναι ποινικά υπεύθυνος ή ικανός προς καταλογισμό ή απαλλάχθηκε από την ποινή με βάση το άρθρο 34. Στις περιπτώσεις αυτές η εφαρμογή της διάταξης αποβλέπει στην κοινωνική άμυνα και στην επιδίωξη της αποφυγής του κινδύνου με τη βελτίωση και θεραπεία.

Η περιορισμένη αναφορά στα θεραπευτικά μέτρα από τη νομολογία οφείλεται στη σπάνια λήψη τους, αλλά και στις δυσκολίες που υπάρ-

χουν προκειμένου να προταθούν. Οι ελάχιστες δικαστικές αποφάσεις αφορούν σε περιπτώσεις ανηλίκων ιδιαίτερα σοβαρές που η πάθησή τους από ψυχική νόσο ή άλλη νοσηρή διατάραξη αποδεικνύεται από την προηγούμενη γνωμάτευση ειδικού γιατρού. Στην πράξη από δύο γιατρούς, όπως απαιτείται από τους εσωτερικούς κανονισμούς των δημόσιων θεραπευτικών καταστημάτων. Η γνωμοδότηση αυτή δεν είναι υποχρεωτική για το δικαστή, αλλά η παραπομπή χωρίς αυτήν μπορεί να οδηγήσει σε αναίρεση κατά το άρθρο 510 § 1ε Κ. Ποιν. Δ. Πότε η κατάσταση του ανηλίκου απαιτεί την ιδιαίτερη αυτή μεταχείριση είναι ζήτημα πραγματικό και υπόκειται στην ανέλεγκτη κρίση του δικαστή της ουσίας. Η διάταξη περιορίζει τη δυνατότητα λήψης του θεραπευτικού μέτρου, αποκλείοντας τον ανήλικο της προσχολικής και μετεφηβικής ηλικίας και διαμορφώνοντας τον τύπο του επικινδύνως πάσχοντα ανηλίκου. Η σπάνια εφαρμογή της οφείλεται όχι μόνο στο μικρό ποσοστό των σοβαρών αυτών περιπτώσεων, αλλά και στην ιδιαίτερη δυσκολία της διαγνώσεώς τους στην πρώτη φάση της κοινωνικής έρευνας από τους Επιμελητές ανηλίκων. Επισημαίνεται ακόμη η έλλειψη δυνατότητας εξωδρυματικής θεραπευτικής αγωγής κάτω από ιατρική παρακολούθηση και η έλλειψη ποικιλίας κατηγοριών δημόσιων ιδρυμάτων, κατάλληλων για ελαφρότερες περιπτώσεις που είναι συχνότερες, παρά την ύπαρξη «ιατροπαιδαγωγικών κέντρων». Θεωρητικά δεν αποκλείεται η σύγχρονη επιβολή θεραπευτικών και αναμορφωτικών μέτρων.

Η εκτέλεση δικαστικής αποφάσεως που επιβάλλει θεραπευτικά μέτρα πραγματοποιείται μόνο στο Κρατικό Θεραπευτήριο Ψυχικών Παθήσεων (Δημόσιο Ψυχιατρείο), που για τους ανηλικούς διαθέτει ένα τμήμα «παιδιών», ενώ οι έφηβοι εισάγονται στα κοινά τμήματα ενηλίκων. Το άρθρο 123 Π.Κ. αντικαταστάθηκε με το άρθρο 4 του ν.δ. 495/1974, εισάγοντας τη δυνατότητα παραπομπής του ανηλίκου, που έχει ανάγκη ιδιαίτερης μεταχειρίσεως, στο Κρατικό Παιδικό Νευροψυχιατρικό Νοσοκομείο (Νταού Πεντέλης). Αλλά η διάταξη αυτή με τη νέα της διατύπωση και την προσθήκη δεν τέθηκε μέχρι σήμερα σε εφαρμογή, γιατί μεσολάβησε αναστολή της με το άρθρο 15 του ν.δ. 8/17.8.1974 (Φ.Ε.Κ. Α' 224).

Άρθρο 124

Μεταβολή ή άρση μέτρων

1. Το δικαστήριο που δίκασε μπορεί οποτεδήποτε να αντικαταστήσει τα αναμορφωτικά μέτρα που επέβαλε με άλλα, αν το κρίνει αναγκαίο· αν τα μέτρα εκπλήρωσαν το σκοπό τους, τα αίρει.

2. Το ίδιο μπορεί να πράξει και για τα θεραπευτικά μέτρα, ύστερα από προηγούμενη γνωμοδότηση ειδικού γιατρού.

3. Η διάταξη της παρ. 2 του άρθρου 4 εφαρμόζεται και σ' αυτό το άρθρο.

Βιβλιογραφία: Γαρδίκας, Εγκληματολογία τ.Γ' ιδίως σ. 217 – Μυγιάκης Ι., Η επιστημονική και πρακτική αξία της διατάξεως της § 3 του άρθρου 124 Π.Κ., Π.Χρ. 23 (1973) 681-682.

Νομολογία: Μ.Δ.Α. Έβρου 20/1951, Π.Χρ. 2 (1952) 32 – Μ.Δ.Α.Αθ. 57/1955, Π.Χρ. 5 (1955) 200 – Μ.Δ.Α. Εδέσ. 21/1969, Π.Χρ. 19 (1969) 182.

Ερμην. σχόλια: Τα αναμορφωτικά και θεραπευτικά μέτρα που επιβάλλονται από το Δικαστήριο Ανηλίκων είναι αόριστης διάρκειας και αίρονται από το ίδιο δικαστήριο, αν κριθεί ότι εκπλήρωσαν το σκοπό τους, δηλαδή αν συμπληρώθηκε η διαπαιδαγώγηση με το αναμορφωτικό μέτρο και η θεραπεία με το θεραπευτικό. Επί ανηλίκων δεν ισχύει το δεδικασμένο κι επομένως μπορεί το Δικαστήριο Ανηλίκων να αντικαταστήσει οποτεδήποτε χρειαστεί τα αναμορφωτικά και θεραπευτικά μέτρα μεταξύ τους. Ευρύτερες δυνατότητες μετατροπής των μέτρων προέβλεπε το άρθρο 5 του ν.δ. 495/1974 (αντικατέστησε το άρθρο 124 Π.Κ.), που η ισχύς του όμως αναστάλη με το άρθρο 15 του ν.δ. 8/17.8.1974 (Φ.Ε.Κ. Α' 224). Με τη ρύθμιση αυτή μπορούσε το Δικαστήριο να αντικαταστήσει τα αναμορφωτικά μέτρα που επιβλήθηκαν με περιορισμό σε Σ.Κ.

Η αντικατάσταση ή η άρση των μέτρων γίνεται κατά την ανέλεγκτη κρίση του δικαστή. Αλλά την πρόταση για τη μεταβολή του μέτρου ή για την άρση του εισηγείται ο Επιμελητής Ανηλίκων που άφησε το αναμορφωτικό μέτρο. Προκειμένου όμως ειδικά για αντικατάσταση θεραπευτικού μέτρου απαιτείται, όπως για την επιβολή του, προηγούμενη γνωμοδότηση ειδικού γιατρού. Στις περιπτώσεις των τριών πρώτων από τα τέσσερα αναμορφωτικά μέτρα που παρακολουθούνται από τον Επιμελητή Ανηλίκων – στην επίπληξη, στην υπεύθυνη επιμέλεια γονέων με τη μορφή της «προστατευτικής επιβλέψεως» και στην επιμέλεια Υ.Ε.Α. με την εντατικότερη άσκηση της «δοκιμασίας» – α) προτείνεται η μεταβολή σε αυστηρότερο μέτρο, αν υπάρχει επιδείνωση στη συμπεριφορά του ανηλίκου, δηλαδή κακή εξέλιξη, β) προτείνεται η άρση του αναμ. μέτρου, αν υπάρχει βελτίωση, δηλαδή ικανοποιητική εξέλιξη του ανηλίκου. Την αφετηρία για την κίνηση της διαδικασίας τόσο άρσης όσο και μετατροπής του μέτρου αποτελεί η έκθεση του αρμόδιου Επιμελητή. Στην περίπτωση του τέταρτου αναμορφωτικού μέτρου, της εισαγωγής σε Ι.Α. την πρόταση μεταβολής ή άρσης του εισηγείται ο Κοινωνικός Λειτουργός – της κοινωνικής υπηρεσίας – του Ιδρύματος.

Η αντικατάσταση των μέτρων που επιβλήθηκαν στον ανήλικο γίνεται αποκλειστικά από το δικαστήριο που εξέδωσε τις αποφάσεις, έστω και αν έχει μεταβληθεί ή έχει αρθεί μεταγενέστερα με οποιονδήποτε τρόπο η κατά τόπο αρμοδιότητά του (Μ.Δ.Α. Εδέσ. 21/1969). Μολονότι δεν είναι σαφής η διάταξη, η δυνατότητα αντικαταστάσεως των αναμορφωτικών με θεραπευτικά και αντίστροφα δεν μπορεί να αμφισβητηθεί,

γιατί υπαγορεύεται από την ερμηνευτική επεξεργασία της διατάξεως.

Άρθρο 125
Διάρκεια μέτρων

Τα αναμορφωτικά ή θεραπευτικά μέτρα που επέβαλε το δικαστήριο παύουν αυτοδικαίως όταν ο ανήλικος συμπληρώσει το 21ο έτος της ηλικίας.

Βιβλιογραφία: Βλ. γενικά τις ερμηνείες ποινικών κωδίκων καθώς και *Βουγιούκας Κ.*, Η ποινική ανηλικότητα, Π.Χρ. 8 (1958) 56-62 – *Μανωλεδάκης Ι.*, Η παιδική ηλικία κ.λπ. ό.π. στο άρθρο 121 – *Χωραφάς*, σ. 387.

Νομολογία: Μ.Δ.Α. Πειρ. 87/1983, Π.Χρ. 34 (1984) 230.

Ερμην. σχόλια: Η διάρκεια των αναμορφωτικών και θεραπευτικών μέτρων που λαμβάνονται, δεν ορίζεται εκ των προτέρων από το Δικαστή, που μπορεί να τα άρει μόλις εκπληρώσουν το σκοπό τους. Αλλιώς η άσκησή τους συνεχίζεται για αόριστο χρονικό διάστημα και μέχρι της πλήρους ενηλικίωσης του ανηλικού. Επομένως σε συνδυασμό και με το προηγούμενο άρθρο: α) αίρονται όταν η εξέλιξη είναι ικανοποιητική, με δικαστική απόφαση και β) παύουν αυτοδικαίως, χωρίς να απαιτείται δικαστική απόφαση για την παύση, όταν συμπληρώνεται ο 21ος χρόνος της ηλικίας. Σκόπιμο είναι να εφαρμόζεται η αυτοδικαίως παύση μόνο σε περίπτωση κακής εξέλιξης των ανηλικών (υποτρόπων κ.λπ.). Την τακτική αυτή ακολουθεί κατά κανόνα η Υ.Ε.Α. του Δικ. Ανηλικών Αθηνών.

Αν το μέτρο που έχει ληφθεί είναι θεραπευτικό, η δε ανώμαλη ψυχική κατάσταση εξακολουθεί και μετά την παύση λόγω ενηλικίωσης του ατόμου, για να μην αφεθεί ελεύθερο και αποτελεί κίνδυνο για το κοινωνικό σύνολο (που έχει δικαίωμα και υποχρέωση να αμυνθεί) παρέχεται η ευχέρεια και η δυνατότητα να κινηθεί ο μηχανισμός των διοικητικών μέτρων (ν. 104/1973 περί ψυχικής υγιεινής και περιθάλψεως των ψυχικών πασχόντων).

Για τους μετεφήβους που συνεχίζουν την αντικοινωνική τους δραστηριότητα και μετά την ενηλικίωση, κινείται ο μηχανισμός της κοινής ποινικής διαδικασίας.

Με τη συμπλήρωση του 21ου έτους της ηλικίας το άτομο δεν υπόκειται πια στις διατάξεις περί ανηλικών του Π.Κ. και αποκτά την πλήρη ποινική ενηλικότητα. Στο παρελθόν ακολουθούσε ο νομοθέτης τόσο για την αστική όσο και για την ποινική ενηλικότητα κοινή ρύθμιση. Με τη νέα όμως οριοθέτηση, μετά τη τροποποίηση του οικείου άρθρου του Α.Κ., υποβιβάζεται το όριο της αστικής ενηλικίωσης στα 18 χρόνια. Μολονότι λοιπόν ο νομοθέτης απέβλεψε αρχικά σε κοινή ρύθμιση (αστική-ποινική), μετά την πρόσφατη τροποποίηση του ορίου δεν φαίνεται να επιδρά, προς το παρόν τουλάχιστον, η πρώτη επί της δεύτερης.

Αυτό όμως ισχύει μόνο για τον ανήλικο δράστη, ενώ στις διατάξεις του ειδικού μέρους, όπου ο ανήλικος είναι το θύμα εγκλήματος, η έννοια της ανηλικότητας λαμβάνεται με βάση τη νέα ρύθμιση. Από τη διαφοροποίηση αυτή δεν μπορεί να προδικάσει κανείς οριστική λύση και να την προβλέψει. Ίσως τελικά επηρεάσει και η νομολογία που στο μεταξύ θα δημιουργηθεί (βλ. Μ.Δ.Α.Πειρ. 87/1983).

Άρθρο 126

Ανήλικοι ποινικά ανεύθυνοι

1. Η αξιόποινη πράξη που τελέστηκε από παιδί δεν καταλογίζεται σ' αυτό· εφαρμόζονται μόνο αναμορφωτικά ή θεραπευτικά μέτρα.

2. Ο έφηβος που τέλεσε αξιόποινη πράξη υποβάλλεται σε αναμορφωτικά ή θεραπευτικά μέτρα, αν δεν υπάρχει περίπτωση να υποβληθεί σε ποινικό σωφρονισμό κατά τις διατάξεις του επόμενου άρθρου.

Βιβλιογραφία: Ανδριανάκης Εμ., Η επίδραση της ηλικίας στην εγκληματική παρεκτροπή, τ.Α' σ. 28, τ.Β' σ. 13, 74, Αθήνα 1982 – Βεργόπουλος, Ζητήματα – Δασκαλόπουλος Ι., Προσδιορισμός των ορίων εφαρμογής του ν.δ. 4000/1959 και της έννοιας της «ιδιαζούσης θρασύτητας», Π.Χρ. 16 (1966) 252-254 – Δανηλούλης Χρ., Το ν.δ. 4000/1959 και οι περιπτώσεις εφαρμογής του, Π.Χρ. 22 (1972) 652-653 – Καρανίκας, τ. Α' 202 – Χωροφάς, σ. 99, 386.

Νομολογία: Πλημ. Αθην. (Βούλ.) 847/1957, Π.Χρ. 7 (1957) 465 – Πλημ. Καρδ. 155/1964, Π. Χρ. 15 (1965) 242 – Α.Π. 196/1969, Π.Χρ. 19 (1969) 353 – Εφ. Αιγ. 8/1978, Π.Χρ. 28 (1978) 634.

Ερμην. σχόλια: Το παραπάνω άρθρο § 1 καθιερώνει το αμάχητο τεκμήριο, ότι τα παιδιά είναι ποινικώς ανεύθυνα και δεν τους καταλογίζεται η πράξη που τέλεσαν ως αξιόποινη. Τα παιδιά υποβάλλονται μόνο σε αναμορφωτικά ή θεραπευτικά μέτρα.

Οι έφηβοι (δηλαδή οι ανήλικοι των 12 χρόνων και μιας μέρας μέχρι 17 χρόνων συμπληρωμένων) υποβάλλονται κατ' αρχήν σε αναμορφωτικά ή θεραπευτικά μέτρα, αν τελέσουν αξιόποινη πράξη. Και μόνο σε περίπτωση που το Δικαστήριο Ανηλίκων κρίνοντας και εκτιμώντας τα στοιχεία από την έρευνα των περιστάσεων, κάτω από τις οποίες τελέσθηκε η πράξη, και την όλη προσωπικότητα του δράστη και σταθμίζοντάς τα, θεωρήσει τα παραπάνω μέτρα ανεπαρκή, επιβάλλει τον περιορισμό σε σωφρονιστικό κατάσταση. Τα στοιχεία που συλλέγονται κατά τη διενέργεια κοινωνικής έρευνας από τον Επιμελητή Ανηλίκων παρέχονται στο Δικαστήριο και λαμβάνονται υπόψη πριν από τη δίκασιμο. Η κρίση του Δικαστή Ανηλίκων, ότι ο ποινικός σωφρονισμός είναι αναγκαίος, είναι ανέλεγκτη. Αλλά με βάση τη λήψη των αναμορφωτικών μέτρων, που έχουν το κύριο βάρος της σωφρονιστικής μεταχείρισεως

επί ανηλίκων, ο σωφρονιστικός περιορισμός θεωρείται αναγκαίος μόνον όταν τα πρώτα δεν επαρκούν και αποδεικνύονται μη αποτελεσματικά. Κατά τη νομολογία των Δικαστηρίων Ανηλίκων η «ιδιόρρυθμη» αυτή ποινή (βλ. παρακάτω) δεν λαμβάνεται ως πρώτο «μέτρο», αλλά επιβάλλεται σε λίγες περιπτώσεις και μόνο στους υποτρόπους και τους αποδεδειγμένα δυσάγωγους εφήβους, με διαμορφωμένη επικίνδυνη συμπεριφορά και εκδήλωση αντίστοιχης προσωπικότητας.

Άρθρο 127

Ανήλικοι ποινικά υπεύθυνοι

1. Αν το δικαστήριο ερευνώντας τις περιστάσεις υπό τις οποίες τελέστηκε η πράξη και την όλη προσωπικότητα του δράστη κρίνει ότι είναι αναγκαίος ο ποινικός σωφρονισμός του εφήβου για να συγκρατηθεί από την τέλεση νέων αξιοποιώνων πράξεων, τον καταδικάζει σε περιορισμό σε σωφρονιστικό κατάστημα.

2. Στην απόφαση του δικαστηρίου ορίζεται το ελάχιστο και το μέγιστο όριο της παραμονής του εφήβου στο κατάστημα μέσα στα όρια που προβλέπει το άρθρο 54.

3. Για την απόλυση του καταδικασμένου από το σωφρονιστικό κατάστημα, αφού λήξει το ελάχιστο όριο που καθορίζεται στην απόφαση και προτού λήξει το ανώτατο όριο, αποφασίζει το δικαστήριο με αίτηση της διεύθυνσης του καταστήματος ή με αίτηση του εισαγγελέα και αφού πάντοτε ακούσει και τη γνώμη της διεύθυνσης του καταστήματος.

Βιβλιογραφία: Αναγνωστάκης Σ., Σωφρονιστικό Δίκαιο, Θεσ/κη 1978 (βλ. λήμμα «ανήλικος» ιδίως σ. 47, 54, 271, 278) – Ανδρουλάκης Συρροή τ. Β' σ. 116-118 – Βεργόπουλος Ζητήματα – Ζαγκαρόλας, Ο χαρακτηρισμός – Κουράκης Ν., Ποινική καταστολή, Αθήνα-Κομοτηνή 1985² – Κουσουλός Ι., Περί συγχωνεύσεως και αναστολής του κατ' ανηλίκων επιβαλλομένου περιορισμού και περί του θεσμού των Επιμελητών Ανηλίκων, ΝοΒ 3 (1955) 700-702 – Μαγκάκης, Ποιν. Δ. σ. 75, 296 επ. – Μανωλεδάκης, Θεωρία Ποιν. Δ., σ. 248 – Μουστάκης Χ., Περί ευεργετικού υπολογισμού ημερών εργασίας και επί σωφρονισμού ανηλίκων (Γνμδ.), Π. Χρ. 25 (1975) 593-595 – Μπακατσούλας Μ., Γενικά Αρχαί Σωφρονιστικής, Αθήναι 1971 (βλ. λήμμα «ανήλικος» ιδίως σ. 57, 102) – Παπαθανασίου Ν., Περί συρροής ποινών και μέτρων ασφαλείας, Π.Χρ. 21 (1971) 416-428 – Σιδέρης Χρ., Η υποτροπή κατά τον ισχύοντα ποινικόν κώδικα, Θεσσαλονίκη 1979 – Τζαβέλλας Ν., Ο ποινικός σωφρονισμός, Π.Χρ. 3 (1953) 416-417.

Νομολογία: Τριμ. Δ. Α. Αθην. 2/1951, Π.Χρ. 1 (1951) 191 (σχόλ. Η. Γάφου) – Α.Π. 7/1951, Π.Χρ. 1 (1951) 100 – Πλημ. Αμαλ. 2/1951, ΕΕΝ 18 (1951) 453 – Εφ. Αθ. 965/1952, Π.Χρ. 2 (1952) 517 – Α.Π. 32/1953, Π.Χρ. 3 (1953) 413 (όπου και Γνμδ. Εισ. Α.Π. 32/30.6.53) – Α.Π. 279/1959, Π.Χρ. 10 (1960) 94 – Μ.Δ.Α.Θεσ. 66/1970, Ποιν.Επιθ. 2 (1971) 339 – Εφ. Λαρ. 50/1978, Π.Χρ. 31 (1981) 79.

Ερμην. σχόλια: Με το άρθρο αυτό προσδιορίζεται ο τύπος του ιδιαίτερα

επικίνδυνου εφήβου, που του επιβάλλεται ο σωφρονιστικός περιορισμός ως έσχατο μέσο σωφρονιστικής μεταχείρισεως, συνιστάμενος σε εγκλεισμό σε σωφρονιστικό κατάστημα. Αρμόδιο για την απόλυση του εφήβου είναι το Τριμ. Δ.Α. του τόπου εκτίσεως του περιορισμού (άρθρο 129 § 6, βλ. παρακάτω). Για να επιβληθεί, πρέπει να αποδειχθεί ότι συντρέχουν οι όροι του αξιοποίνου, το καταλογιστό του εφήβου, η υπαιτιότητά του (να μην ενήργησε σε νόμιμη άμυνα, κατάσταση ανάγκης κ.λπ.). Πράξη εφήβου (12-17 χρόνων), για την οποία απαιτείται ποινικός σωφρονισμός κάτω των 5 ετών, δικάζεται από το Μ.Δ.Α. Η ποινική υπευθυνότητα είναι σχετική.

Αν ληφθεί υπόψη η υφή του ποινικού σωφρονισμού, ανεξάρτητα από τις διάφορες θεωρητικές απόψεις ως προς τη φύση του (βλ. πιο κάτω), ο τελικός σκοπός του πραγματοποιείται με την παρέλευση του χρονικού διαστήματος που απαιτείται για τη βελτίωση του εφήβου με ειδική διαπαιδαγώγηση. Επομένως ανεξάρτητα του ελάχιστου και μέγιστου χρονικού ορίου, πρέπει να μεσολαβεί ένα ενδιάμεσο στάδιο «δοκιμασίας» κάτω από την προστατευτική επίβλεψη (κατά το άρθρο 129) ώστε η μετάβαση από την πλήρη στέρηση της ελευθερίας στην απόλυτη ελευθερία να συντελείται σταδιακά. Το σύστημα αυτό θεωρείται απαραίτητο με βάση τις γενικές αρχές της σωφρονιστικής που απαιτούν τον όρο της «δοκιμασίας». Αυτό ανταποκρίνεται στην καθόλου εγκληματοπροληπτική πολιτική που αποβλέπει στην προστασία των εφήβων από την υποτροπή. Από άλλη άποψη η διάταξη της § 3 υποβάλλει μεταγενέστερα σε έλεγχο την πρόγνωση για το βελτιώσιμο ή αβελτίωτο του εφήβου που αδικοπράγησε, μια και η πρόγνωση είναι μόνο πιθανή.

Ως προς τη νομική φύση και το χαρακτήρα του σωφρονιστικού περιορισμού έχουν διατυπωθεί οι παρακάτω απόψεις: Κατά μία γνώμη (που θεωρείται ως κρατούσα) αποτελεί κυρία ποινή, ειδική κύρωση κατασταλακτικού χαρακτήρα (Πλ. Αμαλ. 2/1951, Ε.Ε.Ν. 18 (1951) 453 – Α.Π. 7/1951, Π.Χρ. 1 (1951) 100 – Α.Π. 32/1953, Π.Χρ. 3 (1953) 413. Αντίθετη άποψη υποστηρίζει ότι πρόκειται περί προληπτικού μέτρου κατά του εγκλήματος, δηλαδή περί μέτρου ασφαλείας. Ορθότερη φαίνεται μια τρίτη, άποψη ότι πρόκειται για «ιδιάζουσα ποινή» που στερεί μεν την ελευθερία, αλλά αποβλέπει στον κοινωνικοπροληπτικό σκοπό της ειδικής μεταχείρισεως που εφήβου και μετεφήβου, επιδιώκοντας τελικά την ωφελιμότητα της ιδιότυπης στέρσεως της ελευθερίας με κύριο στόχο το μελλοντικό συμφέρον των δραστών και όχι την τιμωρητική, αλλά την αμυντική πολιτειακή ενέργεια της κοινωνίας.

Ο ποινικός σωφρονισμός, παρ' όλες τις θεωρητικές διαφωνίες, ελάχιστα διαφέρει στην ουσιαστική του εκτέλεση από την ποινή φυλακίσεως με βασική βέβαια διαφορά το ανώτατο και κατώτατο χρονικό όριο επιβολής του. Είναι όμως αδικαιολόγητη η σύγχυση που γίνεται (έστω και

σπάνια) από εφαρμοστές του νόμου μεταξύ αυτού και του αναμορφωτικού μέτρου της εισαγωγής σε Αν.Κ./Ι.Α. Ακόμη περισσότερο, μεταξύ της ιδιάζουσας αυτής ποινής και των «σωφρονιστικών μέτρων» της γονικής μέριμνας των οικείων άρθρων του Α.Κ., όπως τροποποιήθηκαν με τον νόμο 1329/1983 (άρθρα 1510, 1518 Α.Κ.). Περισσότερα για το σωφρονιστικό περιορισμό και ιδιαίτερα για τη συγχώνευση ποινικού σωφρονισμού και ποινής φυλακίσεως βλ. παρακάτω υπό το άρθρο 132 Π.Κ.

Κρίνεται σκόπιμο να σημειωθεί ακόμη, ότι στο άρθρο αυτό έγιναν ορισμένες προσθήκες με το άρθρο 6 του ν.δ. 495/1974 (που, όπως προαναφέρθηκε, δεν έχει εφαρμοσθεί λόγω του άρθρου 15 του ν.δ. 8/17.8.1974). Με τις προσθήκες αυτές αφενός μεν θα πρέπει να λαμβάνεται υπόψη για την απόλυση ή έκθεση του Επιμελητή Ανηλίκων, εφόσον προσάγεται, και αφετέρου προβλέπεται η δυνατότητα αντικατάστασης του ποινικού σωφρονισμού με αναμορφωτικά μέτρα (βλ. και υπό άρθρο 124), με την προϋπόθεση ότι ο έφηβος παρουσιάζει βελτίωση ή ότι συντρέχουν άλλοι λόγοι που να δικαιολογούν την αντικατάσταση.

Άρθρο 128

Πταίσματα ανηλίκων

Αν η πράξη που τέλεσε ο ανήλικος συνιστά πταίσμα, εφαρμόζονται μόνο τα αναμορφωτικά μέτρα του άρθρου 122, εκτός από την τοποθέτηση του ανηλίκου σε κατάλληλο κατάστημα αγωγής.

Βιβλιογραφία: Ζαργάνης Α., Αρμοδιότης Δικαστού Ανηλίκων δια τα πταίσματα και το αδίκημα παραμελήσεως εποπτείας ανηλίκου, Π.Χρ. 4 (1954) 158-160.

Νομολογία: Γνμδ. Εισ. Α.Π. 69/1951, Π.Χρ. 1 (1951) 486 – Γνμδ. Εισ. Α.Π. 40/1951, Π.Χρ. 1 (1951) 317 – Γνμδ.Εισ. Α.Π. 33/1952, Π.Χρ. 2 (1952) 459 – Γνμδ.Εισ. Α.Π. 1/1953, Π.Χρ. 3 (1953) 54 – Γνμδ. Εισ. Α.Π. 1/1971, Π.Χρ. 21 (1971) 177.

Ερμην. σχόλια: Στο άρθρο αυτό με τη λέξη ανήλικος νοείται ο έφηβος, αφού κατά το άρθρο 126 § 1 το «παιδί» είναι ποινικώς ανεύθυνο για κάθε αξιόποινη πράξη, ακόμη και για πταίσμα. Επομένως κατά την παραπάνω διάταξη στα πταίσματα που τελούνται από τους ανηλίκους αποκλείεται: α) ο ποινικός σωφρονισμός, β) η τοποθέτηση ανηλίκου σε κατάστημα αγωγής-αναμορφωτικό, και γ) η εφαρμογή θεραπευτικών μέτρων.

Άρθρο 129

Απόλυση υπό όρο

1. Το δικαστήριο μπορεί με πρόταση της διεύθυνσης του καταστήματος ή του

εισαγγελέα, να απολύει υπό όρο τον καταδικασμένο με σκοπό τη δοκιμασία του. Η απόλυση γίνεται πριν λήξει το ελάχιστο όριο που καθόρισε η απόφαση, αλλά πάντως αφού περάσουν τουλάχιστον έξι μήνες διαμονής στο κατάστημα και, αν έχει επιβληθεί περιορισμός τριών ετών και πάνω, αφού περάσει τουλάχιστον ένα έτος διαμονής.

2. Στην απόφαση για την απόλυση υπό όρο ορίζεται ο χρόνος της δοκιμασίας, που δεν μπορεί να είναι ούτε κατώτερος από δύο ούτε ανώτερος από πέντε έτη.

3. Στον καταδικασμένο μπορούν να επιβληθούν κατά τη διάρκεια του χρόνου της δοκιμασίας του οι υποχρεώσεις του άρθρου 122 παρ. 2.

4. Αν ο απολυμένος δείχνει κατά το χρόνο της δοκιμασίας του κακή διαγωγή, το δικαστήριο με πρόταση της διεύθυνσης του καταστήματος, του εισαγγελέα ή αυτών που έχουν από το νόμο την επιμέλεια του ανηλίκου μπορεί να ανακαλέσει την υπό όρο απόλυση ή να παρατείνει το χρόνο της δοκιμασίας του έως πέντε έτη, αν ο χρόνος που είχε οριστεί ήταν μικρότερης διάρκειας. Σε περίπτωση ανάκλησης, ο χρόνος που διανύθηκε ελεύθερα έξω από το κατάστημα δεν υπολογίζεται στη διάρκεια της ποινής.

5. Αν μετά την απόλυση περάσει ο χρόνος δοκιμασίας που όρισε η απόφαση χωρίς να γίνει ανάκληση, η ποινή θεωρείται ότι εκτίθηκε.

6. Αρμόδιο να αποφασίζει την απόλυση του καταδικασμένου βάσει αυτού του άρθρου, καθώς επίσης και βάσει της παρ. 3 του άρθρου 127, είναι το τριμελές δικαστήριο ανηλίκων στο πλημμελειοδικείο του τόπου όπου εκτίεται ο περιορισμός.

Βιβλιογραφία: Γαρδίκας Κ., Το σύστημα της δοκιμασίας, Π.Χρ. 21 (1971) 97-132 – Πρωτοπαπαδάκη Ελένη, Ο θεσμός της υφ' όρον απολύσεως καταδίκου, Αθήναι 1954.

Νομολογία: Γνμδ. Εισ.Α.Π. 42/1951, Π.Χρ. 1 (1951) 318 – Πλημ. Εδσο. 159/1951, Π.Χρ. 1 (1951) 419 – Γνμδ. Εισ. Α.Π. 40/1952, Π. Χρ. 2 (1952) 463 – Γνμδ. Εισ. Α.Π. 1/1954, Π.Χρ. 4 (1954) 41 – Γνμδ. Εισ. Α.Π 10/1958, Π.Χρ. 8 (1958) 231 – Γνμδ. 5071/1969 Εισ. Πλημ. Χαν., Π.Χρ. 19 (1969) 501.

Ερμην. σχόλια: Η υπό όρον απόλυση επιτρέπει στη δικαστική αρχή να απολύσει τον καταδικασμένο πριν από την πλήρη έκτιση της ποινής του υπό τον όρο της καλής του διαγωγής (χωρίς να εξαλείφεται το υπόλοιπο), μέχρι της πλήρους συμπληρώσεως του χρόνου της ποινής που επιβλήθηκε. Προϋποθέτει λοιπόν ποινή στερητική της ελευθερίας. Τα περί απολύσεως όμως με όρους, όπως εκτίθενται στα οικεία άρθρα 105-110 Π.Κ., δεν εφαρμόζονται προκειμένου για ανηλίκους, που τους επιβλήθηκε ποινικός σωφρονισμός και δεν συμπλήρωσαν το 17ο χρόνο της ηλικίας τους. Η υπό όρους απόλυσή τους διέπεται από το άρθρο 129 Π.Κ. Αφήνεται λοιπόν στη διακριτική εξουσία του Τρ. Δ.Α. του τόπου εκτίσεως του περιορισμού, κατά την ανέλεγκτη κρίση του, να διατάξει την απόλυση του εφήβου με ορισμένες προϋποθέσεις (συμπλήρωση κατώτατου ορίου παραμονής στο Σ.Κ., καλή συμπεριφορά κ.λπ.).

Για τις «πρόσθετες υποχρεώσεις» (όρους συμπεριφοράς, κ.λπ.) που αναφέρονται στην § 3 του άρθρου, τονίζεται εκτός των άλλων (βλ. και υπό άρθρο 122 § 2 όπου και εκτενέστερη αναφορά) και η ανάγκη του ελέγχου τηρήσεώς τους, αλλά και η ιδιαίτερη δυσκολία αυτού του ελέγ-

χου. Είναι δε άμεσα συνδυασμένο το θέμα με την επόμενη διάταξη, που αφορά στην εξέλιξη της διαγωγής του υπό όρον προσωρινά απολυμένου εφήβου. Οι κανόνες αυτοί συμπεριφοράς κατά τη διάρκεια της δοκιμασίας επιβάλλονται από το δικαστή που καθορίζει και τα χρονικά της όρια. Κατά το χρονικό διάστημα που διαρκεί η δοκιμασία, εφαρμόζονται οι γενικοί κανόνες της μεθοδολογίας έρευνας των κοινωνικών επιστημών και συγκεκριμένα της κοινωνικής εργασίας (κατά περίπτωση ή σε ομάδες) με τις μεθόδους και την καθορισμένη τεχνική τους, π.χ. συνεντεύξεων, με βάση τις γενικές αρχές της ψυχολογίας κ.λπ. Οι αρχές αυτές περιλαμβάνουν εκτός από την επίλυση γενικά των προβλημάτων ειδικότερα την προστατευτική συμπάρασταση για την κάλυψη άμεσων αναγκών, π.χ. κοινωνική επαναπροσαρμογή, ανεύρεση εργασίας, κατοικίας, θέματα υγείας, οικογενειακά κ.λπ.

Η εξέταση της συμπεριφοράς του εφήβου που δικάστηκε και καταδικάστηκε είναι απαραίτητη. Επομένως ο διευθυντής του Σ.Κ. και ο Εισαγγελέας που είναι αρμόδιοι κατά το νόμο, πριν από την πρότασή τους λαμβάνουν υπόψη την καλή διαγωγή του ανηλίκου μέσα στο κατάστημα, για την οποία ο μεν πρώτος ενημερώνεται άμεσα από τους κοινωνικούς λειτουργούς (βλ. ν.δ. 1375/1973 περί συστάσεως και λειτουργίας κοινωνικής υπηρεσίας στις Φυλακές, Σ.Κ. και Ι.Α.) ο δε δεύτερος έμμεσα, προφανώς από τις ίδιες πηγές.

Κατά το χρόνο της δοκιμασίας η συμπεριφορά επιβλέπεται συστηματικά από τα ταγμένα για το σκοπό αυτό κρατικά όργανα που είναι, σύμφωνα με το άρθρο 10 του π.δ. 49/1979 σε συνδυασμό με το άρθρο 2 του ν.δ. 1375, α) οι κοινωνικοί λειτουργοί του Σ.Κ. εφόσον ο ανήλικος και η οικογένειά του κατοικούν στην περιφέρεια του καταστήματος, β) οι Επιμελητές Ανηλίκων, εφόσον το Σ.Κ., βρίσκεται σε άλλη περιφέρεια. Η παραγγελία τόσο για την κοινωνική έρευνα του οικογενειακού και κοινωνικού περιβάλλοντος και διαγωγής του ανηλίκου, που βρίσκεται στην περιφέρειά του, όσο και για την άσκηση της «προστατευτικής επιβλέψεως» καθώς και η προετοιμασία για την κοινωνική αποκατάσταση κ.λπ., εκδίδεται από το Υπουργείο Δικαιοσύνης ή τους υπεύθυνους της αρμόδιας υπηρεσίας των δύο αυτών φορέων επιβλέψεως, δηλαδή είτε το Δικαστή Ανηλίκων ή προϊστάμενο Υ.Ε.Α., είτε το Διευθυντή του Σ.Κ. (βλ. και ειδικούς νόμους παρακάτω).

Η § 4 του παραπάνω άρθρου αναφέρεται στην κακή συμπεριφορά και εξέλιξη του εφήβου που απολύθηκε υπό όρους. Εάν δηλαδή διαπιστωθεί κατά το χρόνο της δοκιμασίας κακή διαγωγή το Δικαστήριο μπορεί να ανακαλέσει την απόφασή του ή να παρατείνει το χρόνο δοκιμασίας. Η διαπίστωση της κακής αυτής συμπεριφοράς (που μπορεί να συνίσταται σε άτακτη ή αντικοινωνική ζωή, ανάρμοστη διαγωγή, εγκατάλειψη εργασίας, άσκοπη περιπλάνηση κ.λπ.) γίνεται στις εκθέσεις που

υποβάλλονται από τα παραπάνω όργανα του Υπουργείου Δικαιοσύνης, δηλαδή κοινωνικούς λειτουργούς ή Επιμελητές Ανηλίκων.

Μέσα στα πλαίσια της «κακής συμπεριφοράς» περιλαμβάνεται, κατά μείζονα λόγο, η τέλεση νέας αξιόποινης πράξης από τον έφηβο που βρίσκεται υπό δοκιμασία. Αυτονόητη λοιπόν θα πρέπει να θεωρηθεί η ανάκληση (έστω και αν το άρθρο 129 δεν ορίζει σχετικά κάτι συγκεκριμένο) της υφ' όρον απολύσεως.

Άρθρο 130

Ανήλικοι που δικάζονται μετά την
συμπλήρωση του 17ου έτους

1. Όταν ένας ανήλικος που βρισκόταν στην εφηβική ηλικία όταν ετέλεσε την πράξη εισάγεται σε δίκη μετά τη συμπλήρωση του 17ου έτους, το δικαστήριο μπορεί αντί για περιορισμό σε σωφρονιστικό κατάστημα να επιβάλει την ποινή που προβλέπεται για την πράξη που τελέστηκε ελαττωμένη σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 83· τούτο γίνεται αν το δικαστήριο κρίνει ότι αν και ο ποινικός σωφρονισμός του ανήλικου είναι αναγκαίος, δεν είναι όμως πια σκόπιμος ο περιορισμός του σε σωφρονιστικό κατάστημα.

2. Οι ποινές στέρησης της ελευθερίας που επιβλήθηκαν σύμφωνα με τα παραπάνω δεν συνεπάγονται σε καμιά περίπτωση τη στέρηση των πολιτικών δικαιωμάτων ή την παραπομπή σε κατάστημα εργασίας.

3. Κατά γενικό κανόνα οι κατάδικοι αυτοί κρατούνται χωριστά από άλλους ενήλικους καταδίκους.

Βιβλιογραφία: Βεργόπουλος, Ποιν. Διατάξεις – Γαρδίκας, Ανήλικοι εγκληματίαι σ. 276 – Καπετανάκης Γ., Σχέσις του άρθρου 347 προς το άρθρο 339 του Π.Κ., Αρμεν. 7 (1953) 261-266 – Κουκουτσάκη Αφροδίτη, Σύγχρονες τάσεις στη σωφρονιστική μεταχείριση νεαρών ενηλίκων εγκληματιών, Π.Χρ. 29 (1979) 732-738.

Νομολογία: Α.Π. 160/1950, Π.Χρ. 1 (1951) 294 – Γνμδ. Εισ. Α.Π. 36/1952, Π.Χρ. 2 (1952) 461 – Α.Π. 432/1953, Π.Χρ. 4 (1954) 87, ΕΕΝ 21 (1954) 376 – Κακουργ. Ρόδου 18/1953, Π. Χρ. 3 (1953) 268 – Τρ. Δ.Α. Αθην. 2/1953, Π. Χρ. 3 (1953) 269 – Μ.Δ.Α. Αθην. 153/1955, Θέμις 66 (1955) 552 (σχολ. Σ. Κόρμαλη) – Α.Π. 9/1961, Π. Χρ. 11 (1961) 208 – Μ.Δ.Α. Βόλου 4/1962, ΕΕΝ 29 (1962) 338, 339 – Α.Π. 53/1965, Π.Χρ. 15 (1965) 601 – Α.Π. 1122/1976, Π. Χρ. 27 (1977) 439 – Α.Π. 1910/1983, Π. Χρ. 34 (1984) 668.

Ερμην. σχόλια: Το άρθρο για τη διαφοροποίηση της μεταχείρισεως χρησιμοποιεί ως κριτήριο το χρόνο εκδικάσεως της πράξης. Για την εφαρμογή του δηλαδή απαιτείται η συμπλήρωση της ποινικής ενηλικότητας κατά το χρόνο που εισάγεται ο έφηβος σε δίκη. Ως χρόνος εισαγωγής σε δίκη λαμβάνεται ο χρόνος της οριστικής εκδικάσεως και όχι ο χρόνος της κοινοποιήσεως της κλήσεως για την εμφάνιση στο δικαστήριο. Αν ο ανήλικος προβάλει τη μη συμπλήρωση του 17ου χρόνου, θα αποφασίσει για

την ηλικία το δικαστήριο. Ζήτημα προκύπτει, όταν η ένσταση για την ηλικία προβάλλεται στο Κακουργιοδικείο (σε περίπτωση συνεκδικάσεως με ενήλικους). Θα αποφανθεί βέβαια το δικαστήριο των συνέδρων, αλλά η διάταξη του άρθρου 384 Κ.Ποιν.Δ. είναι αντισυνταγματική, αφού αφαιρεί από τους ενόρκους τη συνταγματικά κατοχυρωμένη δικαιοδοσία τους. Αν όμως αποφανθούν οι ένορκοι για την ηλικία, η απόφαση θα είναι ανατιολόγητη και μπορεί και πάλι να ανακύψει πρόβλημα. Με το άρθρο 130 περιλαμβάνεται μεταξύ των λόγων που συνεπάγονται μείωση της ποινής (άρθρα 23, 25 § 3, 33 § 2, 36, 41-44 § 2, 47, 84 Π.Κ.) και η εφηβική ηλικία. Εφόσον ο κρινόμενος δεν συμπλήρωσε τον 21ο χρόνο, και αν ακόμη έχει ξεπεράσει το 17ο κατά το χρόνο της εκδικάσεως, αρμόδια είναι τα Δικαστήρια Ανηλίκων κατά τις ειδικότερες διακρίσεις.

Με τα άρθρα 130 και 131 το Δικαστήριο Ανηλίκων καθίσταται αρμόδιο να εκδικάσει πράξη εφήβου και σε βαθμό κακουργήματος (για το συνταγματικό θέμα που προκύπτει βλ. υπό άρθρο 96 Συντάγματος). Αφού λοιπόν με βάση τα παραπάνω άρθρα καμιά πράξη εφήβου δεν μπορεί να χαρακτηριστεί βαρύτερη από πλημμέλημα, συνέπεια είναι ότι δεν χωρεί έφεση κατά του αντίστοιχου παραπεμπτικού βουλεύματος (Α.Π. 1910/1983).

Το Δικαστήριο Ανηλίκων που είναι αρμόδιο μπορεί να επιβάλει και ποινή καθειρέξεως (Τρ.Δ.Α. Αθην. 2/1953 – Κακουργ. Ρόδου 18/1953). Ανηλικός μέχρι του 17ου χρόνου της ηλικίας του δεν καταδικάζεται ποτέ σε θάνατο. Στη μετεφηβική όμως ηλικία, δηλαδή 18-21 χρόνων, φαίνεται ότι είναι αυτό δυνατό για έγκλημα που τελέστηκε μετά τη συμπλήρωση του κατώτατου ορίου (18ου). Όταν το δικαστήριο προκρίνει αντί του σωφρονιστικού περιορισμού την ποινή που απειλείται από το νόμο, τότε την επιβάλλει ελαττωμένη κατά το άρθρο 83 (Μ.Δ.Α.Αθην. 153/1955). Στην περίπτωση αυτήν η ποινή κατά της ελευθερίας δεν συνεπάγεται την αποστέρηση, ως παρεπομένη, των πολιτικών δικαιωμάτων ή την παραπομπή σε κατάστημα εργασίας (Γνμδ. Εισ. Α.Π. 36/1952). Οι συνέπειες αυτές κρίθηκαν πολύ βαρείες και ασυμβίβαστες προς την κοινωνική αποκατάσταση του ανηλικού. Η § 3 του άρθρου ορίζει ότι η παραπάνω ποινή εκτίεται από τους ανηλικούς σε χωριστό διαμέρισμα της φυλακής, ιδιαίτερα από τους άλλους ενήλικους κρατούμενους, για να αποφευχθεί η κακή επίδρασή τους.

Το γεγονός, ότι το άρθρο 130 κάνει λόγο μόνο για περιορισμό σε Σ.Κ. ή για επιβολή ελαττωμένης ποινής δεν σημαίνει ότι το αρμόδιο δικαστήριο δεν μπορεί να αρκεστεί στη λήψη αναμορφωτικών (μόνον) μέτρων (Μ.Δ.Α. Βόλου 4/1962).

Άρθρο 131

Έναρξη εκτέλεσης της απόφασης μετά τη συμπλήρωση του 17ου έτους

1. Αν ο καταδικασμένος σε περιορισμό σε σωφρονιστικό κατάστημα συμπλήρωσε το 17ο έτος της ηλικίας του πριν αρχίσει η εκτέλεση της απόφασης, το δικαστήριο που δίκασε μπορεί, αν κρίνει ότι ο περιορισμός σε σωφρονιστικό κατάστημα δεν είναι πια σκόπιμος, να τον αντικαταστήσει με την ποινή του προηγούμενου άρθρου.

2. Αν ο καταδικασμένος συμπλήρωσε το 21ο έτος της ηλικίας του, η αντικατάσταση του περιορισμού κατά την παράγραφο 1 είναι υποχρεωτική.

3. Οι παράγραφοι 2 και 3 του προηγούμενου άρθρου ισχύουν και στις περιπτώσεις του άρθρου αυτού.

Νομολογία: Εφ. Θράκης 1/1959, Π.Χρ. 9 (1959) 101 (σχόλ. Δ.Θ.).

Ερμην. σχόλια: Σύμφωνα με τα άρθρα 130 και 131 στην ίδια ελαττωμένη ποινή μπορεί να υποβληθούν τόσο οι εφηβικής όσο και οι μετεφηβικής ηλικίας «εγκληματίες». Από το αν ο έφηβος συμπλήρωσε το 17ο ή τον 21ο χρόνο της ηλικίας του εξαρτάται η δυνητική ή η υποχρεωτική αντικατάσταση από το δικαστή του σωφρονιστικού περιορισμού με την ελαττωμένη ποινή του άρθρου 83 Π.Κ. Και στις δυο περιπτώσεις απαιτείται η συμπλήρωση του σχετικού ορίου ηλικίας (του 17ου ή του 21ου χρόνου) να έγινε πριν αρχίσει η εκτέλεση της απόφασης (Εφ.Θράκης 1/1959). Η αντικατάσταση είναι υποχρεωτική όταν η απόφαση που επέβαλε τον ποινικό σωφρονισμό δεν εκτελέσθηκε για οποιοδήποτε λόγο, και δεν παραγράφηκε η ποινή μέχρι τη συμπλήρωση της ενηλικότητας. Σημειωτέον ότι και μετά τη μείωση του ορίου της αστικής ενηλικότητας η ποινική αυτή διάταξη δεν θίγεται (βλ. και υπό άρθρο 121). Είναι αυτονόητο, ότι αν έχει αρχίσει η εκτέλεση της ποινής δεν νοείται διακοπή της με σκοπό την αντικατάστασή της.

Μετά τη συμπλήρωση του 21ου χρόνου της ηλικίας ο νόμος καθιερώνει αμάχητο τεκμήριο, ότι ο περιορισμός σε Σ.Κ. δεν είναι πια σκόπιμος. Κατά την τρίτη τέλος παράγραφο του παραπάνω άρθρου τόσο η δυνητική όσο και η υποχρεωτική επιβολή της ελαττωμένης ποινής δεν συνεπάγονται, α) την αποστέρηση των πολιτικών δικαιωμάτων και β) την παραπομπή σε κατάστημα εργασίας. Επιβάλλεται ακόμα να κρατούνται χωριστά οι μετέφηβοι από τους άλλους κοινούς κρατούμενους. Ο Π.Κ. δεν περιέχει ιδιαίτερες διατάξεις για την παραγραφή στα εγκλήματα των ανηλίκων· επομένως εφαρμόζονται τα άρθρα 111 επ.

Άρθρο 132

Συρροή

1. Αν ο κρατούμενος σε σωφρονιστικό κατάστημα διαπράξει αξιόποινη πράξη πριν συμπληρώσει το 17ο έτος της ηλικίας του, ή αν συντρέξει άλλη περίπτωση συρροής κατά το άρθρο 97, το δικαστήριο επαυξάνει το ελάχιστο και το μέγιστο όριο παραμονής του ανηλίκου στο κατάστημα, που τα είχε καθορίσει στην προηγούμενη απόφασή του.

2. Αν ο κρατούμενος σε σωφρονιστικό κατάστημα διαπράξει αξιόποινη πράξη μετά τη συμπλήρωση του 17ου έτους της ηλικίας του: α) αν η ποινή που προσδιορίστηκε για

την πράξη αυτή είναι πρόσκαιρη κάθειρξη, το δικαστήριο επιβάλλει συνολική ποινή κάθειρξης επαυξημένη· η επαύξηση της κάθειρξης δεν μπορεί να είναι κατώτερη από το μισό του κατώτατου ορίου του περιορισμού σε σωφρονιστικό κατάστημα που καθόρισε η απόφαση του δικαστηρίου· κατά τα λοιπά εφαρμόζονται οι διατάξεις του άρθρου 94 παρ. 1· β) αν η ποινή που επιβλήθηκε για τη νέα πράξη είναι ηπιότερη από την πρόσκαιρη κάθειρξη το δικαστήριο επαυξάνει το κατώτατο και ανώτατο όριο του περιορισμού σε σωφρονιστικό κατάστημα που καθορίστηκε στην προηγούμενη απόφαση, όχι όμως πέρα από το ανώτατο όριο περιορισμού το οποίο ορίζεται στο άρθρο 54.

Βιβλιογραφία: Βλ. γενικά ερμηνείες ποινικών κωδίκων. Επίσης, Ανδρουλάκης Ν., Συρροή τ. Β΄ ίδια σ. 116-118 – Κουσουλός ό.π. (στο άρθρο 127) – Παπαθανασίου Ν., Περί συρροής ποινών και μέτρων ασφαλείας, Π.Χρ. 21 (1971) 416-428, 594-606 – Σταμάτης Κ., Γενικάί αρχαί της φαινομένης συρροής εγκλημάτων και ιδίως της κατ' ιδέαν, Θεσ/κη 1972 – Χωραφάς σ. 393 επ.

Νομολογία: Γνμδ. Εισ.Α.Π. 32/1953, Π.Χρ. 3 (1953) 413 – Τρ.Πλημ.Πειρ. 4248/1955, Π.Χρ. 5 (1955) 392 (σχολ. Ι. Ζαγκαρόλα) – Τρ. Εφ. Θρ. 7/1955, Π.Χρ. 5 (1955) 135 (σχόλιο Ι. Ζαγκαρόλα) – Πλημ. Αθηνών 3792/64, Π.Χρ. 14(1964) 644 – Εφ. Θεσ. 106/1969, Π.Χρ. 19 (1969) 558 – Γνμδ. Εισ. Πλημ. Σπάρτης 3/1974, Π.Χρ. 24(1974) 311 – 313 (σχόλ. Άννας Ψαρούδα-Μπενάκη).

Ερμην. σχόλια: Ο Π.Κ. δεν περιέχει διατάξεις που να ρυθμίζουν στο σύνολό τους τις μορφές συνεκδικάσεως περισσοτέρων εγκλημάτων που τελέστηκαν από τον ίδιο έφηβο. Στο άρθρο όμως 132 προβλέπονται δύο περιπτώσεις συρροής εγκλημάτων: Στην πρώτη (§ 1) αντιμετωπίζεται η τέλεση από τον κρατούμενο σε Σ.Κ. έφηβο, άλλης, νέας πράξης πριν από τη συμπλήρωση του 17ου χρόνου της ηλικίας του ή η συνδρομή άλλης περιπτώσεως συρροής κατά το άρθρο 97 Π.Κ. Στην περίπτωση αυτή το δικαστήριο επαυξάνει τον ελάχιστο και το μέγιστο όρο παραμονής του ανηλίκου στο Σ.Κ. που καθορίσθηκαν με την προηγούμενη απόφασή του. Στη δεύτερη περίπτωση (§ 2) προβλέπεται η τέλεση από έφηβο κρατούμενο σε Σ.Κ. άλλης αξιόποινης πράξης μετά τη συμπλήρωση του 17ου χρόνου της ηλικίας του.

Κατά μία ερμηνευτική άποψη (Μπουρόπουλος) η § 1 του άρθρου προβλέπει, α) την περίπτωση που ο εκτίων ποινή περιορισμού ανήλικος διαπράττει έγκλημα πριν να συμπληρώσει το 17ο χρόνο και β) την περίπτωση καταδίκης (πριν από τη συμπλήρωση και πάλι), αλλά μετά τη ολοσχερή απόπση της ποινής του περιορισμού, ή την απόλυση κατά το άρθρο 127 § 3, ή την υφ' όρον απόλυση κατά το άρθρο 129 για άλλη πράξη που τέλεσε πριν από την προηγούμενη καταδίκη. Και στις δύο περιπτώσεις θα εφαρμοστεί το άρθρο 94 με επιβολή συνολικής ποινής περιορισμού με επαύξηση (μέσα στο όρια του άρθρου 54) του ελάχιστου και μέγιστου όρου παραμονής στο Σ.Κ. που καθορίσθηκε με την πρώτη απόφαση. Η ποινή που είχε ήδη εκτιθεί αφαιρείται από τη συνολική.

Αντίθετη άποψη (Ανδρουλάκης, Συρροή) θεωρεί την παραπάνω εσφαλμένη, γιατί παραγνωρίζει τη φύση της κυρώσεως και γιατί παραβλέπει το ότι ο ποινικός σωφρονισμός δεν αναφέρεται κατά κύριο λόγο στις επιμέρους εγκληματικές πράξεις, αλλά ευθέως στην προσωπικότητα του ανηλίκου. Επίσης και γιατί η παραπομπή του άρθρου 132 § 1 στο άρθρο 97 δεν επεκτείνεται προφανώς και μέχρι παραπομπής στο άρθρο 94, αλλά ανάγεται μόνο στις ρυθμιζόμενες συνθήκες της δικονομικής συναντήσεως των εγκλημάτων του άρθρου 97. Άλλωστε όπου ο νομοθέτης θέλησε την εφαρμογή του άρθρου 94, το όρισε σαφώς, όπως στην § 2 περίπτ. α. Ο δικαστής κρίνοντας με βάση τις συνθήκες του άρθρου 132 § 1, οφείλει κατά την ίδια πάντα άποψη, να επιβάλει ενιαίο για όλα τα εγκλήματα ποινικό σωφρονισμό (και όχι να καθορίσει ιδιαίτερη ποινή για καθένα από τα εγκλήματα), προσθλέποντας στην προσωπικότητα του ανηλίκου.

Αν συνεκδικάζονται περισσότερα εγκλήματα του ανηλίκου, επιβάλλεται ποινή περιορισμού σε Σ.Κ. ενιαία, για τον προσδιορισμό δε του ανώτατου και ελάχιστου ορίου λαμβάνονται υπόψη όλα τα αδικήματα που συρρέουν. Και για τα εγκλήματα του εφήβου που συνεκδικάζονται θα επιβληθεί μια ενιαία, και όχι μια συνολική, ποινή που αποτελεί σύμπτυγμα των ποινών που προεπιμετρήθηκαν για καθένα από τα εγκλήματα. Πρακτική συνέπεια των παραπάνω είναι ότι στην ενιαία αυτή ποινή δεν ισχύει το άρθρο 94 § 3, ώστε αν για οποιοδήποτε λόγο άφεθεί μεταγενέστερα η ποινή ως προς ένα από τα συρρέοντα εγκλήματα, δεν εξακολουθεί η εκτέλεση ως προς τα υπόλοιπα, αλλά καταρρέει ολόκληρη η ενιαία ποινή και γίνεται αναγκαστικά επιμέτρηση νέας, πράγμα ακριβώς που ανταποκρίνεται στο σκοπό και την ιδιορρυθμία του ποινικού σωφρονισμού. Η επαύξηση της ποινής είναι υποχρεωτική για το δικαστή, εφόσον συντρέχουν οι όροι του άρθρου 132.

Η διάταξη της § 2, όπως προαναφέρθηκε, αφορά σε έφηβο κρατούμενο ήδη σε Σ.Κ., που μετά τη συμπλήρωση του 17ου χρόνου, διέπραξε νέα αξιόποινη πράξη με τις συνηθισμένες για τους ενήλικους ποινικές συνέπειες. Σ' αυτήν προβλέπονται δυο περιπτώσεις: α) αν η πράξη που τελέσθηκε επισύρει ποινή πρόσκαιρης καθείρξεως και β) αν η νέα πράξη επισύρει ποινή ηπιότερη από την πρόσκαιρη καθείρξη. Παρατηρείται ότι και στις δυο περιπτώσεις η ρύθμιση της ποινής που προβλέπεται εξαρτάται από το ποιές πράξεις έχουν τη μεγαλύτερη βαρύτητα, οι πριν δηλαδή από τη συμπλήρωση του 17ου χρόνου ή οι μετά τη συμπλήρωση αυτή. Κατά τον Π.Κ. ο περιορισμός σε Σ.Κ. είναι βαρύτερος μεν από τη φυλάκιση, ελαφρότερος δε από την πρόσκαιρη καθείρξη. Αν επιβλήθηκαν καταδίκες σωφρονιστικού περιορισμού πρώτα και φυλακίσεως μετά, για αδίκημα που διαπράχθηκε μέσα στο Σ.Κ. και υπό καθεστώς ποινικής ενηλικότητας, συντρέχει περίπτωση εφαρμογής της ειδικής συρ-

ροής του άρθρου 132 § 2. Στην περίπτωση αυτήν, αν μεν η ποινή που προβλέπεται από το νόμο για τη νέα αυτή πράξη είναι πρόσκαιρη κάθειρξη, το δικαστήριο επιβάλλει συνολική ποινή καθείρξεως επαυξημένη κατά τον ειδικότερο τρόπο του υπολογισμού που καθορίζει η διάταξη. Αν δε προβλέπεται ηπιότερη ποινή, π.χ. φυλάκιση, το δικαστήριο επαυξάνει τον καθορισμένο με την προηγούμενη απόφαση ελάχιστο και μέγιστο όριο του περιορισμού στο Σ.Κ., μέχρι όμως τα όρια του άρθρου 54, δηλαδή 5-20 χρόνια (Γνμδ.Εισ.Α.Π. 32/1953 – Εφ.Θράκης 7/1955).

Τελικά ίσως θα έπρεπε πέρα απ' αυτά και εξαιτίας των αφόρητων συνεπειών που έχει η εκδοχή περί του ανεπίτρεπτου της συγχωνεύσεως, να εξεταστεί και το ενδεχόμενο επαναλήψεως της διαδικασίας κατ' ανάλογη εφαρμογή του άρθρου 525 § 1 περίπτ. 2 Κ.Ποιν.Δ. Αν και είναι αμφίβολη, κατά μία εκδοχή, η δυνατότητα εφαρμογής αυτής της διατάξεως, δεδομένου ότι δεν πρόκειται περί καταδίκης για άλλο νέο αδίκημα που να επιούρει βαρύτερη ποινή, όπως προβλέπει η παραπάνω διάταξη του Κ.Ποιν.Δ., θα πρέπει να θεωρηθεί ότι η § 2 δεν έχει γενικότερη ισχύ που καλύπτει κάθε περίπτωση συρροής του ποινικού σωφρονισμού με τις συνηθισμένες ποινές των ποινικά ενηλίκων.

Άρθρο 133

Εγκληματίες μετεφηβικής ηλικίας

Αν κάποιος κατά το χρόνο που τελέστηκε η πράξη έχει συμπληρωμένο το 17ο, όχι όμως και το 21ο έτος της ηλικίας του, το δικαστήριο μπορεί να του επιβάλει ποινή ελαττωμένη (άρθρο 83). Σε μια τέτοια περίπτωση εφαρμόζονται και εδώ οι διατάξεις των παραγράφων 2 και 3 του άρθρου 130.

Βιβλιογραφία: βλ. υπό άρθρα 130-132. Επίσης βλ. *Γαρδίκας Κ.*, Τα νομικά, διοικητικά και κοινωνικά επακόλουθα της ποινικής κατάδίκης, Π.Χρ. 8 (1958) 195 – 206.

Νομολογία: Γνμδ.Εισ. Α.Π. 36/1952, Π.Χρ. 2 (1952) 461 – Α.Π. 253/1966, Π.Χρ. 16(1966) 475 – Α.Π. 296/1968, Π.Χρον. 18 (1986) 485 – Α.Π. 196/1969, Π.Χρ. 19 (1969) 355 – Α.Π. 646/1973, Π.Χρ. 23 (1973) 714 – Α.Π. 443/1974, Π.Χρ. 24 (1974) 727, – Α.Π. 661/1974, Π.Χρ. 25 (1975) 47 – Α.Π. 1122/1976, Π.Χρ. 27(1977) 439 – Α.Π. 112/1977, Π.Χρ. 27 (1977) 557 – Α.Π. 257/1977, Π.Χρ. 27(1977) 649 – Α.Π. 537/1978, Π.Χρ. 28 (1978) 680 – Α.Π. 42/1979, Π.Χρ. 29(1979) 367 – Μ.Δ.Α.Πειρ. 87/1983, Π.Χρ. 34(1984) 230.

Ερμην. σχόλια: Το παραπάνω άρθρο αναφέρεται στους «εγκληματίες» μετεφήβους και τονίζει εντονότερα την οριοθέτηση της μετεφηβικής λεγόμενης ηλικίας, μεταξύ του 17ου που θεωρείται το σημείο απαρχής της ποινικής ενηλικότητας και του 21ου χρόνου της ηλικίας που ήταν μέχρι πρότινος (έως την πρόσφατη τροποποίηση του Α.Κ.) η απαρχή της αοστικής ενηλικότητας. Παρατηρείται λοιπόν στον Π.Κ. (που έχει ως πρό-

λίκων. Ιδιαίτερη σημασία στο άρθρο αυτό έχει η ανάθεση σε ειδικά οριζόμενο ανακριτή κάθε ανακρίσεως που αφορά σε ανήλικο.

Άρθρο 7 Δικαστήρια ανηλίκων

1. Το μονομελές δικαστήριο ανηλίκων συγκροτείται από έναν πρωτοδίκη σε κάθε πρωτοδικείο, ο οποίος ορίζεται μαζί με έναν αναπληρωτή για δύο χρόνια, με απόφαση του Ανώτατου Δικαστικού Συμβουλίου και μετά πρόταση του Υπουργού της Δικαιοσύνης· προτιμώνται όσοι έχουν ειδικές γνώσεις και γνωρίζουν, αν είναι δυνατό, μία από τις γλώσσες αγγλική, γαλλική, γερμανική ή ιταλική.

2. Η θητεία των δικαστών ανηλίκων μπορεί να ανανεώνεται με τον ίδιο τρόπο, πάντοτε όμως με τη συναίνεσή τους. Κατά τη διάρκεια της θητείας τους επιτρέπεται η αντικατάστασή τους με τον ίδιο πάλι τρόπο, μετά όμως σύμφωνη και ειδικά αιτιολογημένη γνώμη του προέδρου και του εισαγγελέα εφετών.

3. Το τριμελές δικαστήριο ανηλίκων συγκροτείται από το δικαστή ανηλίκων που αναφέρεται στην παράγραφο 1 και από δύο πλημμελειοδίκες, που ορίζονται από τον πρόεδρο πρωτοδικών. Στο δικαστήριο αυτό προεδρεύει, αν είναι δυνατό, ο δικαστής ανηλίκων. Το εφετείο ανηλίκων συγκροτείται από έναν εφέτη και έναν αναπληρωτή του, που ορίζονται σε κάθε εφετείο σύμφωνα με όσα αναφέρονται στις παραγράφους 1 και 2 του άρθρου αυτού, και από δύο άλλους εφέτες, που ορίζονται ως δικαστές ανηλίκων από τον πρόεδρο των εφετών. Στο δικαστήριο αυτό προεδρεύει, αν είναι δυνατό, ο εφέτης δικαστής ανηλίκων. Η παράγραφος 2 του άρθρου 9 εφαρμόζεται και στην περίπτωση αυτή.

4. Η δικαιοδοσία των δικαστηρίων ανηλίκων ορίζεται στο άρθρο 113.

Βιβλιογραφία: Βλ. γενικά τις ερμηνείες ποινικών κωδίκων. Επίσης βλ. Βουγιούκας, Ποινικόν Δίκαιον ανηλίκων, σ. 121, 126 επ. – Δέδες, Ποιν. Δικονομία, σ. 140 επ., 187 επ. – Ζησιάδης, τ. Α' § 186 – Καρράς, Μαθήματα, σ. 81 – Μίχος Α., Περί συνθέσεως των Δικαστηρίων Ανηλίκων, Π.Χρ. 10 (1960) 60-61 – Τρωιάνου-Λουλά, Υπηρεσία Επιμελητών, σ. 39-44 – Της ίδιαιας, Ο ανήλικος παραβάτης.

Νομολογία: Α.Π. 160/1951, Π.Χρ. 1 (1951) 294 – Γνμδ. Εισ. Α.Π. 40/1953, Π.Χρ. 3 (1953) 415 – Γνμδ. Εισ. Πλημ. Αθ. 16011/1957, Π.Χρ. 7 (1957) 264 – Εφ. Δωδ. 11/1959, ΝοΒ 7 (1959) 604 – Α.Π. 39/1959, Π.Χρ. 9 (1959) 254 – Γνμδ. Εισ. Α.Π. 26/1960, Π.Χρ. 10 (1960) 548 – Μ.Δ.Α. Βόλου 10/1962, ΕΕΝ 29 (1962) 339 – Α.Π. 196/1969, Π.Χρ. 19 (1969) 353 – Α.Π. 1/1971, Π.Χρ. 21 (1971) 177 – Α.Π. 164/1979, Π.Χρ. 29 (1979) 447.

Ερμην. σχόλια: Κατά την Εισηγητική Έκθεση «ουσιωδεστέρα καινοτομία, ήτις εν τω κεφαλαίω Β' πραγματοποιείται, είναι η ίδρυσις πλην του μονομελούς και τριμελούς δικαστηρίου ανηλίκων. Ο Α.Ν. 2135/1939, δι' ου το πρώτον συνεστήθησαν παρ' ημίν ειδικά δικαστήρια ανηλίκων, περιώρισε την δικαιοδοσίαν αυτών εις μόνα τα πλημ/ματα, έτι δε και εις τα πταίσματα, τα διαπραττόμενα εν τη έδρα του πρωτοδικείου, ενώ ως προς τα κακουργήματα οι ανήλικοι εξηκολούθουν υπαγόμενοι εις τα κα-

κουργοδικεία. Ήδη, δια του άρθρ. 7 ολοκληρούται ο περί ου πρόκειται θεσμός δια της ιδρύσεως και τριμελούς δικαστηρίου ανηλίκων, συγκροτούμενου κατά πρώτον μεν βαθμόν εκ του δικαστού ανηλίκων και κατά δεύτερον βαθμόν εκ του παρ' εφέταις δικαστού ανηλίκων και δύο ετέρων εφετών, προς εκδίκασιν των σοβαρωτέρων εγκλημάτων των ανηλίκων, τοιαύτα δε κατά το άρθρ. 113 είναι τα συνεπαγόμενα ποινήν περιορισμού εντός σωφρονιστικού καταστήματος τουλάχιστον 5 ετών. Η ποινή αυτή κατά το άρθρ. 54, Ποιν. Κωδ. επιβάλλεται, όταν η τελεσθείσα παρά του ανηλίκου πράξις απειλήται εν τω νόμω δια στερητικής της ελευθερίας ποινής ανωτέρας των δέκα ετών ή δια θανατικής ποινής, κατά δε το άρθρ. 15 Π.Κ., εφ' όσον διαπράττονται αι τοιαύται πράξεις υπό ανηλίκων, προσλαμβάνουν τον χαρακτήρα πλημμελήματος, αδιαφόρως της διαρκείας του περιορισμού εντός σωφρονιστικού καταστήματος, τον οποίον συνεπάγεται».

Μεταξύ των τακτικών ποινικών δικαστηρίων που αναφέρονται τόσο από το Σύνταγμα όσο και από το άρθρο 1 Κ.Ποιν.Δ. συγκαταλέγονται και τα Δικαστήρια Ανηλίκων. Σύμφωνα με τη συνταγματική διάταξη (άρθρο 96 § 3) ειδικοί νόμοι ορίζουν τα περί των Δικαστηρίων Ανηλίκων, επί των οποίων επιτρέπεται να μην έχουν εφαρμογή οι διατάξεις 93 § 2 και 97. Οι αποφάσεις τους μπορεί να απαγγέλλονται «κεκλεισμένων των θυρών». Επισημαίνεται ότι η παραπάνω συνταγματική διάταξη δεν επιτρέπει παρέκκλιση από το άρθρο 87 § 1 του Συντάγματος και επομένως δεν είναι ορθή η άποψη, ότι είναι δυνατό να ορισθεί με ειδικό νόμο, πως τα Δικαστήρια Ανηλίκων δεν είναι απαραίτητο να συγκροτούνται από τακτικούς δικαστές.

Από τη διάταξη αυτή που δείχνει την ειδική μέριμνα του συντακτικού νομοθέτη για τα ειδικά αυτά δικαστήρια, προκύπτουν οι παρακάτω αποκλίσεις στην εκδίκαση των αδικημάτων των ανηλίκων. Έτσι με ειδικούς νόμους μπορεί να ορισθεί ότι οι συνεδριάσεις των Δικαστηρίων αυτών δεν είναι δημόσιες και ότι δεν απαγγέλλονται σε δημόσια συνεδρίαση. Αναλυτικότερα:

α) Οι γενικές διατάξεις του Κ.Ποιν.Δ. εφαρμόζονται στην εκδίκαση παραβάσεων που διαπράχθηκαν από ανηλίκους, μόνον όταν το συγκεκριμένο θέμα δεν ρυθμίζεται διαφορετικά από τους ειδικούς νόμους που ισχύουν με βάση την παραπάνω συνταγματική διάταξη (βλ. γι' αυτούς παρακάτω στο οικείο μέρος).

β) Οι συνεδριάσεις των Δικαστηρίων Ανηλίκων δεν είναι δημόσιες και δεν επιτρέπεται η είσοδος και η παρουσία ακροατηρίου, εκτός των δικηγόρων, των Επιμελητών Ανηλίκων, των συνηγόρων και των προσώπων που προβλέπονται από τον ειδικό νόμο (π.χ. γονείς). Οι αποφάσεις δεν απαγγέλλονται δημόσια.

γ) Τα κακούργηματα των ανηλίκων ή τα χαρακτηριζόμενα ως πολιτικά εγκλήματα δεν μπορεί να εκδικασθούν από τα κοινά ποινικά δικαστήρια, δηλαδή τα πενταμελή εφετεία και τα μικτά ορκωτά δικαστήρια. Το Σύνταγμα καθιερώνει αποκλειστική αρμοδιότητα των Δικαστηρίων Ανηλίκων για οποιαδήποτε ποινικά αξιόποινη πράξη των ανηλίκων.

Δικαστήρια ειδικά για τους ανηλικούς (7-17 χρόνων) είναι:

1. Το Μονομελές Δικαστήριο Ανηλίκων που απαρτίζεται από το Δικαστή Ανηλίκων, τον Εισαγγελέα (άρθρο 27 εδ. α' Οργ. Δικ.) και το Γραμματέα (άρθρο 12 § 1 Οργ. Δικ.). Ως Δικαστής Ανηλίκων ορίζεται, με Προεδρικό Διάταγμα μετά από απόφαση του Ανώτατου Δικαστικού Συμβουλίου, Πρωτοδίκης για θητεία δύο ετών. Για το διορισμό απαιτείται πρόταση του Υπουργού Δικαιοσύνης. Με την ίδια διαδικασία ορίζεται και ο αναπληρωτής του Δικαστή. Η διετής αυτή θητεία μπορεί να ανανεωθεί με τη συγκατάθεση του Δικαστή Ανηλίκων και με τον ίδιο τρόπο ακόμη για δύο χρόνια. Η θητεία αρχίζει από την ημερομηνία της αποφάσεως του Ανωτ. Δικαστ. Συμβουλίου.

Το Προεδρ. Διάταγμα έχει διαπιστωτικό χαρακτήρα, γι' αυτό και νόμιμα ασκεί τα καθήκοντά του ο Δικαστής Ανηλίκων, έστω και αν δεν του έχει γνωστοποιηθεί το Διάταγμα του διορισμού του (Α.Π. 39/1959). Αυτό ισχύει όχι μόνο για τις δικαιοδοτικές του αρμοδιότητες, αλλά και τις διοικητικές που απορρέουν από την ιδιότητα του Δικαστή Ανηλίκων. Ως προς τη δυνατότητα ανανεώσεως της θητείας, παρά τις κάποιες επιφυλάξεις, έχει επικρατήσει η άποψη (στηριζόμενη και στη διατύπωση της διατάξεως: «δύναται να ανανεούται» και όχι «δύναται να ανανεωθεί»), ότι είναι επιτρεπτή η επανειλημμένη ανανέωση της θητείας του ίδιου Δικαστή - πράγμα όμως σπανιότατο στην πράξη. Επίσης είναι επιτρεπτή η αντικατάσταση του Δικαστή Ανηλίκων κατά τη διάρκεια της θητείας του (π.χ. σε περίπτωση προαγωγής) μετά από απόφαση του Ανωτ. Δικαστ. Συμβουλίου και ύστερα από σύμφωνη και αιτιολογημένη γνώμη του Προέδρου και του Εισαγγελέα Εφετών.

2. Το Τριμελές Δικαστήριο Ανηλίκων συγκροτείται από το διορισμένο σύμφωνα με τα παραπάνω Δικαστή Ανηλίκων και δύο Πλημμελειοδίκες που ορίζονται από τον αρμόδιο Πρόεδρο Πρωτοδικών. Στο Δικαστήριο προεδρεύει «ει δυνατόν», κατά τη διατύπωση του νόμου, ο Δικαστής Ανηλίκων κι επομένως είναι σκόπιμο η επιλογή των δύο άλλων μελών (δεν επιτρέπεται η συμμετοχή Έμμοιθου Παρέδρου, Ειρηνοδίκη ή Πταισματοδίκη) να γίνεται μεταξύ των νεωτέρων του. Η φράση όμως της διατάξεως «ει δυνατόν» δείχνει, ότι επειδή δεν είναι πάντα εφικτό (π.χ. στις μικρές πρωτοδικειακές περιφέρειες, όπου υπηρετούν ελάχιστοι δικαστές) να γίνεται η επιλογή, γι' αυτό και ο νόμος δεν την επιβάλλει. Μπορεί επομένως να προεδρεύσει και αρχαιότερος Πλημμελειοδίκης, χωρίς να είναι Δικαστής Ανηλίκων. Επίσης μπορεί να προεδρεύσει και ο ίδιος ο Πρόε-

δρος των Πρωτοδικών, εφόσον συμμετέχει στη σύνθεση του Τριμελούς Δικαστηρίου Ανηλίκων (Γνμδ. Εισ. Α.Π. 26/1960). Στην σύνθεση όμως είναι απαραίτητο να μετέχει ο ορισμένος, κατά τη διαδικασία του άρθρου 7, Δικαστής Ανηλίκων.

Τόσο στο Μονομελές όσο και στο Τριμελές Δικαστήριο Ανηλίκων μπορεί να δημιουργηθούν ζητήματα κακής συνθέσεώς τους. Συγκεκριμένα: Ο Δικαστής Ανηλίκων σε περίπτωση κωλύματός του μπορεί να αναπληρωθεί μόνον από τον κατά το νόμο προβλεπόμενο αναπληρωτή του. Αναπλήρωση από άλλον Πρωτοδική έχει ως συνέπεια απόλυτη ακυρότητα και συνιστά λόγο αναιρέσεως για κακή σύνθεση του Δικαστηρίου. Για την αναπλήρωση του τακτικού Δικαστή Ανηλίκων από τον αναπληρωτή του λόγω κωλύματος του πρώτου, επιβάλλεται να γίνεται μνεία ρητή στα πρακτικά και στην απόφαση, ότι ο Δικαστής Ανηλίκων, που έχει οριστεί, κωλύεται. Η παράλειψη αυτής της μνείας στην απόφαση συνιστά κακή σύνθεση, επιφέρει απόλυτη ακυρότητα της διαδικασίας και αποτελεί λόγο αναιρέσεως (Α.Π. 39/1959). Για την νόμιμη σύνθεση αρκεί η μνεία ότι είναι Δικαστής Ανηλίκων, γιατί εξυπακούεται ότι ο διορισμός του πραγματοποιήθηκε σύμφωνα με το άρθρο 7 Κ.Ποιν.Δ. (Α.Π. 160/1951· πρβλ. και άρθρα 171 περίπτ. 1α' και 510 Κ.Ποιν.Δ.).

Αν σε κάποιο Πρωτοδικείο δεν έχει διοριστεί Δικαστής Ανηλίκων, δεν μπορεί να λειτουργήσει Μονομελές (ή Τριμελές) Δικαστήριο Ανηλίκων. Ο Πρόεδρος Πρωτοδικών δεν δικαιούται να δικάσει ως Δικαστής Ανηλίκων στο Μονομελές Δικαστήριο Ανηλίκων, γιατί στην προκειμένη περίπτωση δεν τυχαίνει εφαρμογής το άρθρο 6 Κ.Ποιν.Δ., καθόσον ο νομοθέτης θέλησε και απέβλεψε σε «ειδικούς» δικαστές (που θα πρέπει να έχουν ειδικές γνώσεις).

Από τα παραπάνω συνάγεται, ότι υπάρχει κακή σύνθεση του Δικαστηρίου Ανηλίκων όταν: α) Στο Μονομελές δεν δικάσε ο Δικαστής Ανηλίκων ή ο διορισμένος, κατά τη νόμιμη διαδικασία, αναπληρωτής του. β) Στο Τριμελές δεν μετέσχε ο Δικαστής Ανηλίκων ή ο νόμιμος αναπληρωτής του. γ) Δεν αναγράφεται στα πρακτικά, ότι οι άλλοι δύο δικαστές του Τριμελούς Δικαστηρίου Ανηλίκων ορίσθηκαν από τον Πρόεδρο των Πρωτοδικών.

Παρατηρείται ότι τόσο ο συνταγματικός νομοθέτης όσο και ο κοινός έλαβαν ιδιαίτερη πρόνοια και εθέσπισαν ιδιαίτερες εγγυήσεις για το διορισμό των δικαστών ανηλίκων. Είναι φανερό η διαφορά του ανάμεσα στο διορισμό του δικαστή που συγκροτεί Μονομελές Πλημμελειοδικείο (κατά το άρθρο 6 Κ.Ποιν.Δ.) και στο διορισμό του Δικαστή Ανηλίκων που συγκροτεί το Μονομελές Δικαστήριο Ανηλίκων (κατά το άρθρο 7). Αν δεν τηρηθούν οι τασσόμενες διατυπώσεις, στο τελευταίο αυτό άρθρο, δημιουργείται απόλυτη ακυρότητα της διαδικασίας κατά τα άρθρα 171 περίπτ. 1α' και 510 Κ.Ποιν.Δ. Ως βάση της διακρίσεως των Δικαστηρίων Α-

νηλίκων σε Μονομελή και Τριμελή τέθηκε η πρόβλεψη περί επιβολής αναμορφωτικών ή σωφρονιστικών μέτρων (βλ. άρθρα 121-133 Π.Κ. και Πρακτικά Γ' 135).

3. Το Δικαστήριο Ανηλίκων Εφετών. Παρατηρήθηκε, ότι ο Κ.Ποιν.Δ. χρησιμοποιεί τον όρο «παρ' Εφέταις Δικαστήριο Ανηλίκων» και αποφεύγει την ονομασία «Εφετείο Ανηλίκων» λόγω του ιδιάζοντος καθεστώτος στην εκδίκαση των αδικημάτων. Το Δικαστήριο Ανηλίκων που συγκροτείται σε κάθε Εφετείο, αποτελείται από έναν Εφέτη-Δικαστή Ανηλίκων με έναν αναπληρωτή διορισμένο όπως ακριβώς και ο Πρωτοδίκης-Δικαστής Ανηλίκων, δηλαδή κατά τη διαδικασία των § § 1 και 2, και από δύο Εφέτες που ορίζονται από τον οικείο Πρόεδρο Εφετών. Η σύνθεση συμπληρώνεται με τον Εισαγγελέα Εφετών και το Γραμματέα, προεδρεύει δε «ει δυνατόν» ο Εφέτης Δικαστής Ανηλίκων. Η φράση «ει δυνατόν» έχει και εδώ την ίδια έννοια που ήδη έχει παραπάνω εκτεθεί, εφόσον δηλαδή συντρέχουν οι προϋποθέσεις της αρχαιότητας.

Στο παρ' Εφέταις Δικαστήριο Ανηλίκων μπορεί να προεδρεύσει ο Πρόεδρος των Εφετών. Και εδώ ισχύουν τα περί κακής συνθέσεως του Δικαστηρίου που εκτέθηκαν πιο πάνω. Αν δεν υπάρχουν Εφέτης-Δικαστής Ανηλίκων και αναπληρωτής του, ή αν κωλύονται, δεν μπορεί να συγκροτηθεί παρ' Εφέταις Δικαστήριο Ανηλίκων. Ειδικά όμως στο Δικαστήριο αυτό είναι επιτρεπτή η αναπλήρωση ενός μόνον Εφέτη (εφόσον είναι ανέφικτη η συγκρότηση) από τον Πρόεδρο Πρωτοδικών ή από Πρωτοδίκη που έχει 5ετη υπηρεσία (κατά το άρθρο 9 § 2, στο οποίο παραπέμπει το άρθρο 7 § 3 εδ. τελευταίο). Η αναπλήρωση αυτή γίνεται μετά από παραγγελία του Προέδρου Εφετών, στα πρακτικά δε πρέπει να αναφέρεται το ανέφικτο της συμμετοχής Εφέτη και ότι ο καλούμενος ως αναπληρωτής Πρόεδρος Πρωτοδικών ή Πρωτοδίκης ορίσθηκε μετά από παραγγελία του Προέδρου Εφετών. Η μη τήρηση της αναγραφής αυτής επιφέρει απόλυτη ακυρότητα της διαδικασίας λόγω κακής συνθέσεως και δημιουργεί λόγο αναιρέσεως.

Δεν είναι σωστή η άποψη που υποστηρίχθηκε (με βάση λανθασμένη διατύπωση του σχεδίου στη 17η συνεδρίαση της Επιτροπής της 12.9.1947), ότι προκειμένου περί του Δικαστηρίου Ανηλίκων Εφετών πρέπει να γίνει μνεία στην απόφαση, ότι οι δυο Εφέτες ορίστηκαν από τον Πρόεδρο Εφετών «ως Δικαστές Ανηλίκων», αλλιώς είναι κακή η σύνθεση του Δικαστηρίου αυτού. Αλλά ο Πρόεδρος Εφετών, όπως και άλλωστε και ο Πρόεδρος Πρωτοδικών, δεν έχει από το νόμο την εξουσία για τον ορισμό Δικαστών Ανηλίκων, που αποκλειστικά ορίζονται από το Ανώτατο Δικαστικό Συμβούλιο κατά τη διαδικασία του άρθρου 7 Κ.Ποιν.Δ. Μόνη εξουσία έχει να ορίζει τα δύο υπόλοιπα μέλη του Δικαστηρίου.

Η § 4 του ερμηνευόμενου άρθρου παραπέμπει ως προς τη δικαιοδοσία των Δικαστηρίων Ανηλίκων στο άρθρο 113 του ίδιου Κωδικα. Αλλά ενώ εδώ γίνεται λόγος περί «δικαιοδοσίας», το άρθρο 113 στο οποίο γίνεται η παραπομπή αναφέρεται στην καθ' ύλην αρμοδιότητα των Δικαστηρίων Ανηλίκων. Ανάλογη σύγχυση φαίνεται να γίνεται και μεταξύ των άρθρων 5 και 112 και 114, ως προς τις έννοιες δικαιοδοσία και καθ' ύλην αρμοδιότητα.

Για την εκδίκαση των πταισμάτων ανηλίκων εκτός της έδρας του Πρωτοδικείου είναι το Πταισματοδικείο αρμόδιο, μέσα όμως στην έδρα το Μονομελές Δικαστήριο Ανηλίκων. Ειδικά για τα αγροτικά πταίσματα ανηλίκων δεν είναι επιτρεπτός ο χωρισμός της δίκης όταν συνέπραξαν με ενήλικες (βλ. παραπάνω υπό άρθρα 128 Π.Κ. και 130 Κ.Ποιν.Δ.). Όταν το Μονομελές Δικαστήριο Ανηλίκων θεωρηθεί αναρμόδιο, τότε η παραπομπή της υποθέσεως γίνεται δια του αρμόδιου Εισαγγελέα.

Οι διατάξεις του Κ.Ποιν.Δ. ισχύουν και στα Δικαστήρια Ανηλίκων (εκτός από τις ειδικά προβλεπόμενες εξαιρέσεις), επομένως κατά την εκδίκαση της κατηγορίας εναντίον κατηγορουμένου ανηλίκου στο Μονομελές Δικαστήριο Ανηλίκων, θα πρέπει, εκτός των άλλων, να δίνεται ο λόγος και στον ανήλικο, αλλιώς δημιουργείται λόγος αναιρέσεως (Α.Π. 164/1979).

Ο Δικαστής Ανηλίκων. Σε μια δίκη που ο κατηγορούμενος είναι ανήλικος, το κεντρικό πρόσωπο της, ο Δικαστής, έχει ακόμη μεγαλύτερη από τη συνηθισμένη σημασία και είναι βαρύτερος ο ρόλος του. Βρίσκεται πέρα από κάθε συζήτηση η ανάγκη να επιλεγεί ο καταλληλότερος για το έργο αυτό τόσο από άποψη προσωπικότητας όσο και από της πλευράς ειδικών γνώσεων. Παραμένει όμως το πρόβλημα, με ποιο τρόπο θα επιτευχθεί η πραγμάτωση αυτών των σκοπών. Ο νόμος τον θέλει ειδικευμένο και στη σχετική διάταξη τονίζεται η προτίμηση όποιου έχει ειδικές γνώσεις, χωρίς όμως να διευκρινίζεται, ποιες είναι αυτές. Η καλή πρόθεση του νομοθέτη περιορίζεται στην αναφορά της γνώσης ξένων γλωσσών που κι αυτό ακόμη στην πράξη, από όσο είναι γνωστό, δεν ερευνάται.

Εκτός από την (αυτονόητη) νομική κατάρτιση που είναι μεν αναγκαία, αλλά δεν επαρκεί, απαιτούνται γνώσεις της ειδικής νομοθεσίας ανηλίκων καθώς και άλλων επιστημονικών κλάδων, όπως ψυχολογίας, βιολογίας, παιδαγωγικής, ψυχιατρικής κ.λπ. Δεν είναι βέβαια δυνατή η εξειδίκευση σε όλους αυτούς τους κλάδους, αλλά επιβάλλεται τουλάχιστον ο Δικαστής να κατανοεί και να αντιλαμβάνεται, να εκτιμάει και να αξιοποιεί με κάποια ενημέρωση τις προτάσεις των συμβούλων και συνεργατών του άμεσων (επιμελητών ανηλίκων) και έμμεσων (ψυχιάτρων, ψυχολόγων, κοινωνικών λειτουργών). Το έργο του θεωρείται διεθνώς περισσότερο κοινωνικό παρά δικαστικό-νομικό, αφού με τη μεγάλη διακρι-

τική ευχέρεια επιλογής των μέτρων όχι μόνο αποσκοπεί στην αναμορφωτική επίδραση πάνω στο νεαρό παραβάτη, αλλά συμβάλλει στη διαπαιδαγωγημένη αλλαγή συμπεριφοράς του. Στόχοι του πρέπει να είναι ο σεβασμός στο «δίκαιο», αλλά χωρίς την προσκόλληση στο δικονομικό τύπο και στο γράμμα του νόμου, με τελικό σκοπό το συμφέρον του ανηλίκου, του οποίου αποτελεί το φυσικό προστάτη. Μόνο με αυτές τις προϋποθέσεις θα έχει η απόφασή του τα επιδιωκόμενα αποτελέσματα.

Δυστυχώς στην πράξη, παρά την καλή διάθεση των ίδιων των Δικαστών, η αρχική πρόθεση του νομοθέτη δεν φαίνεται να μπορεί να πραγματοποιηθεί. Οι δυσκολίες είναι μεγάλες για να ξεπεραστούν αφού το θέμα βρίσκεται σε συνάρτηση και με τα γενικότερα προβλήματα της απονομής της δικαιοσύνης. Επιβαρημένοι με πολύπλευρη και καταμερισμένη απασχόληση στα επαρχιακά πρωτοδικεία (ανακριτές, σύνεδροι σε κοινά ποινικά δικαστήρια κ.ά.) και με πρόσθετο μεγάλο φόρτο εργασίας στα κεντρικά, όλοι δε επιφορτισμένοι με πολιτικές κυρίως υποθέσεις που τις προτιμούν, αφού από αυτές κρίνονται, οι διορισμένοι ως Δικαστές Ανηλίκων Πρωτοδικές αδυνατούν να διαθέσουν τον αναγκαίο χρόνο, που απαιτούν τα καθήκοντα της ιδιότητάς τους αυτής. Οι περισσότεροι περιορίζονται στην γραφειοκρατική διεκπεραίωση μερικών διοικητικών καθηκόντων (για τις διοικητικές αρμοδιότητες του Δ.Α. βλ. στους ειδικούς νόμους για την Υ.Ε.Α.) και στην εκδίκαση των υποθέσεων του Δικαστηρίου, συχνά δε και χωρίς την απαραίτητη προετοιμασία (ενημέρωση επί των ατομικών δελτίων και εκθέσεων του ανηλίκου πριν από τη δικάσιμο).

Παρά τις εγκυκλίους που παλαιότερα είχαν κατά καιρούς εκδοθεί, δεν φαίνεται να συνειδητοποιήθηκε η ανάγκη της απαλλαγής των Δικαστών Ανηλίκων από την «κύρια» τους δικαστική απασχόληση (βλ. και εγκ. Εισ. Α.Π. 5/5.4.1967). Επισημαίνεται και το άρθρο 3 του α.ν. 2135/1939, που παραμένει ακόμη σε ισχύ (τα άρθρα 2, 4-9 έχουν καταργηθεί· βλ. τις σχετικές διατάξεις παρακάτω στους ειδικούς νόμους) και αναφέρει: «Οι δικασταί ανηλίκων δεν απαλλάσσονται της παρ' οίς υπηρετούσι δικαστηρίοις λοιπής υπηρεσίας αυτών. Η υπηρεσία όμως του δικαστού ανηλίκων προτιμάται πάσης άλλης». Από άλλη άποψη ο σύντομος χρόνος της θητείας τους δεν επαρκεί για να ειδικευθούν, έστω και με τη συναγωγή συμπερασμάτων από την πείρα των δύο ή και περισσότερων χρόνων, αφού αποχωρούν μετά την προαγωγή ή μετάθεσή τους, μια και ο νόμος ως δικαστές ανηλίκων προβλέπει μόνο Πρωτοδικές. Με αυτό τον τρόπο η επιδιωκόμενη «ειδίκευση», που με έμφαση προβλέπει ο νομοθέτης, παραμένει νεκρό γράμμα. Με τις παραπάνω παρατηρήσεις επιδιώκεται να επισημανθεί ιδιαίτερα ο κίνδυνος, να μην αποδώσει η προσπάθεια για μια εποικοδομητική σωφρονιστική πολιτική στον τομέα αυτόν επί των νεαρών παραβατών στη χώρα μας.

και θεραπευτικών μέτρων (βλ. Ζησιάδη, σ. 298, Καίσαρη σ. 207).

Ο Εισαγγελέας είναι υποχρεωμένος να κινήσει την ποινική δίωξη χωρίς να δικαιούται να εξετάσει, αν συντρέχει λόγος που να αίρει τον άδικο χαρακτήρα της πράξης (π.χ περίπτωση άμυνας κατά το άρθρο 22 Π.Κ.) ή λόγος που να αποκλείει τον καταλογισμό (π.χ. κατάσταση ανάγκης κατά το άρθρο 32 Π.Κ.) ούτε αν υπάρχει αμάχητο τεκμήριο ακαταλογίστου, όπως στην παραπάνω περίπτωση, τής τελέσεως δηλαδή αξιόποινης πράξης από παιδί ηλικίας 7-12 χρόνων συμπληρωμένων. Αν το παιδί δεν έχει συμπληρώσει τον 6ο χρόνο της ηλικίας του κατά την τέλεση της πράξης, είναι απολύτως ανεύθυνο και υπάγεται στις διατάξεις της γονικής μέριμνας κατά τον Αστικό Κώδικα. Επομένως η ποινική δίωξη που κινήθηκε κατά προσώπου νεώτερου των 6 ετών, θα πρέπει, κατ' ανάλογη εφαρμογή του άρθρου 79 Κ.Ποιν.Δ., να θεωρηθεί ότι δεν έγινε (βλ. 48/1974 αναφορά Αντεισ. Πρωτ. Κομοτηνής που εγκρίθηκε με το έγγραφο αριθ. 266/1974 Εισαγ. Εφετών Κομοτηνής).

Τέλος δεν πρέπει να αγνοηθεί η συμμετοχή του δημόσιου κατηγορού στην ειδική αυτή διαδικασία, εφόσον υπάρχουν περιπτώσεις ανηλίκων που τελούν πταισματικές παραβάσεις (εκτός της έδρας Πρωτοδικείου) και δικάζονται από πταισματοδικεία. Για την ποινική δίωξη αυτών ορίζεται ειδικός αστυνομικός υπάλληλος κατά τις διατάξεις του ν. 3365/1955 «περί κώδικος Σώματος Χωροφυλακής» και του β.δ. της 25.10/4.11.1958 «περί κανονισμού του Αστυνομικού Σώματος» (βλ. τώρα άρθρο 13 ν. 1481/1984 [Φ.Ε.Κ. Α'52] περί Οργανισμού Δημόσιας Τάξης). Κατά την ενάσκηση αυτού του έργου του υπάγεται όχι στον προϊστάμενό του διοικητή, αλλά στον Εισαγγελέα Πλημμελειοδικών της περιφέρειας του Πταισματοδικείου. Άλλοι ειδικοί νόμοι προβλέπουν ειδικούς υπαλλήλους για την άσκηση των καθηκόντων του δημόσιου κατηγορού σε διάφορες κατηγορίες πταισματικών παραβάσεων.

Άρθρο 113

Δικαστήριο ανηλίκων

1. Τα δικαστήρια ανηλίκων δικάζουν τις αξιόποινες πράξεις που τελούνται από ανηλίκους ηλικίας από δώδεκα έως και δεκαεφτά ετών, με τις παραπάνω διακρίσεις.

Α. Το μονομελές δικαστήριο ανηλίκων δικάζει: α) τις πράξεις που τελούνται από ανηλίκους, εκτός από εκείνες που δικάζονται από το τριμελές δικαστήριο ανηλίκων· β) τα πταίσματα που τελούνται από ανηλίκους στην έδρα του πρωτοδικείου και γ) τις εφέσεις κατά των αποφάσεων του πταισματοδικείου για ανηλίκους. Το μονομελές δικαστήριο ανηλίκων επιβάλλει επίσης τα αναμορφωτικά ή θεραπευτικά μέτρα που ορίζονται από τον ποινικό κώδικα εναντίον των παιδιών που τελούν αξιόποινες πράξεις.

Β. Το τριμελές δικαστήριο ανηλίκων δικάζει τις αξιόποινες πράξεις που τελούνται από ανηλίκους, για τις οποίες η ποινή περιορισμού σε σωφρονιστικό κατάστημα που πρέπει να επιβληθεί σύμφωνα με τον ποινικό κώδικα είναι τουλάχιστον πέντε ετών.

Γ. Το εφετείο ανηλίκων δικάζει τις εφέσεις κατά των αποφάσεων των τριμελών δι-

καστηρίων ανηλίκων που λειτουργούν στα πλημμελειοδικεία.

Η παρ. 2 του άρθρου 9 εφαρμόζεται και εδώ.

2. Το άρθρο 119 του άρθρου 9 εφαρμόζεται ανάλογα στις περιπτώσεις των εδαφίων Α και Β της προηγούμενης παραγράφου.

Βιβλιογραφία: Βλ. γενικά τις ερμηνείες των ποινικών κωδίκων. Επίσης *Βουγιούκας*, Το επί ανηλίκων ποινικών δίκαιον – *Γάφος Η.*, Ποιν. Δικονομία, 3η έκδ., τ. Α' σ. 12 – *Δέδες*, Ποιν. Δικονομία σ. 182, επ. 188 – *Ζησιάδης*, τ. Α' § 186 – *Ζαργάνης ό.π.* – *Ντζιώρας ό.π.* – *Παπαζαχαρίου*, Δίκαιον Ανηλίκων ιδίως τ. Γ' σ. 48 επ., 79 επ., τ. Δ' σ. 57, 121, 154 – *Σταθόπουλος Α.*, Η δικονομική και εν γένει ποινική μεταχείρισις των εγκληματούντων παιδών, Δικαιοσύνη 1970 σ. 409-412.

Νομολογία: Τρ. Δ.Α. Αθηνών 2/1951, Π.Χρ. 1 (1951) 191 (με σχόλ. Η. Γάφου) – Γνμδ. Εισ. Πλημ. Λαμ. 6235/1951, Π.Χρ. 1 (1951) 433 – Γνμδ. Εισ. Πλημ. Δωδ. 1909/1951, Π.Χρ. 2 (1951) 38 – Α.Π. 417 έως 422/1952, Π.Χρ. 2 (1952) 514 – Α.Π. 33/1952, Π.Χρ. 2 (1952) 459 – Α.Π. 122/1953, Π.Χρ. 3 (1953) 261 – Γνμδ. Εισ. Α.Π. 40/1953, Π.Χρ. 3 (1953) 415 – Α.Π. 432/1953, Π.Χρ. 4 (1954) 87, Ε.Ε.Ν 21 (1954) 375 – Εφ. Ναυπλ. (βούλ.) 59/1953, Π.Χρ. 3 (1953) 411 – Μον. Δικ. Ανηλ. Θεσ. 93/1953, Π.Χρ. 3 (1953) 553 – Κακούργ. Ρόδου 18/1953, Π.Χρ. 3 (1953) 268 (σχόλ. Ν. Γαβαλά) – Τρ. Δικ. Ανηλ. Αθηνών 2/1953, Π.Χρ. 3 (1953) 269 – Μ.Δ.Α. Αθηνών 153/1955, Θέμις 66 (1956) 552 (σχόλ. Σ. Κόρμαλη) – Πλημ. Θεσ. (βούλ.) 293/1956, ΝοΒ 5 (1957) 33 – Πλημ. Σερ. 229/1956, Αρχ. Νομ. 8 (1957) 258 – Γνμδ. Εισ. Πλημ. Αθην. 16011/1957, Π.Χρ. 7 (1957) 264 – Α.Π. 124/1957, Π.Χρ. 7 (1957) 296 – Πλημ. Αθην. 847/1957, Π.Χρ. 7 (1957) 465 – Α.Π. 279/1959, Π.Χρ. 10 (1960) 94 – Εφ. Δωδ. 11/1959, ΝοΒ 7 (1959) 604 – Πλημ. Ρόδου 185/1960, Αρμεν. 15 (1961) 284 – Α.Π. 26/1960, Π.Χρ. 10 (1960) 548 – Πλημ. Τρικ. 123/1960, Π.Χρ. 10 (1960) 416 – Μ.Δ.Α. Βόλ. 4/1962, Ε.Ε.Ν. 29 (1962) 338 – Πλημ. Πειρ. 337/1962, Π.Χρ. 12 (1962) 304 – Πεντ. Εφ. Κρήτης 89/1964, Αρμεν. 18 (1964) 779 – Α.Π. 137/1965 Π.Χρ. 15 (1965) 413 – Γνμδ. Εισ. Α.Π. 1/1971, Π.Χρ. 21 (1971) 177 – Α.Π. 443/1974, Π.Χρ. 24 (1974) 727 – Γνμδ. Εισ. Εφ. Λαρ. 2/1977, Π.Χρ. 27 (1977) 390 – Α.Π. 537/1978, Π.Χρ. 28 (1978) 680 – Πλημ. Θεσ. (βούλ.) 278/1978, Π.Χρ. 28 (1978) 831 (με πρότ. Εισ.) – Τριμ. Εφ. Ανηλ. Αιγαίου 8/1978, Π.Χρ. 28 (1978) 634 – Α.Π. 472/1979, Π.Χρ. 29 (1979) 596 – Πλημ. Θεσ. 378/1978, Π.Χρ. 28 (1978) 832 – Πλημ. Πειρ. 304/1983 – άρθρα 6 ν.δ. 805/1971 και 105 ν. 614/1977 (κ.ο.κ.).

Ερμην. σχόλια: Με το άρθρο 113 σε συνδυασμό και με το άρθρο 7 Κ.Ποιν.Δ. το μέχρι τότε δίκαιο των ανηλίκων υποβλήθηκε από το νομοθέτη των ποινικών κωδίκων σε νέα ρύθμιση που κατά την εισηγητική έκθεση (υπό το άρθρο 7 Κ.Ποιν.Δ.) χαρακτηρίζεται ως καινοτομία. Από άλλη άποψη το θέμα αντιμετωπίζεται και από τη διάταξη του ισχύοντος Συντάγματος (άρθρο 96 § 3, βλ. οικείο μέρος) που αναφέρεται σε «ειδικούς νόμους». Οι ειδικοί αυτοί νόμοι, τους οποίους προβλέπει η συνταγ-

ματική διάταξη, είναι ο ποινικός κώδικας και ο κώδικας της ποινικής δικονομίας ως προς τις διατάξεις τους, με τις οποίες καθιερώνεται η ποινική δικαιοδοσία των Δικ. Ανηλ. σύμφωνα με το άρθρο 7 Κ.Ποιν.Δ. Ειδικός νόμος με την έννοια αυτή είναι και ο ν. 3315/1955 «περί συμπληρώσεως των περί δικαστηρίων ανηλίκων και μεταχειρίσεως ανηλίκων κειμένων διατάξεων» (για τις «κεκλεισμένων των θυρών» συνεδριάσεις· βλ. στο οικείο μέρος, ειδικοί νόμοι). Όπως επίσης ο ν. 378/76 και το π.δ. 49/1979 περί των Επιμελητών Ανηλίκων και της ειδικής Υπηρεσίας τους.

Το άρθρο 113 αντικαταστάθηκε από το άρθρο 16 του ν.δ. 495/1974 (Φ.Ε.Κ. Α' 205), αλλά η αντικατάσταση αυτή δεν ισχύει, γιατί με το άρθρο 15 του ν.δ. 8/17.8.74 (Φ.Ε.Κ. Α' 224) καταργήθηκε το άρθρο 39 του παραπάνω ν.δ. 495/1974, με το οποίο προβλεπόταν ο χρόνος ενάρξεως της ισχύος του, και ορίσθηκε ότι η ημερομηνία που θα αρχίσει να ισχύει θα καθορισθεί με προεδρικό διάταγμα μετά από πρόταση του Υπουργού Δικαιοσύνης. Αλλά επειδή μέχρι σήμερα δεν εκδόθηκε τέτοιο διάταγμα, το άρθρο 113 παρατίθεται ακριβώς όπως είχε πριν από την (μη ισχύουσα) αντικατάστασή του.

Με το άρθρο 7 εδ. α' του α.ν. 1623/1951 (που κυρ. με το ν. 2057/1952) διαγράφηκε η λέξη «ανεκκλήτως» που υπήρχε στο αρχικό κείμενο του άρθρου. Με το εδ. β' του ίδιου άρθρου του παραπάνω νόμου τροποποιήθηκε και το άρθρο 489 § 1 στοιχ. δ' Κ.Ποιν.Δ. και έτσι επιτράπηκε η έφεση και κατά των αποφάσεων του Μ.Δ.Α. Με τον άτεχνο όμως τρόπο που πραγματοποιήθηκε αυτή η μεταβολή η διάταξη παρουσιάζει κενό, γιατί δεν προβλέπει από ποιο δικαστήριο εκδικάζονται οι εφέσεις κατά αποφάσεων του Μ.Δ.Α., με συνέπεια να γεννηθεί θέμα στην ερμηνευτική φιλολογία, μήπως η διάταξη είναι ανενεργής. Το πρώτο μέρος της § 1 του ερμηνευόμενου άρθρου καθορίζει την κυρίως ποινική δικαιοδοσία, ή ορθότερα την καθ' ύλην αρμοδιότητα των Δικ. Ανηλ. που ασκείται επί των εφήβων, δηλαδή των ανηλίκων που έχουν ηλικία 12-17 συμπληρωμένων χρόνων. Ως εγκλήματα ανηλίκων, κατά τις διακρίσεις του άρθρου, νοούνται τα κακουργήματα, τα πλημμελήματα και τα πταίσματά τους. Αρμοδιότητα όμως των Δικ. Ανηλ. υπάρχει και επί των λεγομένων από τον κώδικα «παίδων» σε περιορισμένο βαθμό. Η ποινική ανηλικότητα που υπάρχει όταν ο δράστης άγει ηλικία από 7 έως 17 χρόνων συμπληρωμένων, κρίνεται από το χρόνο τελέσεως του εγκλήματος και όχι της εκδικάσεώς του (Α.Π. 432/1953). Επομένως ο δράστης που συμπλήρωσε αυτό το όριο δεν είναι ανήλικος κατά το νόμο (Α.Π. 124/1957).

Διάκριση των Δικαστηρίων Ανηλίκων: Τα ειδικά αυτά δικαστήρια είναι, I: Το Μον. Δικ. Ανηλ. II: Το Τριμελές Δικ. Ανηλ. (παρά πλημμελειοδικαις) και III: Το παρ' εφέταις Δικ. Ανηλ.

I. Το Μον. Δικ. Ανηλ. που συντίθεται από τον κατά το νόμο διορισμένο Δικαστή Ανηλίκων (τον Εισαγγελέα και το Γραμματέα) είναι αρμό-

διο να δικάσει ως δικαστήριο γενικής δωσιδικίας, έχοντας το κύριο βάρος του μεγαλύτερου ποσοστού εκδικάσεως των αδικημάτων που διαπράττονται από τους ανήλικους δράστες. Συγκεκριμένα:

α) Τα κακουργήματα και πλημμελήματα των εφήβων. Εξαιρούνται μόνον εκείνα που υπάγονται στην αρμοδιότητα του Τρ.Δ.Α. Έτσι, είναι αρμόδιο να δικάσει τα εγκλήματα, για τα οποία η ποινή που μπορεί να επιβληθεί κατά τον Π.Κ. είναι περιορισμός σε Σ.Κ. κάτω των πέντε ετών (κατά τα άρθρα 127 και 54 περίπτ. 8' Π.Κ.). Τέτοια ποινή επιβάλλεται, αν η πράξη που διαπράχθηκε (προκειμένου περί ανηλίκου) τιμωρείται κατά το νόμο με στερητική ποινή της ελευθερίας κάτω των 10 ετών.

β) Τα πταίσματα που διαπράχθηκαν από ανήλικους, μέσα στην έδρα του Πρωτοδικείου. Αν τελέσθηκαν εκτός της έδρας του, εκδικάζονται από τα κατά τόπους Πταισματοδικεία. Ορίζοντας ο νόμος το Μ.Δ.Α. για τη εκδίκαση των «εν τη έδρα του πρωτοδικείου» πταισμάτων που τελούνται από τους ανηλικούς, εννοεί κατ' επέκταση τα φυσικά όρια της πόλης, όπου εδρεύει, περιλαμβανομένων και των συνοικισμών της, έστω κι αν έχουν αναχθεί σε ιδίους δήμους ή κοινότητες. (Γνμδ. Εισ. Πλημ. Αθ. 16011/1957).

Τα εκτός της έδρας λοιπόν του Πρωτοδικείου τελούμενα κοινά πταίσματα των ανηλίκων, καθώς επίσης τα αγροτικά και τα αγρονομικά, υπάγονται στην αρμοδιότητα του Πταισματοδικείου κατ' εφαρμογή των συνδυασμένων διατάξεων των άρθρων 113 § 1α αριθ. 2 και 115 του Κ.Ποιν.Δ. και του άρθρου 126 § 1 ν.δ. 3030/1954 «Περί αγροφυλακής» (βλ. υπό άρθρο 128 Π.Κ. και υπό άρθρα 7, 130 Κ.Ποιν.Δ.).

γ) Τις εφέσεις κατά των αποφάσεων του Πταισματοδικείου κατ' ανηλίκων. Η διάταξη όμως αυτή που δίνει την εντύπωση ότι το Μ.Δ.Α. είναι και δευτεροβάθμιο έρχεται σε αντίθεση με το άρθρο 489 Κ.Ποιν.Δ., γεγονός που έχει προκαλέσει διαφωνίες μεταξύ των ερμηνευτών. Κατά τη μία άποψη, αφού στο άρθρο 489 Κ.Ποιν.Δ., όπως αντικαταστάθηκε μεταγενέστερα, δεν προβλέπεται η άσκηση εφέσεως κατ' αποφάσεων των Πταισματοδικείων σε βάρος ανηλίκων, για να μη θεωρηθεί ανενέργης η διάταξη του άρθρου 113 § 1 περίπτ. α' 3 Κ.Ποιν.Δ., επιβάλλεται να γίνει ερμηνευτική διεύρυνση των περιπτώσεων που απαριθμούνται στο άρθρο 489. Κατά την άλλη άποψη, που φαίνεται να επικρατεί, σύμφωνα με το άρθρο 489 § 1 περίπτ. α' Κ.Ποιν.Δ., το άτομο που καταδικάστηκε, ο Εισαγγελέας ή ο Δημόσιος Κατήγορος δικαιούνται να ασκήσουν έφεση κατά της αποφάσεως του Πταισματοδικείου και του Ειρηνοδικείου (άρθρο 116 Κ.Ποιν.Δ.) αν με αυτήν καταδικάσθηκε ο κατηγορούμενος, α) σε κράτηση πάνω από 8 μέρες, β) σε πρόστιμο πάνω από τις 5.000 δρχ. ή γ) σε αποζημίωση ή χρηματική ικανοποίηση υπέρ του πολιτικώς ενάγοντα που να υπερβαίνει σε σύνολο τις 10.000 δρχ.

Εξάλλου, αν μια πράξη που τελέστηκε από ανήλικο συνιστά πταί-

σμα, εφαρμόζονται μόνον τα κατά το άρθρο 122 Π.Κ. αναμορφωτικά μέτρα, εκτός από την τοποθέτηση του ανηλίκου σε (αναμορφωτικό) κατάστημα αγωγής (άρθρο 128 Π.Κ.). Κατά συνέπεια από το συνδυασμό των διατάξεων αυτών προκύπτει, ότι είναι ανέκκλητη η απόφαση του Πταισματοδικείου που επέβαλε αναμορφωτικά μέτρα κατά ανηλίκων που, όπως και τα θεραπευτικά, έχουν διοικητικό χαρακτήρα, καθώς συνηθίζεται να λέγεται, και δεν συνιστούν ποινή. Επομένως η διάταξη του αριθ. 3 περίπτ. α' της § 1 του άρθρου 113 καθίσταται ανενεργής, εφόσον δεν βρίσκει έδαφος εφαρμογής. Είναι δε χωρίς αξία και ανεφάρμοστη, αφού στις πταισματικές παραβάσεις λαμβάνονται μόνο τα αναμορφωτικά μέτρα της επιπλήξεως, της επιμέλειας γονέων και της επιμέλειας της Υ.Ε.Α., ενώ κατά ρητή διάταξη του 489 Κ.Ποιν.Δ. κατά των αποφάσεων των Δικαστηρίων Ανηλίκων επιτρέπεται έφεση, μόνον εφόσον επιβλήθηκε στον ανήλικο ποινικός σωφρονισμός τουλάχιστον πάνω από ένα έτος.

Περί των αγροτικών και αγρονομικών πταισμάτων καθώς και περί συναφείας και συμμετοχής ανηλίκων και ενηλίκων σε αγροτικά πταίσματα βλ. υπό άρθρο 128 Π.Κ. (Επίσης: Γνμδ. Εισ. Α.Π. 1/1971).

δ) Το Μ.Δ.Α. είναι αποκλειστικά αρμόδιο σε κάθε περίπτωση να επιβάλει κατά των ανηλίκων δραστών τα αναμορφωτικά μέτρα που ορίζονται από τον Π.Κ., χωρίς να καταλογίζεται σ' αυτούς η πράξη. Πρόκειται δηλαδή για τις περιπτώσεις των παιδιών 7-12 χρόνων συμπληρωμένων. Επομένως τα παιδιά δωσιδικούν πάντα στο Μ.Δ.Α., εκτός αν συντρέχει περίπτωση συναφείας (βλ. πιο κάτω). Επισημαίνεται ότι αναμορφωτικά ή θεραπευτικά μέτρα επιβάλλονται και σε εφήβους (βλ. υπό άρθρο 122 Π.Κ.).

Τελειώνοντας με τις αρμοδιότητες του Μονομελούς Δικαστηρίου Ανηλίκων καταλήγουμε συμπερασματικά, ότι κατά την κρατούσα άποψη πρόκειται για δικαστήριο που είναι σε κάθε περίπτωση πρωτοβάθμιο.

II. Το Τρ.Δ.Α. που συγκροτείται κατά το άρθρο 7 § 3 ως πρωτοβάθμιο δικάζει τα εγκλήματα των ανηλίκων, για τα οποία η κατά τον Π.Κ. ποινή είναι περιορισμός σε Σ.Κ. τουλάχιστον 5 ετών (άρθρο 113 § 1 περίπτ. β' Κ.Ποιν.Δ.). Από τη διατύπωση αυτής της διατάξεως σε συνδυασμό προς το άρθρο 54 περίπτ. α' Π.Κ. συνάγονται τα εξής: α) Ο παραπάνω σωφρονιστικός περιορισμός επιβάλλεται, όταν το έγκλημα που έχει τελεσθεί απειλείται με κάθειρξη ανώτερη των 10 ετών ή με ισόβια κάθειρξη ή με θανατική ποινή σε περίπτωση μετεφήβων (Μ.Δ.Α. Θεσ. 93/1953 – Πλημ. Θεσ. (βούλ.) 293/1953 – Πλημ. Σερ. 229/1956). β) Ως ανήλικοι νοούνται στην παρούσα διάταξη μόνον οι έφηβοι και όχι τα παιδιά, επειδή μόνο κατά των πρώτων, όπως ήδη έχει εκτεθεί, προβλέπεται περιορισμός σε Σ.Κ. Αφορά όμως και τους μετεφήβους που κατά το χρόνο της τελέσεως της πράξης είχαν συμπληρώσει το 17ο χρόνο της ηλικίας τους. γ) Ως εγκλήματα νοούνται μόνο τα κακουργήματα υπό την

προϋπόθεση που έχει εκτεθεί παραπάνω, δηλαδή να απειλούνται με ποινή καθείρξεως ανώτερης των 10 ετών. Επομένως αποκλείονται όλα τα υπόλοιπα, όπως επίσης και τα πλημμελήματα και τα πταίσματα που εκδικάζονται από το Μ.Δ.Α., ή το Πταισματοδικείο, σύμφωνα με την παραπάνω διάκριση.

III. Το Τριμ. παρ' εφέταις Δ.Α. συγκροτείται όπως ορίζει το άρθρο.7 § 3 Κ.Ποιν.Δ. και είναι αποκλειστικά δευτεροβάθμιο δικαστήριο που δικάζει τις εφέσεις κατά των αποφάσεων των Τρ. Δ.Α. (κατά το γράμμα του νόμου). Σχετικά όμως με την εκδίκαση των εφέσεων κατά των αποφάσεων των Μ.Δ.Α. σημειώθηκε στη θεωρία και στη νομολογία σοβαρή διάσταση γνώμων. Κατά μία άποψη μετά τη διαγραφή της λέξης «ανεκκλήτως» από το αρχικό κείμενο του άρθρου 113, οι αποφάσεις του Μ.Δ.Α. υπόκεινται σε έφεση υπό τους όρους των άρθρων 488-493 Κ.Ποιν.Δ. Δεν ορίστηκε όμως (όπως επισημάνθηκε πιο πάνω) το αρμόδιο Δικαστήριο για την εκδίκαση των εφέσεων αυτών, και έτσι ανακύπτει κενό στο δίκαιο – κενό που εξακολουθεί να υπάρχει, γιατί η προσπάθεια καλύψεώς του με το άρθρο 16 του ν.δ. 495/1974 (που όριζε ότι τις εφέσεις κατ' αποφάσεων του Μ.Δ.Α. δικάζει το Τρ. Δ.Α.) ματαιώθηκε. Επομένως κατά την ίδια άποψη, για την πλήρωση του κενού πρέπει να γίνει προσφυγή στις διατάξεις του άρθρου 112 § 3 που ρυθμίζουν την αρμοδιότητα για την εκδίκαση των εφέσεων κατά των αποφάσεων των κοινών Μονομελών Πλημμελειοδικείων και κατά συνέπεια (σύμφωνα άλλωστε και με την αρχή της Δικονομίας, να δικάζονται οι εφέσεις κατά αποφάσεων μονομελών δικαστηρίων από τα τριμελή του ίδιου βαθμού) να γίνει δεκτό, ότι τις εφέσεις κατά των αποφάσεων των Μ.Δ.Α. δικάζουν τα Τρ. Δ.Α. Από τους υποστηρικτές της απόψεως αυτής επισημαίνεται ότι ο νομοθέτης βλέπει με δυσμένεια την απομάκρυνση του ανηλίκου από τον τόπο της κατοικίας του χωρίς απόλυτη ανάγκη και γι' αυτό το λόγο επιτάσσει την εκδίκαση των πταισμάτων που διαπράττονται εκτός της έδρας του Πρωτοδικείου, όχι από το Μ.Δ.Α., αλλά από το Πταισματοδικείο, ακριβώς για να αποφευχθούν μετακινήσεις του ανηλίκου και των οικείων του. (Γάφος, Ποιν. Δικον. σ. 12 – Δέδες, Ποιν. Δικον. σ. 182, 188 – Ζησιάδης τ. Α' σ. 22, καθώς και Βαβαρέτος και Λιμούρης υπό άρθρο 113). Για την ορθότητα όμως αυτού του τελευταίου επιχειρήματος μπορούν να διατυπωθούν πολλές επιφυλάξεις (βλ. υπό άρθρο 130 Κ.Ποιν.Δ., σχετικά με τη δυνατότητα συνεκδικάσεως παιδιού και ενηλίκου σε αγροτικά πταίσματα).

Κατά την αντίθετη άποψη που επικράτησε στη νομολογία, εφόσον το όριο του εκκλητού είναι κοινό στις αποφάσεις τόσο του Μ.Δ.Α. όσο και του Τρ. Δ.Α. και αφού οι εφέσεις κατά των αποφάσεων του Τρ. Δ.Α. δικάζονται από το παρ' εφέταις Δ.Α., ορθό είναι στο τελευταίο αυτό δικαστήριο να εισάγονται για εκδίκαση και οι εφέσεις κατ' αποφάσεων του

Μ.Δ.Α. (Α.Π. 417-423/1952 – Α.Π. 122/1953 – Α.Π. 472/1979 – Τρ. Εφ. Αηλ. Αιγ. 8/1978).

Και το Τριμελές και το παρ' εφέταις Δικαστήριο Αηλίκων μπορούν να επιβάλουν αναμορφωτικά ή θεραπευτικά μέτρα στις περιπτώσεις των άρθρων 126, 127 Π.Κ. Οι διατάξεις περί συναφείας και συμμετοχής (άρθρα 129, 130 Κ.Ποιν.Δ.) εφαρμόζονται και στο χώρο των Δικαστηρίων Αηλίκων, εφόσον πρόκειται μόνο για ανηλίκους. Έτσι π.χ. το Τρ. Δ.Α. είναι αρμόδιο να επιβάλει αναμορφωτικά μέτρα σε παιδί (7-12 χρόνων) που συμμετείχε σε ληστεία, η οποία διαπράχθηκε από ομάδα εφήβων.

Η § 2 του άρθρου 9 Κ.Ποιν.Δ., περί αναπληρώσεως των εφετών, εφαρμόζεται και εδώ (άρθρο 113 § 1 περίπτ. γ' εδ. θ' Κ.Ποιν.Δ.). Βλ. σχετικά και Γνμδ. Εισ. Α.Π. 26/1960, κατά την οποία ο Πρόεδρος του Εφετείου μπορεί να προεδρεύσει του Δικαστηρίου Αηλίκων, εφόσον δεν είναι εφικτή η συγκρότησή του από άλλους εφέτες που υπηρετούν στο ίδιο Εφετείο, με συμμετοχή όμως και του Εφέτη που ορίσθηκε ως Δικαστής Αηλίκων.

Κατά την § 2 του άρθρου που ερμηνεύεται, το άρθρο 119 Κ.Ποιν.Δ. εφαρμόζεται ανάλογα στις περιπτώσεις των εδαφίων α' και β' της § 1 του άρθρου αυτού (113), και κατά συνέπεια ο προσδιορισμός της καθ' ύλην αρμοδιότητας των Δικαστηρίων Αηλίκων, κατά τις διακρίσεις που εκτέθηκαν παραπάνω, θα γίνει με κριτήριο το χαρακτηρισμό της πράξης από τον Π.Κ. ως κακουργήματος, πλημμελήματος ή πταισίματος, με βάση τα πραγματικά περιστατικά που περιέχονται στο παραπεμπτικό βούλευμα ή στην κλήση του Εισαγγελέα. Εξάλλου, κατά την § 2 του άρθρου 119 Κ.Ποιν.Δ., το δικαστήριο είναι αρμόδιο να δικάσει και αν προκύψει από τη συζήτηση, ότι το έγκλημα υπάγεται στην αρμοδιότητα κατώτερου δικαστηρίου.

Ειδικά θέματα από τη νομολογία: Αποπλάνηση που έχει τελεσθεί κατ' εξακολούθηση υπό ανηλικού παραπέμπεται στο Μ.Δ.Α. Όλες οι μερικότερες πράξεις θεωρούνται ότι τελέσθηκαν πριν από τη συμπλήρωση του 17ου έτους της ηλικίας του (Πλημ. Ναυπλ. 415/1821 – αντίθετη Α.Π. 137/1965 που επικράτησε). Μη εφαρμογή των περί συναφείας διατάξεων, όταν συνέπραξαν ανήλικοι με ενήλικους (Πλημ. Θεσ. 278/1978; βούλ.). Πρβλ. και Κακουργ. Ρόδου 18/1953 κατά την οποία, εφόσον ο δράστης αποπλανήσεως δεν είχε συμπληρώσει κατά το χρόνο της τελέσεως της πράξης το 17ο έτος, υπόκειται σε αναμορφωτικά ή θεραπευτικά μέτρα ή σε ποινικό σωφρονισμό, οπότε η πράξη χαρακτηρίζεται ως πλημμέλημα και εκφεύγει της αρμοδιότητας του κακουργιοδικείου. Η κατάγνωση της συνηθισμένης για τους ενήλικους ποινής στους εγκληματίες μετεφηβικής ηλικίας ή αυτής ελαττωμένης, ανήκει στη διακριτική εξουσία του δικαστή της ουσίας (Α.Π. 537/1978 – Πλημ. Ρόδου 185/1960)

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

-Αρχιμανδρίτου Μ. "Η κατάσταση των ανηλίκων μετά τη σωφρονιστική αντιμετώπιση", ανακοίνωση στο Σεμινάριο με θέμα τη νεανική Παραβατικότητα, Θεσσαλονίκη Δεκέμβριος 12-14, 1986, σελίδες 143-146

-Βασιλιάς Ανδρέας "Εγκληματικότητα. Μια θεωρητική Προσέγγιση" Κοινωνική Εργασία Ιούλιος-Αύγουστος-Σεπτέμβριος 1987, τεύχος 7ο, σελ. 163-167

-Γεώργας Δημήτριος Κοινωνική Ψυχολογία, Τόμος Β, Αθήνα 1986

-Δασκαλάκης Ηλίας Η εγκληματολογία της κοινωνικής αντίδρασης Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 1985.

-Δασκαλάκης Ηλίας Η μεταχείριση του εγκληματία Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα Κομοτηνή 1981

-Fromm Ε. Η ανατομία της ανθρώπινης καταστροφικότητας, μετάφραση 1977

-Hadfield T.A. Παιδικότητα και Εφηβεία (μετάφραση Μαρ. Λώμη), Εκδόσεις Θυμάρι, Αθήνα 1979

-Καρβουνιάρης Βασίλειος "Σύγχρονη Πόλη και εγκληματικότητα" Κοινωνική Εργασία Ιούλιος-Αύγουστος-Σεπτέμβριος 1987, τεύχος 7ο, σελ. 177-180

-Λούτση Ζωή "Η παραβατικότητα των ανηλίκων και η αντιμετώπισή της από το Δικαστήριο Ανηλίκων Αθηνών" Κοινωνική Εργασία, Ιούλιος-Αύγουστος-Σεπτέμβριος 1987, τεύχος 7ο, σελ. 193-197

-Λύρα Μάντη "Εκπαίδευση και Εγκληματικότητα" Κοινωνική Εργασία, Ιούλιος-Αύγουστος-Σεπτέμβριος 1987, τεύχος 7ο, σελ. 168-176

-Μανωλεδάκη Ι. "Τα εγκλήματα σε βάρος των ανηλίκων σαν παράγοντας ενισχυτικός της παραβατικής συμπεριφοράς", ανακοίνωση στο Σεμινάριο με θέμα τη Νεανική Παραβατικότητα, Θεσσαλονίκη-Δεκέμβριος 12-14, 1986, σελ. 23-28

-Μιχαήλ Ν. "Περιθωροποίηση της νεολαίας και μεταπολεμικές μορφές νεανικής εγκληματικότητας-Η νομοθετική αντιμετώπισή τους τότε και τώρα", ανακοίνωση στο Σεμινάριο με θέμα τη Νεανική Παραβατικότητα, Θεσσαλονίκη Δεκέμβριος 12-14, 1986 σελ. 91-103

-Μπεζέ Λουκία Ανήλικοι Παραβάτες. Μελέτη 20 Περιπτώσεων Εκδόσεις Σάκουλα, Αθήνα Κομοτηνή 1985

-Νεράτση Π. "Εγκληματικότητα και τύπος" ανακοίνωση στο Σεμινάριο με θέμα τη Νεανική Παραβατικότητα, Θεσσαλονίκη Δεκέμβριος 12-14, 1986, σελ. 75-90

-Πάλλη Δ. "Το παιδί σε κίνδυνο: παθογενές οικογενειακό περιβάλλον", ανακοίνωση στο Σεμινάριο με θέμα Το παιδί και οι γονείς του σε ειδικές ψυχοκοινωνικές συνθήκες, Αθήνα Οκτώβριος 10-11, 1980, σελ. 112-115

-Παναγοπούλου Γ. "Η επίδραση του κοινωνικού περιβάλλοντος και ιδιαίτερα της οικογένειας στην εγκληματικότητα των ανηλίκων", ανακοίνωση στο Σεμινάριο με θέμα τη Νεανική Παραβατικότητα, Θεσσαλονίκη Δεκέμβριος 12-14, 1986, σελ. 37-42

-Πανούση Γ. "Προβλήματα ένταξης και προσαρμογής των νέων στις σύγχρονες μεγαλουπόλεις", ανακοίνωση στο Σεμινάριο με θέμα τη Νεανική Παραβατικότητα, Θεσσαλονίκη Δεκέμβριος 12-14, 1986, σελ. 112-114

-Παπάζογλου Ιωάννα "Εταιρία Προστασίας Ανηλίκων Αθηνών" Κοινωνική Εργασία Ιούλιος-Αύγουστος-Σεπτέμβριος 1987, τεύχος 7ο, σελ. 190-192

-Παρασκευόπουλος Ιωάννης Μεθοδολογία Επιστημονικής Έρευνας, Αθήνα 1985

-Παρασκευόπουλος Ιωάννης Εξελεκτική Ψυχολογία, Τόμος Γ', Αθήνα 1985

-Παρασκευόπουλος Ιωάννης Εξελεκτική Ψυχολογία, Τόμος Δ', Αθήνα 1985

-Παρασκευοπούλου Ν. "Διαχρονικότητα του φαινομένου της νεανικής παραβατικότητας .Στιγματιστική λειτουργία της ποινικής μεταχείρισης του ανηλίκου", ανακοίνωση στο Σεμινάριο με θέμα τη νεανική παραβατικότητα, Θεσσαλονίκη Δεκέμβριος 12-14, 1986, σελ. 65-70

-Πιπινέλη-Ποταμιάνου Α.Τα αίτια της Αντικοινωνικής Συμπεριφοράς, Θεσσαλονίκη 1958

-Σαμουρίδου Κ. "Ο ρόλος του επιμελητή ανηλίκων στην ποινική μεταχείριση των ανηλίκων", ανακοίνωση στο Σεμινάριο με θέμα τη νεανική παραβατικότητα, Θεσσαλονίκη Δεκέμβριος 12-14, 1986, σελ. 75-90

-Σπινέλλη Καλλιόπη, Τρωιάννου Αγλαΐα Δίκαιο Ανηλίκων. Ποινικές Ρυθμίσεις και Εγκληματολογικές Προεκτάσεις, εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 1987

-Σπινέλλη Καλλιόπη Εγκληματολογία, σύγχρονες και παλιότερες κατευθύνσεις, Αθήνα 1985

-Επιδαστήριο Κοινωνιολογίας Π.Α.Σ.Π.Ε. Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών Εισαγωγή στη Μεθοδολογία και τις Τεχνικές των Κοινωνικών Ερευνών, Gutemberg, Αθήνα 1977

-Τρωιάννου Αγλαΐα "Φυγή και εξαφάνιση των νέων", Εκλογή Δεκέμβριος 1989, σελ. 185-186

-Τρωιάννου Αγλαΐα "Ο ανήλικος Παραβάτης και η δίκη του" Νομικό Βήμα, τεύχος 4ο , 1982, σελ. 378-379

-Τρωιάννου Αγλαΐα "Τα αισθήματα μειονεξίας και οι επιπτώσεις τους στην αντικοινωνική συμπεριφορά" Αστυνομική Επιθεώρηση Μάιος 1988, σελ. 324-327

-Τσαλίκουγλου Φωτεινή "Η έννοια της επικινδυνότητας", Τετράδια Ψυχιατρικής Απρίλιος-Μάιος-Ιούνιος 1988, σελ. 21-22

-Φαρσεδάκης Γωκ. Παραβατικότητα και Κοινωνικός Έλεγχος των Ανηλίκων, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 1983

-Φραντζεσκάκης Ιωάννης Αντικοινωνική Συμπεριφορά των νέων Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 1987

